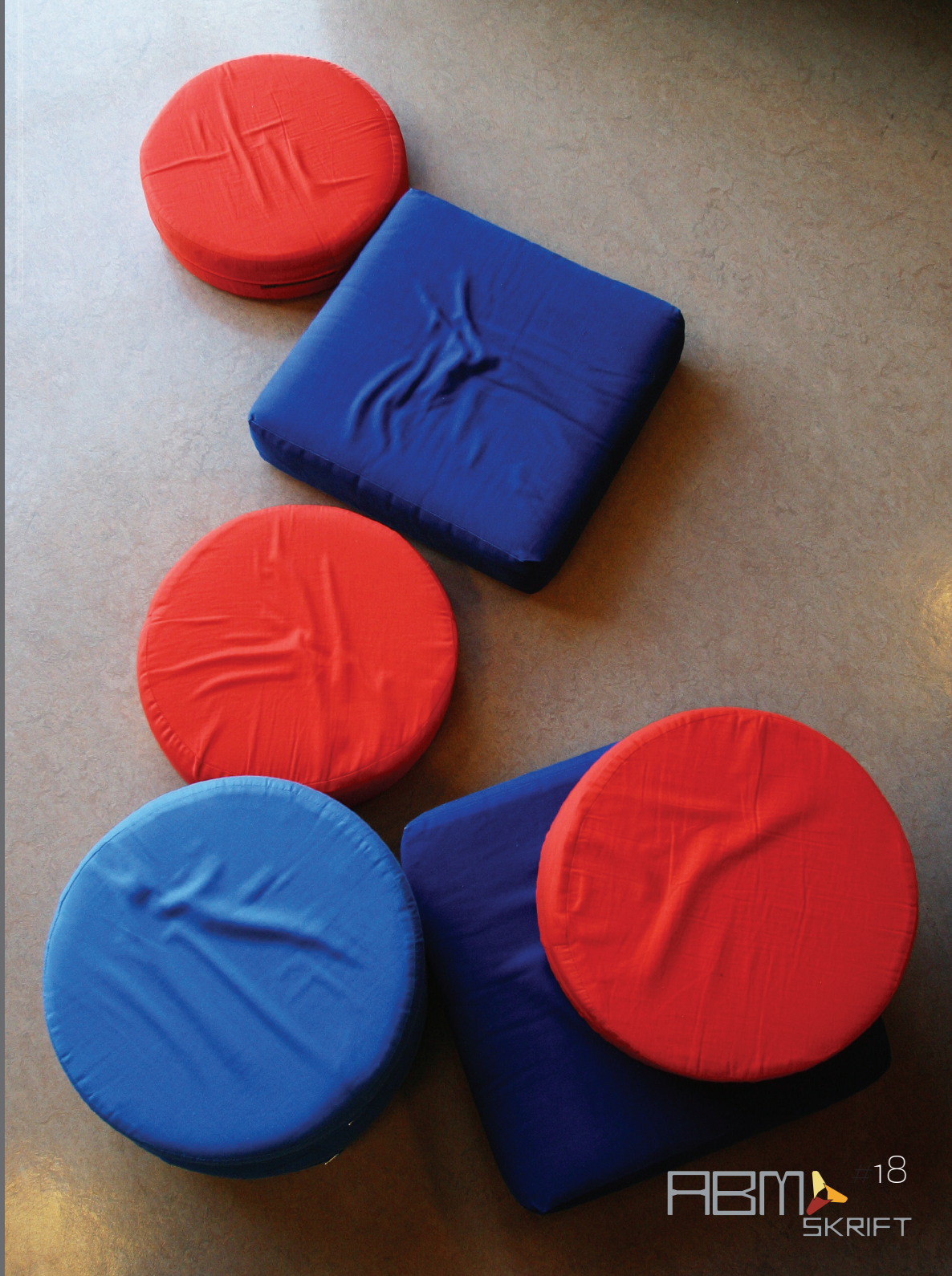

FOLKEBIBLIOTEKET SOM OFFENTLIG MØTEPLASS I EN DIGITAL TID

HILDE LJØDAL

INNHold

Forord	4
1 Biblioteket – møteplass og demokrati	8
1.1 PROBLEMSTILLING	9
1.2 HVA ER ET FOLKEBIBLIOTEK?	10
1.3 HVA ER EN MØTEPLASS OG ET MØTE?	10
1.4 SKRIFTETS STRUKTUR	11
2 Habermas i biblioteket	12
2.1 DORTE SKOT-HANSEN, SIVLSAMFUNNET OG FOLKEBIBLIOTEKET	14
2.2 DET OFFENTLIGE ROMMETS BETYDING I SIVLSAMFUNNET?	18
2.3 BIBLIOTEKET SOM OFFENTLIG ROM – HVEM HAR UNDERSØKT HVA?	22
3 Metoder og datagrunnlag	30
3.1 INFORMANTER OG RESPONDENTER	31
3.2 BYDEL FROGNER OG MAJORSTUEN FILIAL	32
3.3 BYDEL SAGENE OG TORSHOV FILIAL	33
4 Møteplassen: biblioteket	36
4.1 MATRISE – BIBLIOTEKET SOM KOMMUNIKASJONSARENA – MAJORSTUEN OG TORSHOV FILIALER	37
4.2 MØTER I ULIKE ROM I BIBLIOTEKET	40
4.3 DET SOSIALE ROMMET – «MØTEPLASSEN»	57
4.4 HVILKEN MØTEPLASS LIGNER BIBLIOTEKET PÅ?	62
4.5 BIBLIOTEKET SOM MØTEPLASS – FOR HVEM?	66
4.6 EN SAMMENLIGNING MELLOM FILIALENE MAJORSTUEN OG TORSHOV	69
5 Samhandling, samarbeid, demokratibygging	74
LITTERATUR	83
MUNTlige KILDER	90
VEDLEGG	91
VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE – BIBLIOTEKARER	91
VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE RESPONDENTER	94

FORORD

Hva betyr biblioteket i folks hverdagsliv, og hvordan oppleves biblioteket som offentlig møteplass? Hvordan påvirker Internett folks sosiale liv og deres bruk av biblioteket som et slikt fellesrom? Dette er noen av de spørsmål som Hilde Kristin Ljødal tok opp i sin hovedoppgave «Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid. En kvalitativ undersøkelse» for sivilbibliotekarstudiet ved Høgskolen i Oslo 2004.

Dette er et viktig og aktuelt tema som er svært lite belyst i norsk bibliotekfaglig litteratur eller seminarer. ABM-utvikling har derfor bedt Hilde Kristin Ljødal omarbeide denne hovedoppgaven til et temanummer i vår skriftserie, slik at den kan få en vid spredning i abm-sektoren

og blant våre samarbeidspartnere. «Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid» vil også inngå som underlagsmateriale i bibliotekutredningen som ABM-utvikling skal slutføre i mai 2006, der bl.a. bibliotekenes mangfoldige og komplekse roller skal beskrives.

Folkebibliotekets rolle i samfunnet er i stadig utvikling. I den seinere tid er bibliotekenes virksomhet ofte definert som fire ulike profiler: kultursenter, kunnskapssenter, informasjonssenter og sosialt senter (møteplass) (Skot-Hansen, 1999, s. 19). Innen disse profilene skjer det også ytre påvirkninger gjennom endringer i samfunnet for øvrig, gjennom ny bibliotekpolitikk som ABM-melding og bibliotekutredning, nye digitale bibliotek-

tilbud, stram kommuneøkonomi, forslag om endringer i region- og kommunestruktur etc. Disse faktorer gjør det nødvendig at en setter søkelys på bibliotekets kjernefunksjoner. Hva legitimerer bibliotekenes mangesidige virksomhet og hvem definerer den? «Samfunnsrolla for biblioteka ligg i skjeringspunktet mellom kulturpolitikk, utdanningspolitikk og ein politikk for å styrkja demokratiet. Biblioteka er viktige når det gjeld utdanning og informasjonstilgang, litteratur- og kulturformidling. Ut frå det demokratiske aspektet må målet vera å leggja til rette for at einskildmennesket kan delta aktivt i og påverka samfunnet» (Kjelder til kunnskap og oppleving, St.melding 22 1999/2000).

ABM-meldingen sier altså at

folkebibliotekene er viktige institusjoner som både har funksjoner innen kultur, læring og utdanningspolitikk. De har også en samfunnsfunksjon for å styrke demokratiet, å stimulere det enkelte menneske til å være aktiv som samfunnsborger.

Definisjonen av bibliotekenes innhold i forhold til funksjoner som kultur, kunnskaps- og informasjonssenter slås fast i Lov om folkebibliotek. Når det gjelder funksjonen som sossalsenter og møtested vises det i loven til at alle kommuner må ha et bibliotek (fysisk) og skal ha tilbud til både barn og voksne.

Bibliotek som møteplass er tidligere beskrevet i offentlige dokument, faglige bibliotekdebatter og bibliotekenes visjoner, men det er ikke gjort forsøk på å gi konkrete definisjoner på hva en slik møteplassfunksjon skal være. Skal det være en oppgave for folkebiblioteket å holde liv i det lokale fellesskap med å være det fysiske samfunnshuset eller torget? Hvilke utfordringer gir dette folkebiblioteket som et knutepunkt i lokalsamfunnet i forhold til den digitale og samfunnsmessige utvikling?

De nye, digitale mulighetene

og et flerkulturelt samfunn krever nye argumenter og strategisk planlegging for å styrke folkebibliotekene og dermed demokratiet i framtida. Det kreves nytenking og kvalifisering av hvilket innhold og tjenester biblioteket skal tilby som et offentlig sosialt rom. Et godt bibliotek skal ta mange hensyn for å ivareta de ulike rollene. God tilgjengelighet i form av funksjonelle bygg sentralt plassert i lokale sentrum og med innhold og tjenester som appellerer til de ulike brukergrupper og bruksmåter er alle svært viktige faktorer for å ha et godt bibliotektilbud. Samarbeidsnettverk mellom de ulike lokale instanser, mellom fagprofesjoner og videre i et landsdekkende biblioteknettverk vil være sentralt for å videreutvikle folkebibliotekene.

«Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid» viser til noen av de kvaliteter og egenskaper dagens bibliotek har som møteplass, hvilke møter som finner sted og hvordan disse møtene skapes. Bibliotekene gir samme tilbud til alle sine brukere Du kan gå fritt og gratis inn i biblioteket og velge om du vil ha kontakt med andre, eller om du vil være for deg selv. Demokra-

tiet forutsetter slike lavintensive møteplasser hvor man kan møtes på tvers av hvilke samfunnsgrupper man tilhører. "Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid viser at bibliotekets brukere mener at dette lavterskeltilbudet, kalt «legitim perifer deltagelse» – er svært viktig for at de skal bruke biblioteket. Det sosiale, uformelle offentlige rommet blir betonet som viktigere enn antatt.

ABM-utvikling ønsker at vår skriftserie ABM-skrift skal bli en sentral bidragsyter av informasjon og debatt for abm-sektoren. Vi håper med utgivelsen å bidra til økt fokus på folkebiblioteket som offentlig møteplass, og diskusjoner om hvordan denne møteplassen skal utvikles som en kultur- og kunnskapsalmenning, med opplevelser og med tilbud om et fellesskap.

ABM-utvikling takker Hilde Kristin Ljødal for hennes arbeid med ABM-skriftet «Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid».

Jon Birger Østby, DIREKTØR

Leikny Haga Indergard,
AVDELINGSDIRECTØR

Forfatterens forord

Denne boka bygger på min diplomoppgave ved sivilbibliotekarstudiet våren 2004 med noen endringer. Temaet for oppgaven – folkebiblioteket som offentlig møteplass mener jeg bør ha aktualitet, og jeg håper at jeg med dette skriftet kan bidra til å formidle noe av det spennende og interessante materialet som kom fram gjennom undersøkelsen. Ved en inngående studie av møteplassen – biblioteket – kom det fram flere ulike i rom i rommet; det sosiale rommet, det verdibaserte rommet, læringsrommet og det politologiske rommet. Det var et krevende og lærerikt prosjekt for en bibliotekpraktiker med grunnutdanning fra 1983. Med yrkeserfaring hovedsakelig fra folkebibliotek, og noe erfaring fra fagbibliotek og universitetsbibliotek, var det nærliggende å gjøre en oppdagelsesreise gjennom folkebiblioteklandskapet mange rom.

Det er mange personer som fortjener en takk for hjelp og støtte underveis. Først vil jeg takke de 22 intervjupersonene som velvilligst tok seg tid til å stille opp og som kom med mange flotte innspill. Det ble

møter med mange spennende mennesker og et par intervjuer – samtaler er minnerike. En stor takk til biblioteklederne Siri Brødholt ved Majorstuen filial og Ingvil Falch ved Torshov filial angående informasjon om aktuelle prosjekter og god hjelp til å velge ut informanter og respondenter.

Takk til pilotrespondentene, bibliotekar Hanne Danielsen ved Asker bibliotek og arbeidsleder Else Brun i Asker kommune.

Ved arbeidsplassen min, Asker bibliotek, fortjener ledelse og kolleger takk for fleksibilitet og humørfylte støtteerklæringer, samt for innvilgelse av studiepermisjon.

En stor takk går til mine kunnskapsrike og inspirerende veiledere, professor Ragnar Audunson og førsteamanuensis Svanhild Aabø. Vi har vært gjennom mange interessante tema og artikler i fordypningsseminaret og videre underveis i møtene frem mot den endelige rapporten. I perioder stod jeg fast i arbeidet og uten deres bidrag hadde jeg neppe kommet videre. Fascinerende hvordan dere med raske grep satte ting på plass og viste vei for meg, og

løste saker som fikk meg til å gå til arbeidet med fornyet tro på at dette greier du.

Til slutt takker jeg familien som holdt ut med studenten i 2 år. Takk til Vemund som praktisk la det til rette på hjemmefronten, slik at jeg kom i mål. Takk til Silje og Lene som har vært tålmodige og greie, når ulike fritidssysler og ferier ble amputert på grunn av en stadig skrivende og lesende mamma.

Hilde Ljødal

Fra Fredrikstad bibliotek. Foto: Bjørn Djupvik

BIBLIOTEKET

MØTEPLASS OG DEMOKRATI

Dette skal handle om hvilken betydning folkebiblioteket har som offentlig, fysisk møteplass i en digital tid. I mitt mangeårige arbeid som bibliotekar har jeg erfart den raske teknologiske og samfunnsmessige utviklingen som har pågått de siste to tiårene. Det faller seg derfor naturlig å undre seg over hvilken retning utviklingen tar for fremtidens folkebibliotek. I følge Norsk mediebarometer bruker fire av ti personer Internett i løpet av en dag. Økning i bruk av Internett på en gjennomsnittsdag viser økning fra en andel på 7 prosent i 1997 til 42 prosent i 2003 (Norsk mediebarometer 2003). Samfunnet blir stadig mer digitalisert, sektorisert og segregert. Informasjonsteknologien berører etter

hvert de fleste sider av våre liv – yrke og privatliv, arbeid og fritid, skole og utdanning. En hovedkonklusjon fra Makt- og demokratiutredningen er at det representative folkestyret er svekket i alle ledd. Lokalpolitikere har mindre makt og folk har mindre interesse for det politiske system. Partiene mister oppslutning og organisasjonsdeltakelsen er synkende. Globaliseringen tar makten fra det lokale beslutningssystemet. Samtidig øker rettsystemets makt (Østerud 2003). Utviklingen som har ført oss hit kan synes nokså tilfeldig sett fra et rasjonelt og logisk perspektiv. Det urovekkende er at utviklingen kan ta retninger som kan stride mot grunnleggende oppfatninger av mennesket og

samfunnet. I en digital tid kan man stille spørsmålet om folkebibliotekene fortsatt er nødvendige og har en fremtid som pluralistiske, offentlige rom i samfunnet.

Våren 2003 studerte jeg faget informasjonsøkonomi, og som en følge av det ble jeg inspirert til å arbeide med et tema innenfor bibliotek og samfunn i en fremtidig diplomoppgave. Fordypningsseminaret høsten 2003, som har vært knyttet til høgskolens prosjekt «Nye Deichman» og folkebibliotekets rolle i det 21. århundre har også vært til inspirasjon for å se på biblioteket i en samfunnsfaglig kontekst. Artikkelen som ble diskutert i løpet av fordypningsseminaret har bl.a. vært relatert til storbybibliotekenes rolle og betydning

som fysiske, offentlige rom, og hvordan Internett som fenomen kan påvirke brukernes sosiale liv. Hva betyr biblioteket i folks hverdagsliv og hvordan oppleves biblioteket som offentlig møteplass?

I bibliotekmiljøet hevdes det ofte at det fysiske biblioteket vil få en større betydning som følge av ny teknologi. Nye og gamle brukere vil i sterkere grad oppdage det lokale folkebiblioteket som arena og møteplass. I forbindelse med et seminar høsten 2003 ved Høgskolen i Oslo med tema: «Folkebibliotekets rolle som redskap for å skape levende lokalsamfunn, det flerkulturelle biblioteket», holdt bl.a. den danske bibliotekforskeren Dorte Skot-Hansen (2003a) et foredrag om sivilsamfunnet og folkebibliotekets rolle som offentlig rom. Hun reiste spørsmålet om det er bibliotekets oppgave å holde det lokale fellesskap gående. Der- som folkebibliotekene skal stå i sivilsamfunnets tegn må det i så fall være en ramme rundt, og da kreves nytenkning og kvalifisering av bibliotekets funksjon som offentlig, sosialt rom.

Konkret vet vi lite om bibliotekets betydning som offentlig rom i samfunnet, og begrepet

«biblioteket som møteplass» blir ofte nevnt i ulike sammenhenger i bibliotekmiljøet. «Nye Deichman på Vestbanen – fysisk møteplass og digitalt bibliotek» proklamerer for eksempel prosjektlederen ved Deichmanske bibliotek (Voronel 2003) på et internt bibliotekseminar. Møteplassen blir nevnt i ulike departementale- og offentlige utredninger, og flere folkebibliotek nevner møteplassfunksjonen i sine årsmeldinger og handlingsplaner. Dette uten at møteplassbegrepet konkret blir definert. Begrepet er ikke nedfelt i bibliotekloven, og det er heller et komplekst enn innlysende begrep. Ordet demokrati opptrer heller ikke direkte i bibliotekloven, men formålsparagrafen indikerer at institusjonen har en betydning for demokratiet i det norske samfunnet. Biblioteket blir sagt å skulle være for alle i samfunnet, men i argumentasjonen som jevnlig dukker opp i bibliotekdebatter uttrykker en at biblioteket ikke skal være en «varmestue» eller et «skravlested». Undringen på hva som skjuler seg bak begrepet biblioteket som møteplass, og hva det innebærer sett fra ulike

perspektiv er motivasjonen bak undersøkelsen.

Med dette som bakteppe ønsket jeg å undersøke nærmere hvilke kvaliteter/egenskaper som appellerer ved møteplassfunksjonen? Hvilke møter oppstår? Hvordan skapes møtene? Hvordan oppleves møtene sett fra bibliotekarenes perspektiv, som personer som har ansvaret for produksjon av bibliotek-tjenester. Fra brukernes ståsted, og fra nøkkelpersoner som samarbeider med biblioteket og til sist, fra politikernes perspektiv som er med på å tildele ressurser og rammebetingelser for bibliotekdriften. Fremveksten av informasjonssamfunnet, også kalt nettverksamfunnet, den økende digitaliseringen og det flerkulturelle samfunnet krever nye argumenter og strategisk planlegging for å styrke folkebiblioteket og der i gjennom demokratiet for fremtiden.

1.1 Problemstilling

Hvilken betydning har folkebiblioteket som offentlig, fysisk møteplass i en digital tid?

- Hvilke ulike kommunikasjonsarenaer kan lokaliseres i biblioteket?
- Hvordan skapes møtene og

hvilken betydning har disse?

- Hvilke utfordringer gir dette folkebiblioteket som et knutepunkt i lokalsamfunnet i forhold til den digitale og samfunnsmessige utviklingen?

For å belyse disse spørsmålene gjorde jeg en kvalitativ intervjuundersøkelse med bruk av case. Jeg intervjuet bibliotekarer, konsulenter og bibliotekbrukere tilknyttet Deichmanske bibliotek, Majorstuen og Torshov filial i Oslo. Samt nøkkelpersoner i lokalsamfunnet og politikere i bydelene Frogner og Sagene.

1.2 Hva er et folkebibliotek?

Formålsparagrafen i bibliotekloven sier at: «Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Virksomheten skal være utadrettet, og tilbudene skal gjøres kjent. Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem» (Lov om folkebibliotek 1985).

Ifølge Duvold (2001, s. 172) er et folkebibliotek et hus (et «rom») med bøker i, og det finnes i hver kommune i Norge. Folkebiblioteket kan betraktes som både:

- a) et fysisk offentlig rom i samfunnet
- b) en dokumentksamling
- c) en sosial og kulturell institusjon

Med til folkebiblioteket hører dessuten bibliotekaren. Uansett hvilke av disse tre betraktningmodellene man velger, blir biblioteket meningsløst uten en bibliotekar.

Den vanligste oppfatningen av biblioteket er b) en dokumentksamling. Et sted hvor folk henvender seg for å bruke, låne og / eller lese dokumenter. Betydningen av dokumentene og folks bruk av dem blir det sentrale ved dette perspektivet. Ved c) biblioteket betraktet som en institusjon i samfunnet, er perspektivet annerledes. Her er det betydningen av institusjonen folkebibliotek sett i forhold til for eksempel folks verdsetting av biblioteket som samfunnsinstitusjon, som en kulturell institusjon eller en læringsinstitusjon. Brukernes tilfredshet med

tjenester og service hører med her. Et tredje perspektiv er a) folkebiblioteket forstått som offentlig rom. I dette perspektivet blir folkebibliotekets rolle viktig som et av de få gjenværende offentlige møtestedene i samfunnet (Sennett 1977).

1.3 Hva er en møteplass og et møte?

Karen Zahle definerer kulturelle aktiviteter og dermed møteplasser som «themes directly related to the inhabitants lives, in order to draw them closer to each other and thus reinforce their belongings to the place and to a social entity» (Zahle 1994, s. 30, gjengitt etter Carlsson og Persson 2001, s. 14). Hun mener at disse kulturelle aktivitetene kommer av en struktur i menneskers liv. Strukturen består av:

Punktet – som er utgangspunktet et hvert individ kommer fra som er hjemmet.

Linjen – en form for fysisk kommunikasjonssvei, for eksempel heiser, veier og lokale transportnett, som fører individene ut til andre individer.

Stedet – som er det «grensenivået» man møter hverandre på, kan man da likestille med en

møteplass. Den kan bestå av et stykke jord, et rom, en bygning, et antall bygninger, en bydel, eller en by.

Sett fra et filosofisk perspektiv fremstiller Aristoteles stedet som et vilkår for alt som eksisterer (Greve 1998, s. 33, gjengitt etter Akman 2002, s. 99). Akman (2002) påpeker i en artikkel om ulike sider ved byrommet og det urbane, at stedet er en størrelse i den menneskelig erfaring som derfor har betydninger og verdier knyttet til seg. Det menneskelige må også vektlegges i vår forståelse av hva et sted er, men at det materielle ofte vil ligge til grunn for oppfattelsen av stedet, dets utbredelse og grenser sett bort fra de naturgitte forutsetningene, så er forestillingen om stedet menneskeskapt. Steder befinner seg i rommet, og organiseringen og inndelingen i ulike steder er foretatt av mennesker for å tilfredstille våre biologiske og sosiale behov, og i like stor grad et psykologisk behov for orden. Forestillingen om stedet impliserer at det finnes noe «utenfor» (jf. innenfor/utenfor for eksempel Edens hage), og videre at mennesker og ting kan befinne seg på «rik-

tig» eller «galt» sted. Alt etter hvilke verdier og normer som er knyttet til stedet.

Et møte er et ganske abstrakt begrep og kan ha mange ulike dimensjoner. I forståelsen av hva et møte kan være havner man raskt ut i filosofiske betraktninger. Man behøver ikke nødvendigvis møtes via ord, verbal kommunikasjon, man kan møtes via kroppsspråk eller bilder eller bare passere hverandre. Det har vært vanskelig å finne litteratur og forskning som gir dyptgående analyser av hva et møte egentlig er. Begrepet synes ikke å være behandlet innenfor kommunikasjonsvitenskap. Imidlertid kan møter kategoriseres på ulike måter i forhold til ulike roller som individet har. Det kan være knyttet til ulike livsaktiviteter som utdanning, fritid, arbeid, Internett. Det kan være tilfeldige møter, individer passerer hverandre tilfeldig. Det kan være planlagte og strukturelle møter med fast agenda og avtalt møtested. Det kan også være bevisste og ubevisste møter. Intensiteten i møter kan være forskjellig. Man kan sitte ved siden av hverandre og lese avisen, trene sammen eller sitte på kafé uten nødvendigvis å kommunisere

sammen. Dette som eksempel på et lav-intensivt møte. Samfunnet sektoriseres og vi lever store deler av livet på høy-intensive sektorarenaer, som for eksempel på jobben, skolen, i politikken og i ulike organisasjoner. På de høy-intensive arenaene møter vi ikke «de andre». Man møter ikke høyrefolk på Blitz. Demokratiet forutsetter nettopp lav-intensive møteplasser hvor vi kan møtes på tvers av sektortilhørigheter. Her kan man se sin egen tilhørighet, egne interesser og verdier fra utsiden, og se at det finnes andre verdier og interesser enn sine egne (Audunson 2003).

1.4 Skriftets struktur

Teori og ulike bibliotekstudier som er relevante i forhold til å undersøke betydningen av folkebiblioteket som offentlig rom presenteres i kapittel 2. I kapittel 3 omtales metoder og undersøkelsens grunnlag. I kapittel 4 følger en analyse av intervjuene, meningsgenerering, komparativ analyse av empiri, teori og drøfting. Avslutningsvis følger kapittel 5 med konklusjon.

HABERMAS I BIBLIOTEKET

Teorien som dette skriftet baserer seg på er knyttet til fagfeltene sosiologi og statsvitenskap. Offentlighetsteori og demokratiteori er relevante, grunnleggende perspektiv, når man skal gjøre analyser innenfor en offentlig samfunnsinstitusjon som folkebiblioteket representerer ved å være formidler av informasjon, kunnskap og kultur. Folkebiblioteket er forankret til demokratiske prinsipper ved «Lov om folkebibliotek» (1985), hvor formålsparagrafen sier «at bøker og annet materiale skal stilles gratis til disposisjon for alle som bor i landet». Det er også lovfestet at alle kommuner i Norge har plikt til å drive et folkebibliotek. Biblioteket angår alle, direkte eller indirekte og kan sies å være

en av de mest offentlige og hyppigst brukte kulturinstitusjonene i samfunnet. Fordi folkebibliotekene eksisterer i en hver kommune får de en viktig betydning for sosial, fysisk og politisk tilgjengelighet i samfunnet. Bibliotekvesenet i Norge har også tradisjoner for å samarbeide i ulike nettverk både lokalt, regionalt og på statlig nivå. Folkebibliotekene kan sies å være offentlige ut fra flere betydninger av ordet, og med det som bakgrunn er det derfor naturlig å knytte det an til offentlighetsteori og demokratiteori.

Jürgen Habermas er regnet som den mest innflytelsesrike filosofen innenfor feltet offentlighetsteori i Europa. Hans avhandling fra 1962 om borgerlig offentlighet regnes fremdeles

som ett av de klassiske hovedverkene innen moderne demokratiforskning. Habermas (1971) analyserer forholdet mellom den offentlige og den private sfæren i den vestlige verden gjennom ulike historiske perioder; fra 1600-tallet og frem til den moderne velferdstaten. Boka fungerer også som et historisk utviklingsprosjekt, som gir et perspektiv fra offentlighetsformene i føydalsamfunnet til de mer moderne former for offentlighet, slik vi oppfatter det i dag. I videste forstand undersøker den hva et demokrati er, har vi noensinne hatt et, og har vi det i dag?¹

De moderne demokratiers offentlighetsbegrep har sine røtter i opplysningstiden ved overgangen mellom 1700- og 1800-

tallet. Habermas viser til at offentligheten da går over fra å forvaltes av en konge/fyrste til å utgjøre et rom der alle borgere har rett og plikt til å delta i fri meningsutvikling. Offentlighet ble forstått som det stedet hvor sivile samfunn ble koblet med staten som en myndighetsstruktur: «Med en borgerlig offentlighet forstås først og fremst den sfære der privatfolk samles til publikum. Denne offentlighet – som er reglementert av øvrigheten – gjør publikum straks krav på for å bruke den til en konfrontasjon med de offentlige myndigheter om de almene regler for samkvem i den fundamentalt privatiserte, men offentlige relevante sfære for varesamkvem og samfunnsmessig arbeid. Mediet for denne politiske konfrontasjonen er eiendommelig og uten historisk forbilde; det offentlige Resonnement» (Habermas 1971, s. 25).

Med offentligheten mener altså Habermas det sosiale rommet som blir skapt når publikum handler kommunikativt. Det offentlige rommet er statsfritt, verdslig og rasjonelt, og gjennom det kan samfunnet fornye seg og øvrigheten stilles til ansvar.

Avisene og tidsskriftene som oppstod på 1600- og 1700-tallet, frigjorde seg etter hvert fra statlig kontroll og utviklet seg til kritiske, resonnerende organer, noe som senere har blitt sett på som avgjørende for en fungerende offentlighet.

Fra slutten av 1700-tallet dukket det opp private og kommersielle leseselskap i Tyskland. Sammen med teatre, museum, litterære salonger, bokhandlere, forlag og bibliotek ble disse stedene en offentlig arena for samtale og fri meningsdanning. Diskusjonstemaene var preget av litteratur og kunst, men senere fulgte politikk som tema. Habermas understreker betydningen av nye sosiale møteplasser og samværsformer, i *coffee houses* i England, i *les salons* i Frankrike og i *Tischfellschäfte* i Tyskland. Publikum ble en selvstendig gruppe. På denne tiden kan man skille mellom 1) *et lesende publikum* som var vant til å lese aviser, bøker og tidsskrifter og som gikk i biblioteket, 2) *et lyttende publikum* som gikk i teater og på konserter og 3) *et resonnerende publikum* som oppsøkte kaffehus, salonger og museum. De som hadde tilgang på slike

møteplasser og skrev i aviser og tidsskrift, utsatte seg selv for publisitet, dvs. for publikums dom. Samtidig dukket uttrykket *offentlig mening* opp, og det ble dannet gjennom de institusjonene som er nevnt over. Meningsdanningen gjennom aviser, tidsskrift, bøker, salonger, museum, bibliotek osv. ble en forutsetning for utviklingen av parlamentariske organ på 1800-tallet. Samtidig dukket frie organisasjoner opp. Til sammen dannet dette faktorer som la grunnlaget for det demokratiet vi kjenner i dag. Habermas understreker at debatten i den offentlige sfæren tidlig på 1800-tallet var en debatt mellom frie, uavhengige enkeltindivider som ikke var bundet av økonomisk eller organisert politikk. Det var en debatt blant likemenn og det beste argumentet og resonnementet avgjorde hva som ble meningsdannende – dannet opinion (Vestheim 1997).

Fra midten av 1800-tallet skjedde det en strukturforvandling i industrisamfunnet som fikk konsekvenser for den borgerlige offentligheten som kritisk, demokratisk institusjon. Dyptgående sosiale forandringer førte til at staten

måtte regulere samfunnet via lovgivning og kompensere for markedsøkonomiens usosiale effekter. Samfunnet er blitt for komplisert til at demokratiet kan styre det. Forutsetningen for offentligheten er en fri presse, der fri debatt mellom borgere fører til dannelsen av en offentlig mening som statsmaktene må ta hensyn til. Habermas hevder at fremveksten av moderne massemedier som styres av interessegrupper, undergraver den individbaserte borgerlige offentligheten. Det ble etter hvert en glidende overgang mellom den private- og den offentlige sfære. Staten og sivilsamfunnet ble sammenfiltret og sivilsamfunnet mistet selvstendigheten. I følge Habermas gikk publikum fra å være kulturresonnerende til å bli konsumerende. Media endret karakter og ble avhengig av reklameinntekter, og dermed underlagt markedsinteresser og fungerte ikke lenger som møteplasser for fri meningsutveksling. Han så på forfallet av offentligheten i vår tidsalder og var ganske pessimistisk også i synet på forfallet i de institusjonene som utgjorde den offentlige sfæren. Samfunnet trues av kommersialisme, egosentrisk

underholdningsmani og markedsstyrt politikk.

Hans pessimisme angående betydningen av offentligheten som møteplass blir noe revidert i senere arbeider. Habermas mener at offentligheten, som møteplass for en tvangsfri debatt, fremdeles kan ha en overvåkende og kontrollerende funksjon som kan være med på å sikre rettigheter som ytringsfrihet og organisasjonsfrihet i demokratiske rettstater. Det offentlige er ikke bare et offer for instrumentell formålsrasjonalitet, snever resultatorientering osv., men også av kommunikativ fornuft, vilje til å samtale, diskutere for å finne frem til felles løsninger ved hjelp av argumenter, ikke makt og sanksjoner. Men det må finnes et bakteppe som gjør at visse demokratiske prinsipper for sosial samhandling er aksepterte. Offentligheten som kritisk instans er ikke et avsluttet kapittel i det postmoderne samfunnet i følge Habermas' senere arbeider. Det finnes et ubrukt potensial av kommunikativ rasjonalitet som kan gi nytt liv i den offentlige debatten, som kan skape ekte samfunnssamtaler – diskurser – om overordnede og prinsipielle spørsmål

(Eriksen 1994, gjengitt etter Vestheim 1997, s. 79).

I følge Habermas' (1971) offentlighetsteori kan folkebiblioteket betegnes som en offentlig institusjon. Habermas' teori er overbygning for min undersøkelse om folkebiblioteket som offentlig, fysisk møteplass. Ved å gå nærmere inn i møteplassbegrepet vil jeg prøve finne ut hvilken type offentlig møteplass biblioteket er, og hvilken betydning det har for menneskene som oppsøker biblioteket og hva bibliotekarene tenker rundt begrepet. Ordet demokrati eller møteplassbegrepet er ikke med i bibliotekloven, men implisitt ligger det der i beskrivelsen av biblioteket som et fysisk sted med en fysisk boksamling som er gratis tilgjengelig for alle. Det er viktig og nødvendig å tematisere rundt møteplassbegrepet, fordi det ligger et potensiale her, som bibliotekene kan utvikle videre, og som har stor betydning i folks liv på mange plan. Dette kan igjen være med på styrke en «herredømmefri» dialog og demokratiet for fremtiden.

2.1 Dorte Skot-Hansen, sivilsamfunnet og folkebiblioteket

Habermas refererer til menings-

danningen gjennom institusjoner som aviser og biblioteker som en forutsetning for utvikling av parlamentariske organ og demokratibygging på 1800-tallet. I dag er offentligheten et høyst komplisert nettverk av deloffentligheter, som strekker seg over ulike nivåer, arenaer og rom (Eriksen 1999). Habermas' pessimistiske syn på en del av disse institusjonene som dannet den offentlige sfæren med hensyn til fri meningsdannelse, går bl.a. på at avisene ble kjøpt opp og styrt av markedet. Hva med så med bibliotekene? De kan vel fortsatt sies å være et av de siste offentlige stedene i sivilsamfunnet som ikke er markedsstyrt og kan gi rom for fri meningsdannelse?

Den danske bibliotekforskeren Dorte Skot-Hansen (2001, 2003b) har i et par studier sett på hvilken demokratisk rolle folkebiblioteket skal/kan spille i det postmoderne samfunnet. Hun spør om det er legitimt² at biblioteket skaper et rom for den offentlige samtale som en demokratisk funksjon? Og om biblioteket har et potensiale som instrument til å stimulere borgerne til økt engasjement i spørsmål knyttet til innflytelse

og deltakelse i den demokratiske prosessen. Nettopp kravet om offentlig meningsdannelse, herunder fri tilgang til opplysning og rett til deltakelse er interessant i forhold til bibliotekenes rolle i forhold til det demokratiske liv. Kan, må og skal bibliotekene spille en rolle som møteplass for politisk deltakelse? Hvordan er det forenlig med bibliotekenes status som nøytrale møteplasser? Skot-Hansen viser til Habermas som snakker om et «levende og pluralistisk sivilt samfunn» – som en viktig faktor i demokratiprosessen.

Sivilsamfunnet er ikke et nytt eller et entydig begrep, men har sin betydning knyttet til politikk, et begrep brukt i politisk, filosofisk diskusjon om fordelingen av makt i samfunnet. Først og fremst mellom stat og ikke-statlig sfære. Skot-Hansen (2001, s. 46) hevder at sivilsamfunnet er blitt aktuelt på nytt i dag fordi det er en bred politisk enighet om at løsningen på velferdssamfunnets krise verken ligger i mer stat eller mer marked, men i utviklingen av det sivile samfunn som en tredje instans. Krisetendensen i det moderne, skandinaviske samfunnet ligger bak den

økende interessen for sivilsamfunnet som «løsning» på samfunnsproblemene, men hvor finner man sivilsamfunnet? I følge Skot-Hansen kan det deles i tre rådende teoretiske betydninger: 1) en betegnelse for en særskilt sektor i samfunnet som består av familien, samt mer eller mindre lokale nettverk, 2) en økonomisk restkategori ved siden av staten og markedet og 3) en kvalitativ særskilt samfunnsmessig organisasjonsmåte, hvor sosiale relasjoner er fri fra så vel den statlige hierarkiske autoritet som markedets penge-relasjoner (Skov Henriksen 1994, s. 45, gjengitt etter Skot-Hansen 2003b, s. 25). Med utgangspunkt i dette beskriver Skot-Hansen tre inntak til den teoretiske diskusjonen om begrepet sivilsamfunn: 1) den moralfilosofiske, som hun kaller «det gode», definert ved at sivilsamfunnet skal stå for gjenopprettelse av felles verdier og gjeninnførelse av «den moralske stemme», altså en mer verdikonservativ vektlegging. Dette bygger hun ut fra kommunitarismen³ og Bellah et al. (1985, gjengitt etter Skot-Hansen 2001) som påpeker en «moraløkologisk» ubalanse i samfunnet, hvor middelklassens

behov for selvrealisering overgår de grunnleggende felles verdier og forpliktelser. Videre refererer hun til *Det kommunitaristiske manifest* (Etzioni et al. 1999 s. 1, gjengitt etter Skot-Hansen 2001, s. 47) som sier at samfunnet «truer med at blive normløst, selvcentrert og drevet af grådighed, særinteresser og en skamløs søgen efter magt.» 2) den sosiologiske, eller «det felles», hvor det handler om selvbærende prosesser, selvdyrkede og spontane handlinger for å motvirke statens og markedets jerngrep om oss. Dette representerer venstrefløyens aspekt hvor Skot-Hansen viser til den danske sosiologen Hviid Nielsen (1988, gjengitt etter Skot-Hansen 2001) som ser sivilsamfunnet som en særskilt organisasjonsmåte. Videre viser hun til Giddens (1998, gjengitt etter Skot-Hansen 2001) som ser nødvendigheten av å styrke samarbeidet mellom stat og sivilsamfunn sett i lys av globaliserings utfordringer. 3) den politiske, eller «det rettfærdige», hvor sivilsamfunnet sees som et grunnlag for den kritiske refleksjon knyttet til demokratiet som samfunnsform. Her viser hun til Skov Henriksen (1994, s. 45, gjengitt etter Skot-

Hansen 2001, s. 48) som argumenterer for at sivilsamfunnet må føres tilbake til sin opprinnelige kilde, den politiske filosofien ellers mister det sitt kritiske potensiale. Sivilsamfunnet kan i følge Skot-Hansen være en offentlig sfære, hvor (alminnelige) mennesker selv kan sette dagsorden for en (kritisk) samtale. Idealmodellen er et sosialt rom, hvor alle lag har adgang, og hvor alle som likeverdige deltakere kan påvirke den politiske beslutningsprosessen i samfunnet gjennom en fri debatt. Som igjen peker mot Habermas' «herredømmefrie» dialog.

Et folkebibliotek kan sies å være en offentlig institusjon, hjemmehørende i en offentlig bygning, hvor virksomheten finansieres av offentlige midler og med fri og lik tilgang for offentligheten. Skot-Hansen (2003b, s. 11) redegjør for offentlighetsbegrepet slik: 1) noe som foregår åpenlyst, som angår alle (ofte motsatt av «privat») og 2) som angår stat og kommune. Offentlighet er et abstrakt demokratibegrep, og kjernen er det som er åpent og tilgjengelig for alle borgere. Denne egenskapen danner fundamentet for å føre overordnede demokratiske sam-

taler. Derfor hevder Skot-Hansen at det kommunikative aspektet er svært sentralt, når man definerer offentlighet.

Habermas' analyser er preget av hans engasjement for mer demokrati, mer fri samtale og mer fornuft. For å nå dette målet er «kommunikativ handling» et sentralt begrep. For Habermas er det viktig at livsverden er overordnet systemverden. Skot-Hansen (2003b, s. 12) sammenfatter med Habermas (1971) at en idealmodell av offentligheten vil være et sosialt rom som alle har adgang til, og som på en uavhengig måte påvirker politiske vedtak gjennom fri debatt mellom likeverdige deltakere. Skot-Hansen sier «ja» til at folkebiblioteket kan være et slikt offentlig rom. Folkebibliotekene fremstår som offentlige opplysningsinstitusjoner, grunnlagt på fri og lik tilgang, samt formålsparagrafer som tar utgangspunkt i en innholdsdefinisjon fundamentert på demokratiske prinsipper. Bibliotekene er unike fordi de kan tilby sine brukere et offentlig rom og gratis tilgang til ulike oppfattelser om alle ting i en og samme institusjon. Publikum kan fysisk bevege seg fritt

i rommet og fordype seg i ulikt materiale. De kan få hjelp av profesjonelle fagfolk og snakke sammen, ha en «herredømme-fri» dialog.

Bibliotekvesenet har ifølge Skot-Hansen (2003b) et fundament for å kunne leve opp til idealmodellen for en demokratisk samtale, men hvordan er virkeligheten, spør Skot-Hansen? Har alle tilgang til biblioteket – eller hvilke faktorer kan medvirke til at det ikke er reell tilgang for alle? Hvordan er bibliotekets rom fysisk eller virtuelt egnet til å danne ramme om en «herrefridømme» dialog? Biblioteket er en deloffentlighet i den offentlige sfære. Det er derfor ikke uten betydning hvordan det offentlige, fysiske rommet er tilrettelagt og hvilket innhold som er ramme rundt det. Innholdet; bøker og annet materiale må også ha fokus på kvalitet, allsidighet og aktualitet i forhold til offentligheten. Fokus på samlingen og formidlingen har alltid preget bibliotekutviklingen nå som før. Men det er et paradoks at ved den nye informasjons-teknologiens «nedbrytning» av fysiske murer – så dukker det opp en ny offentlighetsinteresse, som nesten bare bibliotekene

kan ivareta. Skot-Hansen refererer til Barber (1999, s. 37, gjengitt etter Skot-Hansen 2003b, s. 25) som ønsker en opprettelse av debattfora:

«Ett tydelig tecken på det civila samhällets förfall har varit bortfallet av icke-statliga rum där medborgarna kan tala med varandra. Köpcentra och centrumlösa förorter berövar oss våra öppna offentliga torg, det som Harry Boyte kallar våra «frirum», där vi kan tala med och lyssna på varandra. De få publika institutioner som finns kvar är fattiga, överbelastade och hotade»

Bibliotekene har i følge Skot-Hansen (2003b, s. 19) svaret på denne utfordringen i seg, men det er behov for nytenkning – en kvalifisering av bibliotekrommet, slik at det kan fungere som en symbiose av viten og

informasjon, kulturelle aktiviteter og opplevelser – og samtalerom. Bibliotekets styrke som «lystrom» ligger i de elementer som er påvist avgjørende slik at de kan danne ramme for offentlig meningsdannelse, slik som Vestheim (1997, s. 95) sier: «[...] folkebiblioteket er ein kultur-institusjon som har potensial i seg til å utvikle pluralisme både når det gjeld innhald og form i det materialet dei formidlar, men også når det gjeld formidlingsformer og organisering av biblioteket som sosial møte-plass.»

Skot-Hansen har med basis i de tre teoretiske inntakene til begrepet sivilsamfunnet beskrevet det slik (se figur 1) i forhold til hvordan det sosiale rommet i biblioteket kan fungere i forhold til sivilsamfunnstanken:

Inntak til «sivilsamfunnet»	Bibliotekrommet
Moralfilosofisk	Det moralske rom
Sosiologisk	Møtestedet
Politologisk	Debattforum

Figur. 1: Modell over sivilsamfunnets tre inntak og tre bibliotekrom (Skot-Hansen 2001, s.55)

Et moralfilosofisk inntak strider mot biblioteklovens formålsparagraf i tanken om å være det nøytrale stedet, fordi biblioteket kan ikke ta patent på hva som er det «gode» liv eller de «riktige» samfunnsmessige verdier. Men det sosiologiske og det politologiske inntaket harmoniserer mer med tanken om biblioteket som «et sted å være» og et såkalt demokratisk samtalerom.

I Norden er Dorte Skot-Hansen (2001, 2003b) sentral når det gjelder forskning på sivilsamfunnet, folkebiblioteket og i spørsmål om hvilken demokratisk rolle biblioteket skal eller kan spille i vårt samfunn. Hennes redegjørelse for begrepet sivilsamfunn og de ulike teoretiske tilnærmingene til dette er grunnleggende, når jeg i undersøkelsen ser på temaet biblioteket som offentlig møteplass i samfunnet.

2.2 Det offentlige rommets betydning i sivilsamfunnet?

2.2.1 Putnams «Bowling alone»

Den amerikanske sosiologen Putnam (2000) har de siste årene undersøkt det amerikanske sivilsamfunnet. På nesten alle områder hevder han at men-

neskene er blitt mer opptatt av selvrealisering enn engasjement i kollektive prosjekter, sosialt og sivilt liv. De «bowler» mer og mer alene. På nesten alle hold taper de frivillige organisasjonene terreng viser tall i hans studie «Bowling alone». Putnams «offentlige rom» synes å være knyttet til de arenaer og møteplassene som oppstår ved deltakelse i ulike frivillige organisasjoner, og sosiale foreninger for eksempel skolekorps, bridgeklubben, Røde Kors osv., altså mer organiserte, møteplasser, men likevel uformelle arenaer. Han poengterer det som viktig at medlemmer fra ulike samfunnsklasser deltar på like fot. Det at de inngår i en direkte interaksjon er av stor betydning for den samfunnsmessige integrasjonen. Kjernen i teorien er at sterke sosiale nettverk mellom borgere genererer tillit og samarbeid mellom borgere, og dermed økt samfunnsengasjement og økt evne til kollektiv handling. Putnam hevder at slike aktiviteter skaper sosial tillit, nettverk og sivilt engasjement. Det er de uformelle «ansikt til ansikt» relasjoner som utgjør «limet» i samfunnet og der igjennom

skaper engasjement og politisk deltakelse. Sosial kapital dreier seg om forhold i samfunnet som fremmer samarbeid og som et resultat av dette, økonomisk, politisk, sosial utvikling og politisk demokratisering. Den minskede tilgangen på sosial kapital hevder Putnam skaper et «frynsete» demokrati. Konsumsamfunnet utfordrer dugnadsånden og sivile tradisjoner. Hans studie består i stor grad av systematiske, kvantitative belegg for samfunnstrender som gjorde seg gjeldene i siste halvdel av 1900-tallet. «Bowling alone» er Putnams metafor for det offentlige forfallet i vår tid. Putnams offentlige rom synes å være knyttet til mer uformelle, men organiserte møteplasser via foreninger og frivillige organisasjoner. Finner man slike møter i biblioteket?

2.2.2 Oldenburgs tredje sted

En annen amerikansk sosiolog som er mer opptatt av de uformelle møteplassene er Oldenburg (1989). Det er tre sentrale steder/rom i folks liv. Hjemmet er det første, jobben det andre og det tredje stedet er der hvor folk møtes til uformelt samvær utenom arbeid og familie.

Eksempler på «third places» er uformelle, små arenaer som barer og kaféer hvor folk kommer frivillig for å snakke sammen og more seg på nøytral grunn. Oldenburg omtaler også forfaller i vår tid hvor han hevder at de offentlige stedene er i ferd med å forsvinne som følge av urbanisering og ny teknologi. Oldenburg refererer i sitt arbeid bl.a. til sosiologen og kulturkritikeren Sennett (1977) når det gjelder viktigheten av tilgang til nøytrale offentlige steder. Folk trenger nøytrale steder for nettopp å få litt beskyttelse fra hverandre. Oldenburg viser også til sosiologen Jacobs (1961) som også er opptatt av at det må finnes nøytrale, offentlige steder i byene. Oldenburg hevder at samfunnsplanleggerne ikke har vektlagt at folk trenger å møtes på tvers av sosial og geografisk tilhørighet. Hans analyse går ut på å vise betydningen av «third places». Men alle offentlige steder er ikke offentlige etter hans syn. Dette gjelder kjøpesentre som han betegner som inhumane «non places». Biblioteket er ikke nevnt som møtested hos Oldenburg, så hvor vidt biblioteket er et «tredje sted» eller en «non place» kan man reflektere over.

Oldenburg setter i sin teori kriterier til egenskaper ved det «tredje stedet» som et:

- nøytralt sted hvor det ikke eksisterer noe hierarki blant deltakerne.
- en utjevner av sosiale forskjeller – den individuelle personlighet teller, ikke individers sosiale status.
- sted hvor hovedaktiviteten er engasjerte og livlige samtaler, og samtaleformen er uhøytidelig.
- lett tilgjengelig sted, nær offentlige transportmidler slik at man kan komme når man har lyst.
- sted man møter folk man kjenner.
- sted for stamgjester som gir stedet karakter.
- sted med lav profil, ingen «dresser» seg opp for å gå dit.
- et rom å være «hjemme i» uten å være hjemme.

På bakgrunn av dette ser jeg på om biblioteket er et «tredje sted» mellom hjemmet og arbeidsplassen? Eller er biblioteket en «non place»?

2.2.3 Sennetts «intimitetstyranni»

Allerede på 70-tallet hevdet Sennett (1977) at «det offentlige rommet» er blitt invadert

av ulike «intimitetskrav», som for eksempel krav om å stå frem som personlig, utleverende og ærlig i ulike medier. Det blir da vanskelig å opprettholde en rolle som en offentlig, ikke-privat aktør i samfunnet, noe som er forutsetningen for all offentlighet. «Det offentlige rommet» blir en mediestyrkt og ufri arena. Personfokuseringen blir et ødeleggende trekk i det offentlige samfunnslivet og tilslører makten. Dette ifølge Sennett som i sin studie bl.a. viser til Habermas' offentlighetsteori. De offentlige møtestedene blir færre og samfunnet blir «løsere», sier Sennett. Han mener i motsetning til Putnam at vesentlige deler av det sosiale livet i byene foregår innenfor den private sfæren; hjemme og blant familien eller innenfor det organiserte foreningslivet. Han mener videre at de offentlige møteplassene gis en fysisk utforming som ikke inviterer til spontan, sosial omgang. De blir laget til spesielle aktiviteter, som for eksempel til transport og forflytninger. Ved det kapitalistiske samfunns begynnelse var det «en balanse mellom et upersonlig område der menneskene kunne uttrykke en type følelser,

og et personlig område der de kunne få utløp for en annen». Det offentlige, upersonlige området; «res publica», er utsløttet. Han forklarer forandringen delvis med sekulariseringen, delvis med den stadig mer utbredte oppfatningen at «sosial mening skapes av følelsene til individuelle mennesker». Det er ikke lenger prinsipper utenfor individet, som religionen, klassetilhørigheten eller politiske partiprogrammer som avgjør hvilken politiker som får vår stemme, det er politikerens personlighet. Fellesskapet blir usivilisert, siden begrepet sivilisasjon knyttes til samfunn, til det vi har felles, og ikke til den individuelle personligheten. Sennett viser i sin studie hvordan den sosiale, kulturelle og politiske offentligheten har forvitret i de vestlige samfunn i løpet av 1800- og 1900-tallet, slik Habermas også viste det. Sennetts tanker om forvitringen av den sosiale, kulturelle og politiske offentligheten legges også til grunn i undersøkelsen.

Putnam, Oldenburg og Sennett har det til felles at de presenterer «forfallsteorier» om sivilsamfunnet, som igjen kan sammenholdes med Habermas'

teori. Men de fragmenterer «det offentlige rommet» ulikt, og jeg velger å knytte an til disse ulike tilnærmelsene når jeg ser på hva slags offentlig møteplass biblioteket er.

2.2.4 På scenen med Goffman
Samfunnsforskeren Goffmann (1969) som også Sennett referer til presenterer begrepene front stage og back stage i sin grunnbok innen sosialantropologi og sosiologi. Goffmann har forankret sin teori bl.a. til en av sosiologiens grunnleggere, Georg Simmel. Ved hjelp av begreper og synsvinkler fra teaterets verden brukt som metaforer, belyser Goffmann hvordan man kan få innsikt i seg selv og ens omgang med andre. Begrepene kan brukes i overført betydning til å forklare sammenhenger ved ulike sosiale organisasjoner og begreper i samfunnet. Linjen som skiller den sonen scenen utgjør fra den sonen back stage utgjør, kan trekkes overalt i samfunnet, i følge Goffmann. Noen overkommuniserer det de vil presentere og legger mindre vekt på det de vil skjule og vice versa. Siden det inntrykket folk avgir på andre har konsekvenser

for hvordan andre oppfatter og forholder seg til dem, opptrer de på scenen slik at de kan gi et visst inntrykk i andres øyne. Det som skjer front stage er ofte regissert via et manuskript fra back stage. Man følger manuskriptet for å gjøre best mulig inntrykk på andre, og for å nå frem med en slik strategi blir det viktig å ha innsyn og kontroll med både back stage og front stage. Innsynet tilstrebes mest mulig front stage og blir mindre back stage. Dette er et spill vi kjenner fra den offentlige arena og i den private sfære. En person har en adferd eller fasade i offentlig sammenheng, en annen som privat person. Publikum er en del av spillet og kan få direkte eller indirekte opplysninger gjennom et mellomledd – for eksempel gjennom media – som forsøker å avsløre, så tvil om manuskriptet som presenteres på scenen. Goffmanns teori er et forsøk på å finne en felles ramme for begreper og oppdagelser fra tre forskningsområder; den individuelle personlighet, den sosiale interaksjon og samfunnet. For å kunne gå i dybden og forklare forskjellen på ulike typer møteplasser og møter,

og si noe om graden av organisering og intensiteten i disse, støtter jeg meg til Goffmanns teori om adferd, ulike roller for menneskelig opptreden og sosial omgang. Hans begreper front stage og back stage bruker Rafste (2001) bl.a. i sin studie av skolebiblioteket. Dette er begreper som Audunson (2003, 2004) har avledet til begrepene lav-intensiv og høy-intensiv, som jeg også vil bruke for å skildre ulike møter og møteplasser.

2.2.5 Debatt i dagens offentlige rom – hvor finner vi den?

Flere av sosiologene nevner massemediene som institusjoner som i stor grad er med på å styre hvilke debatter som skal føres i «det offentlige rommet». Siden avisene og bibliotekene i utgangspunktet tidligere utgjorde viktige institusjoner i følge Habermas som katalysatorer for meningsdanning og demokratibygging, kan det være interessant å se på hva som skiller de to institusjonene i forhold til hvor og hvordan debatten føres i «det offentlige rommet» i dagens samfunn.

Massemediene har de siste tiårene gjennomgått en institusjonell revolusjon ved at de

ikke lenger er underordnet det politiske liv. Markedskonkurranse og nye eierformer har revolusjonert mediernes innhold og form til å bli mer person- og saksfokusede og pågående maktkritiske overfor politikken og næringslivets aktører. Informasjonsformidlingen går også raskere, forsterket av ny teknologi. Kringkastingsmonopolet falt da satellittfjernsyn og parabolantennene ble lansert. Digitalisering og Internett gjør andre kommunikasjonsformer mulig. I makt- og demokratiutredningens sluttrapport beskrives det slik:

«Massemediene er blitt den sentrale arena for kampen om politisk makt, og spiller en viktige rolle i kamp om økonomisk makt. De setter dagsorden, regisserer spillet, kroner eller detroniserer aktørene. Den som vil ha innflytelse, må tilpasse seg massemedienes form. Journalistikken er ikke en ytre kraft i forhold til politikken. Det er en kraft som er innvevd i de politiske prosessene, med et symbiotisk forhold mellom politikere og medier» (Østerud 2003, s. 127).

De offentlige bibliotekene er ikke nevnt i maktutredningens

sluttrapport, noe som forteller – for å bruke Goffmanns begreper – at massemediene er front stage og bibliotekene back stage. Audunson (2003, 2004) har formulert begrepene lav-intensiv og høy-intensiv relatert til ulike typer møter og arenaer i biblioteket og styrken, intensiteten i disse møtene. Disse begrepene har han relatert til Goffmanns begreper front stage og back stage. Ettersom mediene er blitt en sentral arena som setter dagsorden, kan man karakterisere dette som en høy-intensiv debattarena, hvor eksponeringen og debatten ofte oppleves som høylytt. Bibliotekene er til forskjell back stage og driver med det de alltid har gjort. Det kan vel sies at den debatt som foregår i «bibliotekrommet» er av det lavmelte slaget – dersom den i hele tatt finner sted? Men bak kulissene, på nøytral grunn, har publikum fortsatt gratis adgang til selv å kunne velge fritt hvilket materiale de vil forsyne seg med, for å kunne gjøre seg opp sine egne meninger og tanker. Biblioteket kan derfor sies å være en lav-intensiv arena for debatt fordi det i liten grad foregår høylytte diskusjoner mellom ulike aktører i det

fysiske bibliotekrommet. Ser man på debatten internt innenfor bibliotekprofesjonen kan vel den også sies å være lav-intensiv. Dette i forhold til at den nesten ikke når ut front stage til den allmenne samfunnsdebatten som føres blant publikum og politikere i mediene. Bibliotekene er i liten grad synlige i debatten i det høy-intensive, offentlige rommet, slik for eksempel også Vestheim (1997, s. 447) ser det:

«Korleis forholdet mellom offentlegheita som makrokosmos og det sosiale feltet bibliotek som mikrokosmos er til ei kvar tid, vil vera avhengig av kva slags offentlegheit vi har. Rett nok er biblioteket ein av basisinstitusjonane for offentlegheita, men bibliotekfeltet har likevel ikkje ein slik politisk posisjon at bibliotekarane i særleg grad kan påverke grunnvilkåra for offentlegheita som heilskap. Her er nok for eksempel dei moderne massemedia i ein heilt annan maktposisjon.»

Teoriene og begrepene som jeg har presentert ovenfor synliggjør tegn, som av flere blir fortolket som signaler på at vi beveger oss mot en krise i vårt demokratiske system. Disse teo-

riene har også vært referert til i en del bibliotekstudier.

2.3 Biblioteket som offentlig rom – hvem har undersøkt hva?

Biblioteket som institusjon for offentlighet er beskrevet av Vestheim (1997). I boken *Fornuft, kultur og velferd* diskuterer han bl.a. spørsmålet om folkebibliotekets legitimering mellom det ideologiske, humanistiske og det instrumentelle rationale:

«Et dilemma som folkebiblioteket har stått i dei siste to tiåra, er spørsmålet om dei primært skal vera institusjonar for kritisk offentlegheit, for meiningsdannande diskurs i det sivile samfunnet, for demokrati, for personlig danning og for samfunnsborgardanning – kort sagt: for kantiansk «dannelse til myndighet» – eller om dei skal vera reiskapar for statlig eller kommunal «policy» på kulturområdet og tene instrumentelle særinteresser, f.eks. for næringspolitikk og kulturisme» (Vestheim s. 444).

Under press fra stadige nedskjæringer og markedstenkning hevder Vestheim at folkebibliotekene har beveget seg bort fra opplysning og kunnskap som

egenverdi og i retning av det mer instrumentelle og nyttige argument for å kunne forsvare bibliotekbudsjettene.

Vestheim tar utgangspunkt i Habermas (1971) og offentlighetsbegrepet og diskuterer dette i forhold til folkebiblioteket som en offentlig institusjon. I teorigrunnlaget knyttet til dette temaet henviser Vestheim også til Greenhalgh, Worpole og Landry (1995). De beskriver det moderne folkebibliotek som en inkluderende og tolerant organisasjon for alle som tilbyr opplysning og kunnskap for enkeltindividet. Greenhalgh et al. har i følge Vestheim (1997) forsket på noen av kjernespørsmålene som går på kvaliteten og egenskapene til «det offentlige rommet», den offentlige sfæren, sivil kultur og egenskapene ved det moderne borgerskapet. Vestheim (s. 95) støtter disse forskernes syn på at offentlighetsfunksjonen til bibliotekene har endret seg både i innhold og form de siste årene. Bibliotekene skal ikke bare informere og opplyse, men også underholde. Kravet om underholdning er kommet sterkere frem og retten til å bare «å være» i det fysiske, offentlige bibliotekrommet

speiler en ny offentlighetsinteresse som bare folkebiblioteket kan ivareta. Retten til å vite er et klassisk, demokratisk krav fra opplysningstiden, men retten til å oppholde seg fritt i det offentlige rommet er skapt av det postmoderne samfunnet. Vestheim (s. 95) sammenfatter med de engelske forskerne at det offentlige rommet blir utsatt for innsnevring av fysisk, økonomisk og politisk art. Vestheim vektlegger kultursosiologen Bourdieu (1984, 1995) når han ser nærmere på bibliotekfeltet. Der Habermas' teorier viser til makrosammenhenger kan Bourdieu ved begrepet sosialt felt knytte an til analyse av deloffentligheter. Det vil si et avgrenset felt for samfunnsaktiviteter hvor det har utviklet seg spesielle tradisjoner som kan være knyttet til statlig sektorpolitikk, men som også kan være påvirket av profesjonsinteresser, slik biblioteksektoren er et eksempel på. Bourdieus teorier ser Vestheim som nyttige når man vil analysere strukturer, synspunkter og interesser på slike politikkfelt. Vestheims bok gir en historisk-sosiologisk analyse av norsk folkebibliotekpolitikk fra 30-tallet til 90-tallet.

Den dokumenterer hvordan bibliotekpolitikken har avspeilet de ulike tradisjonene som har fulgt den offentlige debatten gjennom årene. Vestheim er sentral i studier av norsk folkebibliotekpolitikk og jeg vil ta utgangspunkt i hans redegørelser om biblioteket som institusjon for borgerlighet, samt spørsmålet om folkebibliotekets legitimering mellom ideologi og det instrumentelle fornuftsgrunnlaget.

Bibliotekforskeren McCabe (2001) er inspirert av kommunitarismen, en fellesbetegnelse for den moralfilosofiske liberalismekritikken som oppstod på midten av 60-tallet. Han knytter an til «nykommunitaristen» Etzionis (1993, 1996, gjengitt etter McCabe 2001) idéer, og til Bellah (1996, gjengitt etter McCabe 2001) som tok opp debatten om sivilsamfunnet på nytt. Bellah (1996, gjengitt etter McCabe 2001, s. 22) anså amerikansk kultur som «biblical, republican, and modern individualist», og han mener det er en moralsk ubalanse mellom vektleggingen av retigheter og felles forpliktelser i det liberalistiske samfunnet. McCabe (2001, s. 19) viser også

til Putnam (2000) som beskriver det bratte fallet i alle former for sivil deltakelse fra 1972-75 til 1996-98, på områder som daglig avislesning, deltakelse i offentlige møter, valgdeltakelse osv. McCabe analyserer folkebibliotekets samfunnsbyggende rolle i lokalsamfunnet. Han prøver å utdype diskusjonen om fellesskapsbygging ved å vise hvordan idéer fra kommunitarismebevegelsen kan være nyttige for bibliotekvesenet for å utvikle mer betydningsfulle folkebibliotek. McCabe kan vel sies å representere det Skot-Hansen (2001, 2003b) presenterer som den moralske stemmen i forhold til inntaket til sivilsamfunnet. Han uttrykker sin idé via begrepet: «Civic librarianship seeks to strengthen communities through developmental strategies and renew the public library's mission of education for a democratic society» (McCabe s.77).

Han ser «sivil bibliotek-kunnskap» som en mulighet for å utvide bibliotekets potensiale som sivilt kommunesenter, og mener at bibliotekbrukerne må bli aktivisert og bli ansvarlige deltakere for bruk og utvikling av biblioteket. Biblioteket må

ikke bare bli passive material-distributører, fordi biblioteket i utgangspunktet er et tilgjengelig, offentlig sted, med attraktive åpningstider og tilbud for folk i alle aldrer, uansett kjønn, sosio-økonomisk bakgrunn osv. Biblioteket har alle forutsetninger for å kunne drive demokratibygging. McCabe viser til Molz og Dain (1999, gjengitt etter McCabe 2001, s. 104) som også understreker bibliotekenes sivile rolle ved at de er frie, åpne, uavhengige, nøytrale og har et tilbud til alle «fra vugge til grav». Molz og Dain henviser til bl.a. Oldenburg, Putnam og Etzioni som alle diskuterer forfallet i sivilsamfunnet og leter etter det sivile forankringsstedet. Molz og Dain konkluderer i likhet med McCabe at folkebiblioteket er vel kvalifisert for å være det stedet. Jeg legger til grunn McCabes redegjørelse for «civic librarianship» også sett i sammenheng med Skot-Hansens tre inntak til sivilsamfunnet.

Greenhalgh, Worpole og Landry (1995) er britiske samfunnsforskere med bakgrunn fra institusjonen Comedia, hvor de har gjort flere analyser av økonomisk, sosialt og kulturelt liv i britiske bysentre på begyn-

nelsen av 90-tallet. Noe som har resultert i rapportene *Out of hours* (1991) og *Borrowed time* (1993). Disse danner også bakteppe for «Libraries in a world of cultural change», som tar opp spørsmål om hvordan det offentlige samfunnet vil bestå og utvikle seg i takt med den teknologiske utviklingen og forbrukersamfunnet. Samt det stadig økende skillet både økonomisk og teknologisk mellom de individene som har/ikke har tilgang på informasjon. Videre ser de på kvaliteten og egenskapen ved «det offentlige rom», sivil kultur og det moderne borgerskap. Greenhalgh et al. forankrer teori og begreper bl.a. til Habermas i Calhoun (1997, gjengitt etter Greenhalgh et al. 1995) og sosiologene Sennett (1991, gjengitt etter Greenhalgh et al. 1995), Zukin (1988, gjengitt etter Greenhalgh et al. 1995) og Jacobs (1964, gjengitt etter Greenhalgh et al. 1995) når det gjelder begrepet «det offentlige rom». Greenhalgh et al. sier at bibliotekenes sosiale betydning ofte er undervurdert. De er en del av den offentlige sfære og reflekterer som sådan noen av idéene bak sivilsamfunnet. Bibliotekene gir folk adgang til

gratis kunnskap og informasjon slik at de har muligheten til selv å delta aktivt i samfunnslivet. De peker til Black og Muddiman (1993, gjengitt etter Greenhalgh et al. 1995) som viser til at utviklingen av offentlige bibliotekjenester var sentrale under fremveksten av etisk samfunnspolitikk i England, basert på folkeopplysningstanken. Greenhalgh et al. ser på bibliotekenes historiske utviklingslinje, forpliktelsene overfor «allmennheten», bibliotekprofesjonen i forhold til politisk og samfunnsmessig nøytralitet og samfunnsutvikling. Greenhalgh et al. (1995, s. 51) nevner også stillheten som faktor i bibliotekets offentlige rom, og at den kan være et hinder for kommunikasjon. Resultatene er basert på empirisk forskning, som støtter opp om at folkebiblioteket fortsatt er et unikt, offentlig sted i bysentrene, og et populært sted for egen læring og sivil forankring. I dette skriftet legger jeg spesielt til grunn det de sier om kvaliteten og egenskapene til det offentlige rommet, sett i forhold til biblioteket som møteplass, og bibliotekarenes betydning relatert til den fysiske rommet.

Hovedspørsmålet til Leckie og Hopkins (2002) er om folkebibliotekene er nødvendige og vellykkede offentlige rom for brukerne? Forskerne forankrer sin studie ved å se på Sharon Zukins (1995, gjengitt etter Leckie og Hopkins 2002) sosilogiske analyse av storbykultur i New York og hennes beskrivelse av de offentlige stedene. Disse er sosialt konstruert og er dagliglivets møtesteder som gater, butikker og parker. Hvordan bruker byen kulturen, hvem er brukerne og hva regnes som offentlig kultur? spør Zukin. Hun ser på de offentlige stedene og på hvordan disse omformes til mer «utilgjengelige» rom som følge av privatisering og økende kommersialisering. Zukin (1995, gjengitt etter Leckie og Hopkins 2002, s. 331) fokuserer på det tosidige i at offentlig kultur og offentlige rom er nært relatert og gjensidig styrker hverandre. Retten til å være i disse offentlige rommene, bruke dem og investere i dem som «sine egne steder», vil skape en konstant skiftende kontekst, men i bunnen er alle offentlige rom grunnleggende demokratiske. Leckie og Hopkins overfører «eiendomsfor-

holdet til stedet» som spesielt viktig sett i relasjon til bibliotekets betydning som offentlig rom for publikum. Oldenburgs tanker om «third places» vektlegges også i Leckie og Hopkins teorigrunnlag. De refererer til hans krav til «det offentlige rommet» og sammenligner det med bibliotekrommet. Forskerne viser også til Greenhalgh et al. (1995 s. 12) som påpeker at: «[...] one of the pre-eminent values of the public library is neutral space, as democratic, non-sectarian territory. Urban cultures need free space as much as they need working space and selling space: the life of towns needs convivial public spaces.»

Leckie og Hopkins studerte publikums bruk av to større folkebibliotek i Canada, og den sosiale rollen storbybibliotekene spilte i lys av synkende bevilgninger, ny teknologi og et skifte til den nye informasjonsøkonomien. Forfatterne undersøkte hvordan det fysiske bibliotekrommet fungerte, så på brukerprofiler og tjenester, brukeroppførsel osv. Deres funn sier bibliotekene er unike, nødvendige, offentlige møteplasser som er sterkt verdsatt og

benyttet av publikum. Bibliotekene har viktige symbolske og sosioøkonomiske roller. IKT er ikke en trussel men heller et viktig tillegg. Den tradisjonelle, nøytrale statusen som offentlige institusjoner har, blir utsatt for et sterkt press fra private interesser innenfor markedsøkonomien. Trusselen er altså ikke teknologisk, men ideologisk, konkluderer Leckie og Hopkins (2002, s. 360). Deres studie av storbybibliotekene gir også grunnlag for å kunne utdype noe om bibliotekets rolle og betydning som offentlig rom i en by som Oslo.

Carlsson og Persson (2001) har i sin magisteroppgave vært opptatt av å utrede folkebibliotekets sosiale funksjon som møteplass og selve interaksjonen bibliotekbrukere i mellom. I sin diskusjon av offentlighet viser de til Sennetts «forfalls-teori». Som bakgrunn for empirien viser de til Andersson og Skot-Hansen (1994) og Greenhalgh et al. (1995) for å kunne diskutere folkebibliotekenes oppgaver i samfunnet. Deres fremstilling av møteplassfunksjonen bygger på Zahle (1994, gjengitt etter Carlsson og Persson 2001) og til katego-

riseringen av ulike møteplasser refererer de til *Mötesplatser til lust og gang i stad och bygd* (1991, gjengitt etter Carlsson og Persson 2001), som omtaler teori rundt forventede, spontane eller uforutsette møter. De forventede møtene kan skje på stamkaféen, i treningsrommet eller i kunstsalongen. Uforutsette møteplasser kan være på jernbanestasjoner eller i kjøpesentre. I deres materiale nevnes også stillheten som en faktor som kan være med å problematisere møter og kommunikasjon i biblioteket, og de refererer også til Greenhalgh et al. Forfatterne konkluderer med at bibliotekenes sosiale betydning er stor, og at mange brukere ser på biblioteket som sitt «andre hjem».

En annen magisteroppgave, utført av Andersson og Davidson-Bask (2004), undersøker *Chatt och e-post – ett møte på folkbibliotekets publika datorer?* Forfatterne er opptatt av møteplassbegrepet både fysisk og virtuelt. De viser til Carlsson og Persson som har gjort én av få studier som diskuterer møteplassfunksjonen, og deres studie viser at gratisprinsippet, arkitekturen, personalets imøte-

kommenhet og bibliotekets plass i samfunnet er faktorer som kan påvirke møteplassfunksjonen. Andersson og Davidson-Bask ser også på Andersson og Skot-Hansens (1994) studie som vektlegger viktigheten av folkebibliotekets lokale forankring. Biblioteket omtales bl.a. som sosialt senter og møteplass ved at ulike aktiviteter blir presentert, uten at det blir berørt nærmere hvordan aktivitetene fremmer møteplassfunksjonen. Andersson og Davidson-Bask refererer også til Skot-Hansens (2001) teorier rundt sivilsamfunnet og bibliotekets økende betydning som en uforpliktende møteplass i det postmoderne samfunnet, samt hennes resonnementer om bibliotekrommet som et nøytralt rom i sfæren mellom arbeid og hjem. Andersson og Davidson-Bask vektlegger også Skot-Hansens (2001, s. 57) spørsmål om hvorvidt det egentlig oppstår møter mellom mennesker på biblioteket? Og om folk går på biblioteket uten å ha et ærend? Forfatterne knytter også an til Audunsons studie (2001) av folkebibliotekets rolle i den digitale fremtiden, hvor bibliotekarere, publikum og poli-

tikere rangerer biblioteket som sosial møteplass lengst ned på listen. Dette sett i forhold til hvilke funksjoner som er viktigst relatert til områder som har med demokrati, utdanning, fritid og problemløsning å gjøre. Resultatene tyder på at bruk av chat er problematisk for bibliotekarene. Dette går på innholdet og den oppførselen blant brukerne chat representerer. Det er ikke mediet selv som skaper problemet. Noe Andersson og Davidson-Bask mener kan skyldes bibliotekarenes manglende kunnskaper på området. Den virtuelle møteplassen blir for abstrakt, og de konkluderer med at bibliotekarene ikke har et klart bilde av hva slags type møteplass folkebiblioteket er. Carlsson og Perssons og Andersson og Davidson-Basks studier er nyttige i min undersøkelse i forhold til å underbygge dette med møter og møteplassfunksjon, samt se på faktorer som kan være med å problematisere møter i bibliotekets fysiske rom.

Et sted å være eller et sted å være? er Rafstes (2001) avhandling om elever i videregående skoles bruk av skolebibliotek og hvilken funksjon bibliotekrom-

met har i deres hverdagsliv. Det teoretiske utgangspunktet for å referere til Rafste er hennes bruk av begrepene front stage og back stage og Audunsons (2003, 2004) bruk av begrepene lav-intensiv og høy-intensiv. Rafste ser på Giddens (1984, gjengitt etter Rafste 2001) struktureringssteori som en relevant teoriramme for å forstå skolebiblioteket som et sosialt system og aktørenes handling i det. I forhold til «regioner for møter» drøfter og problematiserer Giddens, ved å trekke inn Goffmans (1969) begreper front stage og back stage, noe Rafste finner interessant når hun skal undersøke skolebiblioteket i forhold til andre regioner og rom i skolebygningen. Front stage vil innebære en aktivitet som ikke er autentisk, i motsetning til det som hender back stage. Handlingen i regionene kan ikke bare være fasader, og han velger i stedet å bruke front-regionen og bakregionen som begreper. I frontregionen er det sterk kontroll, som for eksempel i klasserommet. Bakregioner karakteriseres ved mer fri utfoldelse, for eksempel aktiviteter i skolegården. Rafstes funn er at skolebiblioteket er et porøst

rom i skolen. Det kan sees på som en gråson mellom klasserom og skolegård. Det er kun en liten del av elevene som bruker biblioteket daglig. Bruken er undervisningsrelatert, og når elevene bruker det fritidsrelatert er det som sosial møteplass, og dette utgjør ca. halvparten av bruken.

Folks hverdagsliv er også utgangspunkt for boka til Jochumsen og Hvenegaard Rasmussen (2000). Hvilke forestillinger har folk om biblioteket? Hvordan bruker de det og hva betyr det for dem? Til grunn for undersøkelsen ligger Pierre Bourdieus (1995) livsstilsteori. Via begreper om distinksjon, habitus og sosial og kulturell kapital forsøker Bourdieu å belyse sammenhengen mellom sosial bakgrunn, individuell livsstil og kulturforbruk. Ut fra Jochumsen og Hvenegaard Rasmussens funn legger brukerne på tvers av livsstiler stor vekt på biblioteket som møteplass og «et sted å være». Forfatterne sier at det ikke er noe som tyder på at bibliotekene er på vei til å bli overflødige. Folkebiblioteket er en av de få ikke-kommersielle møteplassene som finnes i lokalsamfunnet, men

at det er viktig at bibliotekene synliggjør dette, især overfor lokalpolitikere. Jochumsen og Hvenegaard Rasmussens bok gir bakgrunn for hvilke forestillinger brukerne har om biblioteket, og jeg har brukt deres undersøkelse som inspirasjon til utforming av spørsmål til intervjupersonene under temaet biblioteket som møteplass.

Hvem er brukerne av biblioteket og den offentlige møteplassen? Et prosjekt kalt «Open to all? the public library and social exclusion» som hadde som formål å undersøke dette aspektet ble gjennomført i 1999-2000 i Merton i London av Muddiman et al. (2000). Man konstaterte at folkebibliotekene bruker mest ressurser på «the white middle class». I Merton forsøker bibliotekarene aktivt å oppsøke «ikke-brukere» av biblioteket, og prøver å føre dem inn i biblioteket og vise dem hva de faktisk går glipp av. Biblioteket er opptatt av å jobbe i forhold til begrepene passivt å «stille til rådighet», og til aktivt å være deltakende og «påtrengende» i sitt tilbud overfor «ikke-brukerne». Vinteren 2004 verserte det en debatt på bibliotek-Norges

e-postliste for generelle spørsmål, biblioteknorge@nb.no om biblioteket som møteplass for hvem? Følgende utsagn sto å lese i et innlegg 5. mars: «Tja... Hvilke personer har egentlig noe på et folkebibliotek å gjøre? Ikke personer med psykiske problemer, ikke personer med betalingsvansker, ikke personer som bruker dop, ikke tyvaktige innvandrere [...]»

Utgangspørsmålet var hvordan skal man håndtere vanskelige personer i biblioteket? Innleggene på diskusjonslisten varierte fra holdninger som «la vektene kaste dem ut» til «biblioteket er åpent og inkluderende for alle», og begge tiltak er kanskje ikke fullgode løsninger. Det er et etisk arbeid som må gjøres for at biblioteket skal fungere som møteplass for alle, også de vanskelige personene. Diskusjonen avslørte at den etiske siden av bibliotekprofesjonen er lite vektlagt i Norge og at man trenger en diskusjon om bibliotekideologi generelt. Hva er det vi vil med folkebibliotekene i dagens Norge? De negative møtene ble ikke vektlagt under intervjuene, men jeg vil vise til hva som ble nevnt i forhold til såkalte vanskelige personer.

Andersson og Skot-Hansen (1994) har gjort en analyse av danske folkebibliotekers lokale forankring og synlighet basert på tre lokalsamfunnsanalyser. Som bakgrunn henviser de til debatten om folkebibliotekets rolle i samfunnet, hvor kampen på 90-tallet sto mellom kulturformidlerne og informasjonsfolket. De viser til Vestheim (1992) som sier at bibliotekarene i Norge har blitt trukket mellom to verdisett; kulturtanken og teknologitanken. Politikken går i retning teknologi og markedstanken, og bibliotekene må derfor utvikle nye tilbud i overensstemmelse med dette og samtidig gjøre det de hele tiden har arbeidet med. Bibliotekarbeidet blir derfor et spørsmål om legitimitet. Qvortrup (1988, gjengitt etter Skot-Hansen 1994) sier at bibliotekene er sosiale institusjoner, at deres krise er sosial og at deres overlevelse beror på bibliotekets samfunnsmessige berettigelse og ikke er en informasjonsteknologisk krise. Hans rapport er et debattinnlegg om folkebibliotekets profil og har flere forslag til hvordan det lokale biblioteket kan inngå i lokale nettverk. Andersson og Skot-Hansen fant

i sin studie fire roller for folkebiblioteket. De laget en modell hvor biblioteket kan sees på som kultursenter, kunnskaps-senter, informasjonssenter og sosialt senter. Modellen er stadig blitt brukt som teoretisk rammeverk i ulike nordiske studier.

Audunson (2001) diskuterer i sin undersøkelse de ulike rollene og funksjonene som folkebibliotekene har. Studien er teoretisk forankret til Berger og Luckmann (1967, gjengitt etter Audunson 2001) som sier at det miljø mennesker og organisasjoner lever i og tilpasser seg, er betydelig sosialt konstruert. Normer og standarder blir etter hvert regler som tas for gitt og de institusjonaliseres. Andersson og Skot-Hansen (1994) fire modeller for lokale folkebibliotek legges også til grunn for å finne ut av aktuelle bibliotekbilder og konflikter. En av funksjonene som nevnes er folkebiblioteket som sosial møteplass i lokalsamfunnet. Audunson stiller spørsmål om bibliotek og demokrati, utdanning, læring, dannelse, problemløsning og sosial funksjon. Dette blir belyst fra tre ulike perspektiv; fra bibliotekar, politikere og brukere.

Biblioteket som sosial møteplass blir lavest rangert av respondene, men Audunson (2001, s. 222) oppsummerer det slik: «Likeledes er det både blant folk flest og politikere betydelig oppslutning om at vi også i IKT-samfunnet trenger bibliotekarene som kulturformidlere, ikke bare som informasjonsnavigatører [...], og at vi trenger biblioteket som sosial og kulturell møteplass i lokalsamfunnet [...]»

Audunson konkluderer med at for publikum er biblioteket primært knyttet til konkret problemløsning. Politikerne vektlegger dannelsen og formidlingen av felleskulturen, mens bibliotekarene er opptatt av den heroiske rollen knyttet til biblioteket som forsvarer av demokrati og likhet.

Audunson (2003, 2004) har også i to foredrag tatt opp temaene folkebibliotekenes nødvendighet, og biblioteket som møteplass i en flerkulturell og digital kontekst og nødvendigheten av lav-intensive møteplasser. Han viser til bibliotekenes utviklingshistorie og at de har klart å følge opp ulike tidsepokers politiske utfordringer ved tidligere «korsveier». Hans utgangspunkt er at folkebibliotekene er klart

nødvendige for demokratiet i fremtiden i forhold til utfordringene de står overfor, og at bibliotekene har et verdigrunnlag som er relevant i forhold til det digitale og multikulturelle samfunnets utfordringer, men at bibliotekene må utvikles og tilpasses.

Noter

¹ Sitat fra innledning til Jürgen Habermas' *Borgerlig offentlighet*, 1971 s. IX av Helge Høibråten

² Legitimt knytter seg til hvorvidt noe er eller oppfattes som rettslig eller moralsk gyldig, rettferdiggjort eller anerkjennelsesverdig. Kilde: K. Klaudi Klausen (1996, s. 75). Offentlig organisasjon, strategi og ledelse. – Odense: Odense Universitetsforlag

³ En felles betegnelse for den moralfilosofiske liberalismekritikk

METODER OG DATAGRUNNLAG

For å forsøke å finne svar på spørsmålet om folkebibliotekets betydning som offentlig rom i en digital tid, gjorde jeg en kvalitativ intervjuundersøkelse med bruk av intervjuguide. Under søkelsens case var Majorstuen og Torshov filialer ved Deichmanske bibliotek i Oslo. Jeg valgte å bruke disse bibliotekene fordi de har drevet utradisjonell og banebrytende virksomhet i forhold til å drive prosjekter og tiltak som har skapt ulike typer møteplasser i biblioteket.

Ved Torshov filial har man hatt flere prosjekter hvor man har skapt møteplasser i biblioteket mellom ulike grupper mennesker, eldre, minoritetsgrupper, fremmedspråklige, funksjonshemmede, barn osv. Biblioteket har ikke vært redd

for å prøve nye former for samarbeid. Filialen har satset på et bredt spekter av tiltak. Biblioteklederen har tro på å jobbe på tvers av profesjoner, sektorer og å søke midler hvor de har vært å finne. Dessuten er det viktig å ta pulsen på «livet i bydelen», være kreativ og gå ut med nye prosjekter og gjøre seg synlig. Man må ikke være redd for å «gjøre feil» (forhåndsintervju med Falch 2004).

Bibliotekarene ved Majorstuen filial er opptatt av møteplassfunksjonen i biblioteket og har hatt ulike tilbud og prosjekter i den forbindelse, bl.a. møter mellom publikum og bydelens politikere ved flere anledninger. Møteplassfunksjonen er også tatt med i årets handlingsplan for 2004. Biblioteket har vært

preget av stor aktivitet, og var tidlig ute med Internett i 1996. (forhåndsintervju med Brødholt 2004).

Bydelene Frogner og Sagene har støttet bibliotekene økonomisk ved flere prosjekter. Jeg ønsket å se på to ulike bibliotek i to ulike bydeler som representanter for øst- og vestkanten i Oslo i bl.a. i et sosioøkonomisk og demografisk perspektiv. Hvilken innvirkning kan slike faktorer ha på opplevelsen av biblioteket som fysisk, lokalt, offentlig rom?

I perioden 2. februar til 9. mars 2004 gjennomførte jeg 20 intervju med 22 respondenter. Dessuten deltok jeg på et møte i Jentegruppa ved Torshov filial.

3.1 Informanter og respondenter alderen 17-84 år og seks menn De fordelte seg slik:
 Totalt ble seksten kvinner i i alderen 21-83 år intervjuet.

BIBLIOTEK	STILLING	ALDER	KJØNN	STATUS
Torshov	Bibliotekar, leder	50	Kvinne	Informant
Torshov	Bibliotekar	52	Kvinne	Informant
Torshov	Bibliotekar	48	Kvinne	Informant
Torshov	Ungdomsbibliotekar ¹	41	Kvinne	Informant/nøkkelperson
Torshov	Konsulent	30	Kvinne	Informant
Torshov	Konsulent	39	Kvinne	Informant
Majorstuen	Bibliotekar, leder	54	Kvinne	Informant
Majorstuen	Bibliotekar, nestleder	52	Kvinne	Informant
Majorstuen	Bibliotekar, leder av Eldre-akademiet	58	Kvinne	Informant
Majorstuen	Barnebibliotekar	40	Kvinne	Informant
Torshov	Kulturkonsulent	53	Mann	Nøkkelperson
Majorstuen	Pensjonist, Leder av Eldrerådet, tidligere bydelsutvalgsleder, medlem av Eldreakademiet	83	Mann	

Figur 2: Undersøkelsens respondenter

BIBLIOTEK	STILLING	ALDER	KJØNN	STATUS
Torshov	Skoleelev	17	Kvinne	Bruker
Torshov	Butikkansatt	20	Kvinne	Bruker
Torshov og Majorstuen	Pensjonist, tidligere Psyk.terapeut,	84	Kvinne	Bruker, Nøkkel-person
Majorstuen	Student og lærer	21	Mann	Bruker
Majorstuen	Student	26	Mann	Bruker
Majorstuen	Bibliotekar	42	Kvinne	Bruker
Majorstuen	Anestesisykepleier	47	Kvinne	Bruker
Torshov	Nestleder avd. for Informatikk UIO / Bydelsutvalgsleder	33	Kvinne	Politiker A
Torshov	Lærer, Nestleder i bydelsutvalget	48	Mann	Politiker SV
Majorstuen	Stilling innen forsikring	38	Mann	Politiker A

Figur 2: Undersøkelsens respondenter

3.2 Frogner og Majorstuen filial

Fra 1. januar 2004 ble Bydelsreform 2004 gjennomført i Oslo, noe som førte til at antallet bydeler ble redusert fra 25 til 15. Bydel Frogner ble da «ny» bydel, og er en administrativ sammen-slåing av tidligere Uranienborg/

Majorstuen og Bygdøy/Frogner. Med 46 000 innbyggere er den Oslos største (Bydel Frogner 2004). Hele Oslo vest utgjør ca. 150 000 innbyggere. Tall fra 2002 sier at ca. 15 prosent av befolkningen i vest er under 15 år, 67 prosent er i alderen 20-64,

dvs. den yrkesaktive befolkningen. I området Uranienborg-Majorstuen, nærmest filialen, er bare 8 prosent barn under 15 år (Årsberetning Majorstuen filial 2002). Innvandrere utgjør ca. 16 prosent av befolkningen (Statistisk årbok Oslo 2003). Bydelen

er sentrumsnær med nesten like mange arbeidsplasser som innbyggere. Bydelspolitikkerne vil satse på utvikling av et godt lokalmiljø med særlig vekt på barn og eldre. Høyre og Arbeiderpartiet har flertallet i bydelsutvalget. Eldreandelen i befolkningen holder seg omtrent uendret, mens andelen barn og unge øker. «Myten om gamle damer på Frogner» er litt utdatert fordi innlemmelsen av Bygdøy vil øke barneantallet. Selve Majorstusområdet preges av «gjennomtrekk», et sted man bor før man får barn. Mange større arbeids- og utdanningsinstitusjoner ligger i området, som for eksempel musikkhøgskolen, Blindern, NRK, osv. Dette setter sitt preg på bydelen/biblioteket ved at det er mange studenter, elever og yrkesaktive på gjennomreise til/fra de ulike institusjonene (forhåndsintervju med Brødholt 2004).

Majorstuen filial åpnet i 1994 etter å ha flyttet fra Bogstadveien, hvor den hadde vært siden 1952. Biblioteket ligger sentralt på Majorstuen med kort avstand til offentlige transportmidler, og er den største filialen ved Deichmanske bibliotek. Filialen disponerer ca. 1400

kvadratmeter og har 14 ansatte fordelt på 12 årsverk. Samlingen er på ca. 65 070 bøker. Utlånstall for 2003 er 201 371 og antall besøkende er på 287 368 (forhåndsintervju med Brødholt 2004). Filialens visjon er Majorstustrøkets storstue, og den har hatt søndagsåpent siden 1999 (Årsberetning Majorstuen filial 2002). Mange mennesker er innom biblioteket på vei til/fra arbeidsplassen, og mange bor nødvendigvis ikke i bydelen. Biblioteket betegnes av ansatte som et sentrumsbibliotek (Majorstuen filial 2004). Bibliotekets målgrupper er i følge handlingsplanen for 2003: Bibliotekets brukere, barn og ungdom, studenter, eldre, grunnskolen, barnehager, institusjoner ellers, studiesirkler, voksenopplæring, arbeids- og utdanningssøkende, politikere, Internettbrukere, boken kommer-brukere, syn/hørselshemmede, Historielaget, Eldreakademiet og andre pensjonistgrupper, bydelsadministrasjoner i tilhørende bydeler.

3.3 Sagene og Torshov filial

Sagene er en tradisjonsrik arbeiderbydel. Den har beholdt grensene fra før bydelsreformen i 2004 og er dermed identisk

med gamle Sagene-Torshov bydel. Den første moderne industrien i Norge ble etablert her i 1840-årene. De typiske Torshov-gårdene fra 1920-årene er et annet særpreg ved bydelen, som utgjør en del av Oslo indre øst og har 28 736 innbyggere. Bydelen kaller seg «kulturbydelen» med møteplasser som Soria Moria og et nyåpnet kulturhus i trikkestallen i Torshovgata. Bydelsutvalget har valgt å profilere seg som Oslos kulturbydel (Bydel Sagene 2004). Arbeiderpartiet og SV har flertall i bydelsutvalget. Bydelen sliter med følgene av den store utbyggingen bl.a. i Nydalen og ved boligprosjektene langs Akerselva. Bydelen er følsom for stigende arbeidsledighet. Andelen innvandrere er på 20.6 prosent, som er nært opp til gjennomsnittet i Oslo (Statistisk årbok for Oslo 2003). Det skjer en endring i bydelens befolkningsstruktur. Før har det vært en forholdsvis homogen kultur, knyttet til tidligere tiders ulike arbeidslivsinstitusjoner og til industrivirksomheten. Det er en konsentrasjon av marginaliserte i bydelen, og her bor også den største andelen av sosialhjelpmottakere i Oslo. Bydelen

kan nå sies å være en «kontras-tenes» bydel, demografisk sett. Unge akademikere har bosatt seg i bydelen og drar utdanningsnivået opp. Befolkningen representerer hele spekteret av mennesker; unge akademikere, «japper», fremmedkulturelle, eldre og trygdede osv. (forhåndsintervju med Falch 2004).

Bibliotekfilialen ligger i Sandaker Senter. Filialen flyttet inn i 1999 i nye, oppussede lokaler. Filialens historie skriver seg tilbake til et lokale på Lilleborg i 1921, senere ble det et nytt lokale på Torshov i 1929 og et lokale på Sandaker i 1976 (Ringdal 1985). Samlingen er på 42 877. Antallet besøkende var på 196 367 og antallet utlån var på 108 648 i 2003. Filialen har et utstrakt tverrfaglig samarbeid med ulike organisasjoner og profesjoner i bydelen. De siste 10 årene har denne prosjektvirksomheten kjennetegnet filialen. Biblioteket er fysisk godt merket, og er lett tilgjengelig for alle. Vinteren 2004 ble det første «talende» nettstedet i Norge åpnet på Torshov. Biblioteket fikk bydelens «Tilgjengelighetspris» i 2002. I biblioteket ligger også bydelens Opplysningstjeneste. Bibliote-

ket har 14 ansatte. Der i blant 3 personer som er funksjonshemmede. Disse arbeider som konsulenter i prosjektet «Det tilgjengelige bibliotek». Biblioteklederen viser til barn og ungdom, minoritetsgrupper, eldre og funksjonshemmede som hovedmålgrupper sett i forhold til problemstillingen – biblioteket som møteplass (forhåndsintervju med Falch 2004).

For å få frem et så mangfoldig og rikt bilde som mulig, valgte jeg å gjengi i størst mulig grad intervjuobjektene uttalelser og beskrivelser ved bruk av sitater. For å kunne gjøre en analyse av intervjumaterialet utformet jeg en matrise med utgangspunkt i Skot-Hansens (2001, s. 55) modell over ulike inntak til sivilsamfunnet og ulike rom i biblioteket. Jeg satte litt andre navn på rommene og utvidet modellen med et rom til. Ved hjelp av matrisen var det mulig å undersøke hvordan ulike prosjekter og tiltak ved de to bibliotekene passet inn i de fire rommene. Ut fra denne modellen var det lettere å synliggjøre og utføre en komparativ analyse av hvor ulike typer møter skjedde, samt hvilken betydning de hadde i forhold til intervjupersonenes

uttalelser, til teori og tidligere forskning på feltet og min teoretiske tilnærming. Jeg så også på motsetninger i materialet som kunne belyse temaet fra andre synsvinkler. Dessuten prøvde jeg å se på hvordan biblioteket kan fungere som en slags «normsetter» når det gjelder å formidle identitet, felles verdier og være en slags rettesnor for demokratibygging og offentlighet i samfunnet.

Note

¹ Ikke lenger ansatt som bibliotekar, men ansatt som ansvarlig leder for Jentegruppa på torsdager.

Spennende bok på biblioteket. Foto: Cedric Archer

MØTEPLASSEN: BIBLIOTEKET

I dagliglivet tenker man sjelden på at de aktivitetene man deltar i eller arbeider med kan være demokratibyggende, eller at de er med på å skape en tilhørighet eller en identitet i forhold til lokalsamfunnet og samfunnet generelt. Dette gjorde seg også gjeldende blant respondentene i denne undersøkelsen. Bibliotekarere, brukere, nøkkelpersoner og politikere reflekterer sjelden i en travel hverdag over at det ved møtene, aktivitetene og tilbudene i biblioteket i siste instans overordnet handler om demokratibygging og identitetsskapende arbeid. Flere av respondentene bemerket under intervjuene at spørsmålene var spennende, og tok opp tema som de tidligere ikke hadde reflektert så mye over,

men som de anså som svært viktige.

Utgangspunktet for møtene og møteplassene er aktiviteter og prosjekter som ble presentert for meg under intervjuene på bibliotekfilialene. Et utvalg av aktiviteter og prosjekter har jeg plassert inn i en matrise for lettere å kunne konkretisere møter og møteplasser. Avkrysningen er gjort subjektivt og vilkårlig og er ikke rangert på noen måte. Dette utvalget gir heller ikke et fullstendig bilde av filialenes totale spekter av tiltak og prosjekter. Jeg har i dette skriftet valgt å legge vekt på tiltak og aktiviteter som jeg mener er interessante i forhold til å vise tilbud som skaper møteplasser på «tvers» av grupper, er identitetsskapende i forhold til felles ver-

dier og interesser, som for eksempel i møter mellom seniorsurfere og eldre, barn og eldre i Erindringsgruppa osv. Videre har jeg fokusert på møteplasser som på sikt skaper aktive deltakere ikke bare innad i en gruppe, men som over tid skaper aktiv deltakelse i samfunnslivet – og som kan sies å være demokratibyggende, som for eksempel aktivitetene i Jentegruppa. Videre så jeg spesielt nærmere på de mer uformelle og lav-intensive møtene som foregikk i det offentlige, sosiale rommet – møteplassen, som de fleste av intervjupersonene stadig refererte til.

På grunnlag av intervjumaterialet satte jeg opp en matrise hvor jeg definerte fire ulike rom/arenaer og kalte disse for:

- 1) *det verdibaserte rommet*; som kjennetegnes ved at man i møtene opplever felles verdier og at møtene er identitetsskapende. En del av det som McCabe (2001) inkluderer i begrepet «civic librarianship».
- 2) *det sosiale rommet*; «møteplassen» som kjennetegnes ved at man møtes sosialt, man deltar frivillig og uforpliktende i fellesskapet, som man kan velge å gå inn i eller ut av fritt etter eget ønske og/eller behov. Dette er en form for frivillig fellesskap, som gir individet en følelse av at «du bowler ikke alene» (Putnam 2000), og som kan gi muligheter for enkeltindivider til å bryte ut av isolasjonen.
- 3) *det politologiske rommet*; som

kan være en arena for fri, kritisk refleksjon og diskusjon; et debattforum eller et samtalerom (Skot-Hansen 2001, 2003b) eller gi rom for en «herredømmefri» dialog i følge Habermas' teori om borgerlig offentlighet (1971).

- 4) *læringsrommet*; som kjennetegnes ved at det foregår livslang læring innenfor mange dimensjoner tilpasset ulike individer på alle nivåer fra «vugge til grav».

4.1 Matrise – folkebiblioteket som kommunikasjonsarena – Majorstuen og Torshov filialer

Ved nettopp å ta utgangspunkt i reelle aktiviteter og prosjekter ved bibliotekene kan man få et bilde av i hvilke rom/arenaer møtene forekommer. Dette kan

TILTAK / PROSJEKT ↓	ROM →	<i>Det verdibaserte rommet</i> felles verdier, identitets- skapende	<i>Det sosiale rommet</i> «Møteplassen» -sosialisering, -fellesskap,» -«du bowler ikke alene»	<i>Det politologiske rommet</i> «Debattforum» «herredømme- fri dialog	<i>Læringsrommet</i> -livslang læring -kunnskap -viten
Erindringsgruppe – Fortellestua	x	(x)		x	
Lokalhistorisk prosjekt – Er det her jeg hører til?	x			x	
Forskningsdagene: Slektsforskning Workshop matematikk	x			xx	
Lesestafetten	x	(x)		x	
Adopsjonsklasser	x			x	
Leksehjelp	x			x	
Jentegruppa	x	x	x	x	
Språkundervisning innvandrerkvinner	x	x		x	
Eldreakademiet	x	x	x	x	
Eldreuniversitetet	x	x	x	x	

Figur 3: Matrise – folkebiblioteket som kommunikasjonsarena

TILTAK / PROSJEKT ↓	ROM →	Det verdibaserte rommet felles verdier, identitets- skapende	Det sosiale rommet «Møteplassen» -sosialisering, -fellesskap,» -«du bowler ikke alene»	Det politologiske rommet «Debattforum» «herredømme- fri dialog	Læringsrommet -livslang læring -kunnskap -viten
Seniorsurf, Seniorkafé			x		x
Clan Deichman			(x)		x
Det tilgjengelige bibliotek			(x)		x
Opplysningstjenesten				x	x
Jussbuss				x	x
Politikerbenken – møter med bydelens politikere	(x)			x	
Det tredje stedet			x		
Fristedet			x		
Pausestedet og avslapningsstedet			x		

uttrykke noe om hvordan folkebiblioteket fungerer som kommunikasjonsarena, samt at det kan klargjøre hvilken funksjon og verdi de ulike møtene og møteplassene har for ulike deltakere, og videre på et overordnet plan i samfunnet. Dessuten kan kryssene i matrisen vise hvilke rom som benyttes ofte eller sjeldent, men dette vil selvsagt være avhengig av hvilket fokus man har i forhold til de ulike tiltakene og prosjektene. Men noen tendenser kan man se og dette kan si noe om hvor folkebibliotekene eventuelt har et potensial for å styrke møteplassfunksjonen i fremtiden og derved styrke demokratibyggning i samfunnet. Ved å skape en bevisstgjøring omkring møteplassfunksjonen i biblioteket, kan man bruke dette som et analysegrunnlag for en forklaringsmodell overfor bevilgende myndigheter og politikere. En bevisstgjøring av folkebiblioteket som møteplass blir viktig i arbeidet for en strategi for å synliggjøre og argumentere for folkebibliotekenes fremtidige rolle og status som nødvendige, offentlige rom i samfunnet.

4.1.1 Avlesning av matrisen

Kolonnene representerer de fire ulike bibliotekrommene. Linjene til venstre representerer de ulike prosjektene/aktivitetene ved filialene. Et kryss i matrisen betyr at aktiviteten passer inn i det aktuelle rommet. Et kryss i parentes betyr at aktiviteten passer inn, men at dette rommet ikke er den viktigste kommunikasjonsarenaen. En aktivitet kan passe inn i flere rom, alt etter hvilket aspekt man ser aktiviteten ut fra og det kan forekomme kryss i flere rom eller i alle rommene. Jeg vil gå igjennom matrisen og kommentere innholdet linje for linje og presentere synspunkter og besvarelser fra de ulike respondentenes ståsted, relatert til de konkrete møtene som har oppstått som følge av ulike prosjekt og tiltak i bibliotekene. Dette bildet kompletteres også med teori og tidligere bibliotekstudier. I noen tilfeller vil jeg behandle flere linjer – lignende prosjekter/aktiviteter under ett. Dette fordi de er parallelle og inneholder flere av de samme elementene relatert til de fire rommene i matrisen.

4.2 Møter i ulike rom i biblioteket

4.2.1 Erindringsgruppa

Sagene er en bydel med mange historiske tradisjoner knyttet til industrialiseringen av Oslo og arbeiderbevegelsens fremvekst. Bydelen representerer noen av de viktigste kapitlene i norsk industrihistorie (Bydel Sagene 2004) Mange eldre har også opplevd denne historien og kan gjenfortelle den. Samtidig bor det mange innvandrere her, som ikke har noe forhold til lokalhistorien og ulike lokale tradisjoner. Biblioteket på Torshov så at dette kunne være et utgangspunkt for å ha en aktivitet som både var brobygger mellom ulike kulturer og ulike generasjoner. Dette ville være en møteplass i biblioteket på tvers av ulike kulturer og aldersgrupper. I utgangspunktet var dette et prosjekt i regi av biblioteket og Norsk Erindrings-senter¹ (forhåndsintervju med Falch 2004). Prosessen i erindringsarbeidet² konsentreres gjerne rundt et tema eller en epoke. Det var de kulturhistoriske og sosiale aspektene ved erindringsarbeidet som var sentrale i dette prosjektet, ikke den terapeutiske bruken av metoden. Biblioteklederen mener dette er

et godt eksempel på en «møteplass på tvers» og forteller slik om møtene i «Fortellerstua»³: «Det er en gruppe eldre som jobber med et tema – erindringer. [...] prosessen skjer i møtene og ikke for arkivene. De har en presentasjon i biblioteket for skoleklasser, barnehagegrupper og lignende om juletradisjoner før i tiden, skolegang, våre besteforeldre etc. De jobber med tema, samler gjenstander, de kjenner bydelen og lokal kultur. De er gode fortellere. Det er viktig å kunne være en god formidler. [...] en eldre dame viste frem sitt første pennal i tre. På tema «Våre besteforeldre» viste de eldre bilder av sine besteforeldre. En fremmedspråklig elev viste så igjen frem bilder av sine besteforeldre fra sitt hjemland. Ulike generasjoner og kulturer møtes på tvers.»

En av deltakerne på 84 år i erindringsgruppa opplevde møtene slik: «Biblioteket på Torshov er et fantastisk levende bibliotek som har en utstrakt kulturell virksomhet hvor man ønskes velkommen og inkluderes i noe som er fornemt og som setter tankeapparatet i gang. Jeg har deltatt i erindringsgrupper, og der har vi tatt opp ulike tema

og hatt utstillinger av gjenstander, så har vi kommet med en verbal forklaring på det vi ser. Vi hadde en gang tema «Våre besteforeldre» og inviterte skoleklasser [i biblioteket], og fikk organisert en utstilling fra gamle dager. Vi eldre representerer nærhistorien, elevene fattet at det var noe mer enn de visste fra før. Dagens unge er nokså historieløse. Eldre kan fortelle dem om historien, og min historie kjenner bare jeg til, så kan jeg fortelle den og være til utvikling og kunnskap for andre.»

Dette viser hvordan samarbeid mellom ulike instanser; bibliotek, skoler, barnehager og Norsk Erindringssenter resulterte i en møtearena som ga en god og naturlig måte for generasjonene å nærme seg hverandre på. Flere av de fremmedspråklige barna hadde aldri snakket med eldre nordmenn før, men via denne virksomheten ble det etablert kontakt. En politiker reflekterer rundt biblioteket som møteplass og dette med å skape nettopp slike møteplasser på «tvers»: «Det må være at møteplassen tar opp tema, sørger for at mennesker føres sammen som ellers ikke ville møtt, sett hverandre. Møtes på

andre utradisjonelle møteplasser, behøver ikke være debattmøter med panel, det må være muligheter for å skape andre typer møteplasser.»

Gjennom erindringsarbeidet har Torshov bibliotek og deres samarbeidspartnere skapt en møteplass som relatert til matriksen kan sies å foregå i det verdbaserte rommet. Eldre beboere i bydelen formidler lokalhistorien til barn og unge på en konkret måte gjennom gjenstander, bilder og fortellerglede. Barn og unge får overlevert lokal nærhistorie og tradisjoner som kanskje ville gått i glemmeboken. Dette bidro til å fremme barnas lokale forankring til bydelen og det ble også et identitetsskapende tiltak. Barna ble kjent med de eldre via historien og de felles verdiene som ligger til grunn for ulike tradisjoner og kulturer i bydelen, slik som arbeiderhistorie og kulturhistorie. Eldre mottok på sin side igjen barn og unges respons på det de fortalte. I tilfellene hvor de eldre møtte fremmedkulturelle barn, så lærte også de eldre noe nytt om barnas kulturbakgrunn ved at barna fortalte og viste gjenstander og bilder fra sitt hjemland. Lærings- og

kunnskapsaspektet i disse møtene var det mest sentrale for alle deltakerne. Møteplassen kan derfor defineres ut fra læringsrommet. Styrking av felles verdier, identitetsskapende arbeid er begreper McCabe (2001) fremmer som svært viktig ved begrepet «civic librarianship». McCabe hevder at biblioteket må samarbeide med andre instanser i lokalsamfunnet og at bibliotekbrukerne må bli aktivisert og bli ansvarlige deltakere for bruk og utvikling av biblioteket. Møtene mellom barn og unge som skjedde via erindringsarbeidet kan sies å være et godt eksempel på dette. Generasjonsmøter på «tvers» av ulik bakgrunn som dette kan også være sosialisierende og kan tilhøre det sosiale rommet – møteplassen. Man møter nye og andre typer mennesker enn de man til daglig omgås – man «ser» og opplever hverandres egenart, som igjen bidrar til at man på sikt utvikler toleranse og kan omgå hverandre med mer respekt for hverandres ulike verdier og kulturbakgrunn.

4.2.2 «Er det her jeg hører til?»
Torshov bibliotek har lokalhis-

torie som et av sine satsingsområder og har flere tiltak i gang.

Et spennende, lokalhistorisk prosjekt er rettet mot ungdom, hvor Internett er tatt i bruk som formidlingskanal, og det er opprettet et eget nettsted. Prosjektet «Er det her jeg hører til?» skal dokumentere og formidle lokalhistorie i tre epoker i arbeidslivets historie i Oslo, representert ved bydelene: Tors- hov, Bjerke og Romsås. Hovedtemaet for presentasjonen er boligutbygging, bygningshistorie og hverdagsliv knyttet til kulturhistorien i bydelene. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Deichmanske bibliotek, Oslo byarkiv, OBOS, USBL, Selvaag, Oslo bymuseum og historielagene Grefsen/Kjelsås/Nydalen og Groruddalen historielag og de respektive bydelene. Prosjektet inngår i et opplegg for bydelenes ungdomsskoler, og elevene skal legge ut prosjektoppgavene på nettstedet i mai 2004. I ettertid skal nettstedet fungere som en informasjonsbank for bydelene, skoler, historielag og andre interesserte (Erdether.no 2004). Dette er i følge en av bibliotekarene: «[...] et godt eksempel på bibliotekets identitetsskapende arbeid hvor

målgruppen i første omgang er ungdom, men på sikt også omfatter alle andre interesserte.»

Internett ved nettstedet blir her den virtuelle møteplassen. I forhold til matrisen passer begge prosjektene inn i det verdi- baserte rommet og i læringsrommet. Prosjektene formidler felles verdier om lokalhistorien og kan være identitetsskapende for ungdom og andre interesserte. Dessuten får elevene selv jobbe aktivt i prosjektet og ta i bruk den nye teknologien for å presentere oppgavene sine på nettet. Noe som igjen kan føres tilbake til McCabes teorier om de felles identitetsskapende verdiene og at bibliotekbrukere selv må bidra aktivt i utviklingen av biblioteket og lokalsamfunnet. På sikt er dette med å skape lokal forankring ved at ungdommene kjenner sine «røtter» og opplever at det er her de hører til, selv om de i utgangspunktet kanskje kommer fra et annet land.

4.2.3 Forskningsdagene i biblioteket

På Majorstuen har man forsøkt å jobbe aktivt i forhold til de årlige Forskningsdagene

som universitetene arrangerer nasjonalt. Som et eksempel på å forsøke å samle ulike grupper på «tvers», refererer en bibliotekar til to ulike møter i denne sammenhengen: «Med utgangspunkt i slektsforskning samlet vi representanter fra ulike hold: riksarkivet, bykarkivet, DIS-Norge⁴, og andre ulike aktører på markedet. Vi holdt et dagsseminar i biblioteket, åpent for alle interesserte. Tanken var å invitere aktuelle aktører som presenterte sine institusjoner på en annen arena en normalt. Det kostet ikke noe og vi fikk gode tilbakemeldinger fra mange hold. Dette var et tilbud som gikk til ulike institusjoner på området, og biblioteket kunne stille med interesserte brukere. Dette ble en arena hvor mange ulike aktører møttes om et felles tema.»

Ved et annet tilfelle valgte man å gjøre en workshop i biblioteket for to ungdomsskoleklasser, hvor en universitetslektor fra matematisk institutt ved universitetet i Oslo i følge bibliotekaren: «[...] gjorde en glitrende workshop som fikk elevene interessert i matte, matematisk institutt, bøker om matte og platonske legemer.

Elevene satte sammen figurer. Det endte opp som en fotball og avslutningsvis avduket elevene også en sjokoladefotball. Det å skape slike møter og være kreative på noe som er relevant til biblioteket er spennende og viktig.»

Begge tiltakene kan sees fra en verdibasert synsvinkel, hvor biblioteket er med på å skape møter mellom ulike aktører på tvers av ulike kompetansenivå. Man henter inn kompetanse fra firmaer som leverer dataprogrammer for slektsforskning, og til tunge faginstitusjoner som Riksarkivet – og presenterer dette til den menige amatør-slektsforsker. Ved dette skaper man også et læringsrom for interesserte brukere på mange nivå, som vil lære mer om hvordan man driver slektsforskning. Biblioteket forener mange felles ressurser og kompetanseinstitusjoner, og bidrar til å styrke kommunikasjonen mellom dem via et felles interessefelt. I det andre møtet mellom ungdomsskoleelever og lektoren fra matematisk institutt, forener man aktører fra et høyere utdanningsfelt og grunnskolenivået. En spesiell setting rundt møte om et felles

emne, matematikk, bidrar til å gjøre det appellerende overfor ungdom. Det vekker nysgjerrigheten på ny lærdom innefor matematikkfaget. Biblioteket trekker i begge tilfellene i trådene og fungerer som brobygger mellom ulike aktører ved å stille møteplassen til disposisjon både i det verdibaserte rommet og i læringsrommet.

Begge filialene legger ned et ressurskrevende samarbeid med skolene for å styrke læring og lesestimulering i følge Reform 97 og «Den kulturelle skolesekken»⁵. Her gjengis noen eksempler på tiltak som er med på å skape møtearenaer for læring og lesestimulering.

4.2.4 Lesestafetten, Adopsjonsklasser og Leksehjelpsgrupper

Majorstuen filial har i sine tiltak for ungdom deltatt i Lesestafetten, et landsdekkende prosjekt som forflyttet seg fra fylke til fylke (Lesestafetten.no 2003). Prosjektet var 2-årig. Målet med Lesestafetten var todelt: Det dreide seg om å stimulere til leselyst blant unge ved å la rollemodellene lese fra tekster som hadde gjort inntrykk på dem, og å tilrettelegge for nettverks-

bygging mellom bibliotekarer, lærere og ungdom. Det ble etablert en egen nettportal for prosjektet, slik at alle involverte, lærere, «budbringere»(bibliotekarer) og ungdomsformidlere kunne kommunisere om sine erfaringer underveis. Dette er også et samarbeidsprosjekt mellom bibliotek hvor bibliotekaren som har vært ansvarlig for prosjektet i Akershus fylke og på Majorstuen viser til møter i biblioteket på «tvers» av ulike alders- og ungdomsgrupper og beskriver opplevelsen slik: «Elever i videregående skole presenterer selvvalgt litteratur for elever i ungdomsskolen. Her ble det en kobling mellom elever i videregående skole og ungdomsskole som resulterte i et vellykket prosjekt. Biblioteket var med på å lage et «møtested» mellom to aldersgrupper – som til vanlig ikke har så mye kontakt. Skuespillere ble involvert til å lære opp elevene i videregående skole til presentasjonen for ungdomsskoleelevene. Elever i videregående skole er jo en gruppe som ikke er «med» under regulært barnebibliotekarbeid. Så veldig viktig satsing også sånn sett.»

En politiker sier det slik i for-

hold til litteratur og biblioteket som møteplass: «Jeg tenker at det skal være et sted man møtes rundt litteratur. Det å lese bør stå i sentrum. Det finnes så mange andre plasser der det ikke står i sentrum. Det er blitt så mange andre plasser som ikke har det i seg. Biblioteket er et sted for lesing og fordypning.»

Lesestafetten som kommunikasjonsarena kan passe inn i tre ulike rom, dette sett ut fra tre ulike perspektiv. I det verdi-baserte rommet formidler elever fra videregående skole til ungdomsskoleelevene sine positive opplevelser omkring litteratur, og de blir inspiratorer ved å formidle verdier ved det å lese bøker. Ungdomsskoleelevene igjen vil lettere kunne identifisere seg med eldre ungdom og disse har større smitteeffekt som rollemodeller, enn om voksne skulle hatt den samme rollen. Møteplassen kan også sies å tilhøre det sosiale rommet, selv om det ikke er hovedrommet. Man møtes og erfarer at andre har samme interesser og opplevelser som en selv. Lesestafetten hører tydeligst hjemme i læringsrommet fordi det er et pedagogisk opplegg

som er knyttet til å styrke norskfaget, og til å stimulere leselysten og språket hos ungdom. Gjennom slike møter via litteratur skapes det aktive lære- og deltakerprosesser som på sikt gir barn og unge forutsetninger for å vokse opp som aktive og deltagende samfunnsborgere. Greenhalgh et al. (1995, s. 104) refererer til den viktigste ferdigheten i dagens samfunn som er å lære hvordan å lære. Denne kvaliteten fordrer en blanding av lære-, leseferdigheter, kjennskap til kunnskapskilder og ny teknologi osv., og hvem er bedre rustet til å utstyre folk med denne ferdigheten enn bibliotekarene og biblioteket?

Adopsjonsklasser er en ordning på Torshov filial som er et forpliktende samarbeid mellom skolen og folkebiblioteket. Tilbudet er skreddersydd og spenner fra 1. klasse i grunnskolen til 1. klasse i videregående skole. Spesielt norsk II-lærere er ivrige brukere av adopsjonsklasseordningen. Biblioteket arbeider ofte med ulike genre, og målet er å nå ut til flest mulig ved formidlingstiltak og gå i dybden i dette arbeidet. Biblioteket kan referere til økt leselyst/evne og til bedre karakterer og positive

tilbakemeldinger fra både elever og lærere (Årsberetning Torskov filial 2002, Handlingsplan Torshov filial 2003).

En periode drev biblioteket også leksehjelp i et lokalt nær bibliotek, men sluttet på grunn av manglende ressurser. Biblioteket registrerte at mange barn, både norske og barn med innvandrerbakgrunn, kom til biblioteket og spurte om hjelp til leksene. De fremmedspråklige trengte mest hjelp. I samarbeid med skolen og frivillighets-sentralen ble det satt i gang et tilbud i 1994, og biblioteket sto som ansvarlig organisator for virksomheten. Leksehjelpere ble bl.a. rekruttert fra 9. klasse samt studenter i perioder. Arbeidet i leksehjelpgruppa ble viktig på mange plan. For fremmedspråklige barn bidro møtene i gruppa til å styrke språkforståelsen både muntlig og skriftlig. Samtidig som en slik arena gjorde barnas integrasjon lettere til det norske samfunnsforhold, til tradisjoner og kulturelle verdier.

Begge disse tiltakene hører til i det verdibaserte rommet og i læringsrommet. Biblioteket i samarbeid med andre institu-

sjoner skaper en læringsarena som styrker og stimulerer lese-lyst og språkforståelse. På sikt kan man si at dette fikk betydning på et høyere samfunnsnivå. Barna fikk også viktig voksenkontakt utover sin egen familie. Det skjedde en viss sosialisering, og leksehjelptiltaket kan også knyttes til det sosiale rommet. De unge leksehjelperne på sin side fikk igjen praktisk lærdom og erfaring i arbeid blant barn. Det skjedde også her en synergieffekt mellom ulike grupper. Biblioteklederen reflekterer slik angående disse tiltakene for barn og unge: «Viktigheten av å kunne lese er grunnleggende! Det er viktig å gi språk til en bydel med over 40 % minoritetsgrupper i skolene. Elevene skal lese mye!»

En politiker i bydelen kommenterer leksehjelptilbudet på denne måten: «Leksehjelp er et viktig utjevnende tiltak. Ikke alle har like god hjelp hjemme fra. Biblioteket supplerer skolen. Veldig fint med samarbeid der. De lærer viktige ting og å lese bøker.»

En annen politiker er også positiv til leksehjelptilbudet. «Biblioteket har flere funksjo-

ner enn det å låne ut bøker. Det synes jeg er like viktig. Man har leksehjelp knyttet til bøker. Biblioteket har utvidet funksjonen sin utover det å bare drive utlån. Viktig, for da får man en synergieffekt.»

Politikerne er ganske samstemte i den positive og utjevnende verdien ved at biblioteket driver tiltak som leksehjelp, men den sistnevnte bydelspolitikeren var i et dilemma angående hvilke og hvor mange funksjoner man bør legge til biblioteket. Man kunne ane at her pågikk det en politisk debatt i bydelsutvalget angående leksehjelptilbudet og bruk av midler. Vedkommende sa det slik på mitt spørsmål om hvorvidt biblioteket burde satt i gang flere tiltak for å skape møteplasser: «Kommer an på hvor mange funksjoner en skal putte inn i bibliotekene? For eksempel leksehjelp. Et dilemma dette.[...] som politiker må man se på hvor aktivt det frivillige organisasjonslivet i nærmiljøet er [...]. Biblioteket har påtatt seg å integrere minoritetskvinner i ulike aldre. Det er bra. Men det er veldig situasjonsavhengig. Det blir feil å si at biblioteket

skal ha et slikt tilbud som f.eks. leksehjelp dersom andre grupper kan gjøre det samme, for eksempel Norsk folkehjelp eller Røde Kors.»

Har biblioteket vært flinke til å sette i gang nye tiltak? [oppfølgingsspørsmål fra intervjuer] «Vi har et aktivt vedtak på at vi synes de har vært for dårlige. De søker bare bydelen om penger, enda det finnes organisasjoner i samme radius som dem som de kan ta kontakt med. De har vært flinke til å ha prosjekter. Når de prøver å overta oppgaver som skolen er pålagt, da kommer min jobb som politiker og prioriterings- og styringsmenneske inn. Hvor mange driver med det samme? Menigheter kaster seg på det osv. Biblioteket vil fortsatt ha penger til leksehjelp, også er det ikke leksehjelp, men noe annet. Dette blir det vanskelig for oss som politikere å finne ut av. Det går inflasjon i mange ting. Hva skal biblioteket drive med? Hva skal frivillige drive med? Hva skal skolen drive med? Ikke noe fasitsvar på hva man skal putte inn i biblioteket. Biblioteket kan gjerne være det fysiske rommet hvor møtene kan skje. Bibliotekene vil nyte godt av det uansett om

andre organisasjoner har møter i biblioteklokalene. Bibliotekene kan gjerne stille lokalene til rådighet, men behøver ikke alltid ha regi selv.»

Politikeren stiller spørsmålstegn ved hva de ulike institusjonene og organisasjonene skal drive med, og mente bestemt at biblioteket ikke nødvendigvis bør være den som har regi på møtene og innholdet i tilbudene, men mer skal stille lokalene til disposisjon. Biblioteket skal i følge politikeren ikke være noen premissleverandør, men holde seg mer nøytral i bakgrunnen. Dette vil etter min mening være med på å pasifisere biblioteket og opprettholde myten om biblioteket som et anonymt back stage sted. Det politikeren kanskje ikke har for øye er at et tilbud som leksehjelp krever kompetanse på organisering og samarbeid mellom ulike profesjoner og sektorer. Samarbeid på tvers av profesjoner og sektorer er faktisk et av særtrekene ved bibliotekvirksomheten på Torshov. Leksehjelp er ikke «bare» leksehjelp. På sikt kan det skape forutsetninger for et godt liv gjennom at barn tilegner seg bedre språkkunnskaper, sosiale ferdigheter, leseglede osv.

Biblioteket kan være et viktig, sentralt læringsrom og sosialt møtested fordi det nettopp har fagkompetansen og innholdet som kreves ved et slikt tilbud. Fleksibilitet og tilpassing har biblioteket god erfaring med i følge en av bibliotekarene på Torshov: «Vi vet at vi må tilpasse oss. Vise hvilken rolle vi kan ha i forhold til nye ting, vise hva vi kan og at vi trengs. Vi er flinke til å samarbeide med andre instanser. Vi har unike ting å bidra med og vi vet litt om alt. Det har jeg opplevd i mange sammenhenger. Biblioteket samarbeider med eksterne aktører, andre yrkesgrupper osv. Folk blir da oppmerksom på hva vi representerer og at vi har mye å bidra med.»

4.2.5 Jentegruppa

Jentegruppa er et tilbud ved Torshov bibliotek som ble etablert på begynnelsen av 90-tallet i samarbeid med feltarbeidsteamet⁶ i bydelen. Bibliotekarene erfarte at biblioteket var et møtested for unge jenter, mange med minoritetsbakgrunn, som ikke deltok i idrettslag eller andre organiserte tilbud (forhåndsintervju med Falch 2004). Bibliotekaren som

har jobbet med jentegruppa i mange år beskriver utgangspunktet for jentegruppa slik: «Vi så hvor mange jenter som var her lenge over tid, et sted de kunne være. Ingen krav her, de fikk lov til å komme. De kunne si hjemme at de gjorde lekser – jentene gjør ofte det. Vi hørte rykter i byen om at disse jentene fikk ikke fritidsklubbene tak i. Alltid flere gutter der, og de ble klart premissleverandører for hva klubbene skulle inneholde. Har vært et mål i bydelen å lage jentegrupper. [...] for flerkulturelle jenter er biblioteket et godt, trygt sted de får lov å komme. De er oppmuntret til å komme. Mange er kjempeambisiøse, og flinke til å bruke kompetansen til bibliotekarene. De kombinerer nytten med hyggen.»

Hovedvekten i tilbudet fra bibliotekets side er lagt på skjønnlitteratur og diskusjon rundt dette, samt bruk av Internett. Dette grunnlaget skal bidra til å styrke jenters, spesielt minoritetsspråklige jenters, posisjon og deltakelse i nærmiljøet, samt øke jentens kunnskap om og interesse for Internett som medium. For å få til dette stiller biblioteket lokale, maskiner og personalets kunns-

skap til disposisjon tre timer hver uke. Jentene leser aktuelle bøker, diskuterer og anmelder bøker på nettet. De lærer å bruke Internett til skolearbeid, jobbsøking og annen relevant informasjonsinnhenting (Handlingsplan Torshov filial 2003), og som bibliotekaren og sier det: «Jeg opplever at jeg først og fremst er bibliotekar, når jeg har gruppa. Jeg gjør mye ordinært bibliotekararbeid, men er også sosialarbeider – men blir ikke oppspist som det. Mange små og store problemer drøftes i jentegruppa. Dette er et enormt viktig arbeid. Jentene kan gjøre lekser, få nye venner, skape nettverk. Ingen slutter egentlig ordentlig, men kommer bare sjeldnere. De vokser ut av gruppa og etablerer seg. Det kommer stadig nye til. Vi har skiftet ut kraftig i høst, og slått oss sammen med en gruppe fra barnevernet. Det er tøft å jobbe alene, rekker ikke over å snakke med alle. Er to personer nå og det er veldig bra.»

Jentegruppa har i dag ca. 40 medlemmer fra 16 nasjonaliteter, også norske jenter i alderen 13-14 til 17-18 år. Dagsorden for møtene er «løs», men formålet er å skaffe seg nettverk og

venner. Man har hatt gode resultater. Et par av jentene har vært representert i ungdomsrådet i bydelen. Minoritetsjentene har blitt mer synlige i offentlig forstand, i og med at disse jentene sjelden er med i andre organiserte fritidstilbud. Bibliotekarene på Torshov fremhevet jentegruppa som et eksempel på en møtearena i biblioteket som har en svært viktig betydning for å bygge nettverk og samhandling, og hvor deltakerne aktivt skaper ting de er opptatt av. Egenproduserte bokanmeldelser, dikt og noveller legges ut på hjemmesiden⁷ deres. Gjennom ulike aktiviteter i gruppa har deltakerne fått med seg opplevelser som hytteturer, kino-besøk og det årlige arrangementet «Jentivalen». Jentene er etterspurte i ulike sammenhenger, og ble bl.a. forespurt av NRK-fjernsynet om noen av dem kunne delta i et debattprogram om bruk av «hijab». Noe den ansvarlige bibliotekaren for gruppa ikke synes noe om fordi: «Vi har en hjemmeside for at jentene skal kunne prøve ut sin stemme – øve seg uten å bli avbrutt. De kan så senere når de blir voksne delta i offentlig debatt dersom de har lyst. Viktig at jentene kan

skrive sine tanker, meninger, noveller og kanskje til og med få respons. At deres standpunkt står der uten at det skal brukes i en debatt og at noen prøver å omskrive det.»

Hvordan opplever jentene selv biblioteket som møteplass gjennom møtene i jentegruppa? De gir uttrykk for at gruppa er viktig både som møteplass og fristed. En 17-årig jente med pakistansk bakgrunn forteller under intervjuet at hun ikke begynte å låne bøker før hun gikk i 8. klasse og ble kjent med bibliotekaren og tilbudet i jentegruppa: «Jeg hatet å lese, men det var før jeg begynte i jentegruppa og møtte bibliotekaren. Jeg vokste ikke opp med bøker hjemme. Nå er jeg her veldig ofte og låner bøker. Kontakten med bibliotekaren i jentegruppa betyr alt. Hun er kjempeflink til å formidle bøker. Hun gjorde at jeg ble glad i å lese og får lyst til å lese mer. Vi bruker Internett og jeg har lagt ut på hjemmesiden en del av det jeg har skrevet. Jeg bruker biblioteket til å møte venner, da helst på torsdager når det er jentegruppe. Jeg får hjelp til lekser og til å låne bøker. Vi diskuterer bøker og det er viktig.»

En annen 20-årig jente med marokkansk bakgrunn har vært med i 8 år, og forteller om hvorfor hun bruker biblioteket og kommer til møtene i jentegruppa: «Jeg kommer for det meste til biblioteket når det er jentegruppe. Da låner jeg bøker som bibliotekaren anbefaler. Det varierer litt om jeg er her hver torsdag. Jeg vet at jeg vil treffe kjente. Vi møtes og har det veldig gøy. Jeg er en av de eldste her. Her kan du bruke Internett, få hjelp til lekser, diskutere og ha kosestunder, lage mat og skravle.»

To av politikerne i bydelen ser Jentegruppa som et viktig og utjevnerende tilbud. Den ene har samarbeidet noe med biblioteket i den forbindelse, og mener generelt at det er viktig at biblioteket kobler seg til ny teknologi, men samtidig holder på det tradisjonelle tilbudet som er litteraturformidling. Litteratur er viktig for eksempel i jentegruppa. Men samtidig, jo mer informasjon i samfunnet, jo viktigere er det å kunne beherske basiskunnskaper. Hva er det en ungdom på 17 år trenger å vite noe om? Hvilke valg står de overfor, for eksempel hvordan skal de skaffe seg plass i en lærebedrift?

Det blir viktigere å kunne sile ut informasjon for å kunne ta et standpunkt til hva man vil. Biblioteket har en viktig rolle i forhold til det å kunne beherske basiskunnskaper og til å hjelpe folk inn i kunnskapsstrømmen. En annen politiker fra bydel Frogner hadde vært på et møte hvor tema integrering kom opp og spørsmålet var: «Hvorfor er det bare innvandrerguttene vi hører om som har problemer? Det ble da nevnt at innvandrere jentene har funnet sitt fristed – bibliotekene. De får lov å gå på biblioteket. Der de gjør lekser og er sammen. Den arenaen er å viktig for dem. Slike verdifulle ting skal man ikke glemme.»

Jentegruppa kan plasseres i alle fire rommene i matrisen som viser biblioteket som kommunikasjonsarena. Møtene kan sees ut fra det verdibaserte rommet, hvor jentene blir kjent med felles verdier, bl.a. gjennom litteraturen. De blir kjent og får felles verdier som representanter for en gruppe, noe som er identitets-skapende og selvutviklende. Dette er også en sosial møteplass hvor de blir kjent med hverandre gjennom uformelle samtaler og diskusjoner. De oppdager at de har noe felles til

tross for ulik kultur-, språk- og religiøs bakgrunn. Møtene i biblioteket kan også sees i lys av det politologiske rommet. Jentene diskuterer aktuelle saker. Det kommer frem ulike meninger alt etter kulturell bakgrunn og ulike familietradisjoner. For eksempel i debatten om «hijab» som preget den offentlige debatten i media sist vinter. Skal muslimske jenter bære skaut eller ikke? Dette ble også diskutert i Jentegruppa og en del av jentene deltok aktivt i demonstrasjonstog i Oslos gater. Noen jenter la ut innlegg på hjemmesiden for å formidle egne standpunkt i saken. Dette er et godt eksempel på en «herredømmefri dialog» i følge Habermas (1971) og det debattforumet eller samtalerommet som Skot-Hansen (2001, 2003b) etterspør i sine studier. Jentegruppa er også et eksempel på en læringsarena. Bibliotekaren lærer jentene å bruke litteraturen, biblioteket og Internett. Jentene lærer å formulere seg, beherske språket, argumentere og uttrykke seg ikke bare i Jentegruppa, men i andre sammenhenger, som på skolen og i samfunnet ellers. Begrepet «legitim perifer deltakelse» (Lave og Wenger 1991,

Wenger 1998) hentet fra studier av fenomenet læring kan brukes for å forklare prosessen som skjer innenfor en slik gruppe. Begrepet er sentralt for å klargjøre relasjoner mellom nykommere, eksperter, aktiviteter, identiteter og artefakter i miljøet. Det omtaler prosessen der nykommere gradvis blir en integrert del og etter hvert en ekspert i et fellesskap. Den lærende beveger seg fra en perifer ytterkant i miljøet til full deltakelse. Læring blir dermed sett på som en kultiveringsprosess, der den lærende etter hvert får en ny identitet når vedkommende kan delta i nye aktiviteter, gjøre nye oppgaver eller oppnå ny forståelse. En slik prosess har skjedd med flere i Jentegruppa. Fra å være nykommere som ikke likte å lese bøker, til å lære å like det, lære å diskutere, formulere seg og skrive egne tekster, og til å delta offentlig i bydelens ungdomsråd samt delta mer aktivt ute i samfunnet, er analogt til en «legitim perifer deltakelse». Jentegruppa er et godt eksempel på et demokratibyggende tiltak, hvor grunnlaget er biblioteket som fungerende møteplass på fire ulike kommunikasjonsarenaer.

4.2.6 Språkundervisning for innvandrerkvinner

Biblioteket på Torshov har også som et av sine tiltak for å møte problemer blant kvinner med innvandrerbakgrunn, som bl.a. ikke forstår norsk skolehverdag/norsk språk, involvert seg i språkundervisning. Tilbudet er knyttet til Rosenhof voksenopplæringscenter, avdeling Sagene og Kloden internasjonale senter. Biblioteket har vært engasjert i undervisningen med litterære tekster og samtalegrupper ukentlig. Biblioteket fikk dekket en stilling fra bydelen. «Åpen barnehage» passet barna, og man hyrte en språklærer/bibliotekar i fellesskap. Barnevernet rekrutterte kvinnene til gruppen, og biblioteket kom inn etterpå og bidro med passende tekster for samtaler og diskusjon. Det ble utgitt en bok/lydbok, «Snakketøyet»,⁸ med tekster samlet av biblioteket, som hjelp fordi det i utgangspunktet finnes få adekvate tekster for voksne, især på litt høyere språklig nivå som egner seg til norskopplæring. Dette er også et tverrfaglig prosjekt hvor ulike profesjoner samarbeider. Kvinnene får komme på skolebesøk, oppleve skolehverdagen. De har

også besøkt helsestasjonen. Kvinnene kommer regelmessig i biblioteket. Bibliotekarene opplever at dette gir både lese- trening, utvidet språklig repertoar og kunnskap om det norske samfunnet (forhåndsintervju med Falch 2004, Årsberetning Torshov filial 2002). En av bibliotekarene refererte til et møte som skjedde i biblioteket mellom minoritetsspråklige og henne, hvor kommunikasjonen foregikk via bilder: «På lesesalen har vi en lokalhistorisk utstilling som henger permanent med utgangspunkt i boka: «Livet langs elva». [...] det hender vi har besøk fra Kloden, et internasjonalt senter for innvandrere i bydelen. Der har de norsk-opplæring. En gruppe kom derfra og ingen av dem kunne norsk eller engelsk. Jeg viste dem inn der. De ble veldig opptatt av fotografiene. Det ble et slags språk eller kommunikasjon via – gjennom – bildene de så. Jeg fikk veldig positive tilbakemeldinger fra denne gruppen, selv om jeg i utgangspunktet så litt mørkt på det da de kom.»

I forhold til matrisen plasseres språkundervisningen i læringsrommet, men også i det

sosiale rommet, «møteplassen». De minoritetsspråklige kvinnene føres sammen og lærer å kommunisere på norsk. Biblioteket blir en møteplass, et sosialt rom, hvor de blir kjent med hverandre etter hvert fordi de kommer i biblioteket regelmessig. I dette foretaket styrkes ikke bare læringen ved lesetrening, ordforråd og kunnskap om det norske samfunnet, men isolasjonen brytes for mange av dem. Sett fra et overordnet perspektiv skjer det en integrering til det norske samfunnet. Læringsprosessen som foregår i gruppen kan igjen knyttes til begrepet «legitim perifer deltakelse» (Lave og Wenger 1991, Wenger 1998) fordi kvinnene etter hvert tilegner seg mer kunnskap og deltar mer aktivt i fellesskapet sammen med de andre. Kvinnene «bowler ikke alene» lenger slik Putnam (2000) betegner det. De kommer sammen, opptrer på likefot, møter hverandre og andre brukere av biblioteket ansikt til ansikt. Noe som i følge Putnam fører til sosial kapitalbygging som skaper nettverk, tillit og normer. Kvinnene blir etter hvert mer aktive og synlige i lokalmiljøet og i samfunnet ellers.

4.2.7 Eldreakademi/ Eldreuniversitet

Begge filialer har i sine tiltak for eldre etablert Eldreakademi/Eldreuniversitet. Ved Majorstuen Eldreakademi (etablert i 1996) er formålet å arbeide for utdyping og utveksling av kunnskaper, menneskelig kontakt og utvikling for alle over 60 år (Årsberetning Majorstuen filial 2002). Ved Sagene Torshov Eldreuniversitet (etablert i 2000) er formålet å kunne formidle emner og studieopplegg som kan engasjere personer over 60 år (Årsberetning Torshov filial 2002). På begge filialene er bibliotekarer med i styret for tilbudene, og bibliotekene tar seg av de praktiske gjøremålene i tilknytning til møtene. Etableringen av tiltakene har også generert nye grupper og møteplasser som for eksempel litteraturgrupper, ekskursjonsgrupper, turgrupper. På Torshov er det også opprettet pensjonistkino på Soria Moria. En bibliotekar sier at folk møtes på grunnlag av felles interesser, de får venner og nettverk. I forholdet til dette eldretilbudet ga flere av respondentene litt blandede uttalelser omkring tilbudet. En

bibliotekar på Majorstuen forteller at det etter hvert er blitt mange aktiviteter av typen Eldre-akademiet. Flere bibliotek og ulike organisasjoner driver parallell virksomhet og det blir problemer med å holde medlems-tallet oppe. En eldre mann som er medlem av styret i Eldreakademiet forteller at han ofte blir kontaktet av folk som vil vite om organiseringen av tilbudet. Han tenker at: «Tiden er inne til nytenkning, vi må fornye oss. Kan vi finne på noe nytt? Og hjelpe hverandre med felles interesser. Dette er utfordringer som er ønskelig og nødvendige. Man kan ikke la noe stivne. Det må være dynamisk. Deichmanske bibliotek har hatt en veldig innflytelse her ved at de er åpne og ser nye ting.»

En aktiv bruker på 84 år av flere tilbud på begge bibliotekene, mener at biblioteket i forbindelse med Eldreakademiet og ellers generelt i sine tiltak i større grad må aktivisere publikum og få brukerne til å yte. Dette er i tråd med de tankene McCabe (2001) fokuserer på om at brukere selv må ta aktivt del i bibliotekutviklingen. Dette er på sikt med på å styrke biblioteket så

vel som demokratiet. Brukeren påpeker at: «En invitasjon til å danne nye grupper er en oppgave som biblioteket må ta mer høytidelig, selv om bibliotek-lederen på Sandaker har vært en forgangskvinne i så måte. Det er veldig godt besøk ved foredrag, og jeg vet at mange sitter inne med kunnskap og kreativitet. Feil at man bare skal bli underholdt, gjelder kanskje særlig eldre folk. Man må ikke sette sitt lys under sin skjeppe. Si hva du tenker. Bibliotekene kunne organisere temadager – invitere til en dag med frie ytringer, en slags 'speaker's corner'.»

En intervjuperson fra Majorstuen mener at Eldreakademiet setter sitt preg på biblioteket. Hun mener biblioteket har satset mest på tilbud til eldre i forhold til det å skape møteplasser for barn og ungdom, som hun synes er viktig fra sitt ståsted som mor: «Viktig å trekke ungdom inn i biblioteket og lage en møteplass for dem. Litt kjedelig for ungdom nå, lite stimulering her, bortsett fra internettmaskiner. Man kunne hatt en god sofa for å slappe av. Man bør satse mer på ungene og ungdom. På skolen har de lesesirkler, og det

er veldig bra. Et bibliotek skal ikke være tvang. Det må være innbydende. For fremtiden lage litt opplevelse rundt bøkene, forfatterbesøk og lignende. Man må prøve å få barn og ungdom litt vekk fra dataskjermen.»

Hun savner tiltak for barn og ungdom ut over barneteaterforestillinger og klassebesøk. Man må vektlegge barn og ungdom fordi det er fremtidens brukere. Flere av bibliotekarene sier at barn kommer sjelden alene i biblioteket på Majorstuen. Trafikk og avstander kan være momenter her. Imidlertid ligger det to barneskoler i nærområdet, og to av respondene sier de ikke ser noen grunn til at barn ikke skulle komme alene til biblioteket. De møter barn alene ellers i Bogstadveien og i den lokale bokhandelen. Brukerne og en politiker mener heller at biblioteket kanskje ikke appellerer nok som møteplass for barn og unge. Barn og ungdom trenger mer enn Internett. Dette at møteplassen, det offentlig rommet, må ha appell, kommer Vestheim (1997) og Greenhalgh et al. (1995) også inn på i sine bøker. Synet på offentlighetsfunksjo-

nen til bibliotekene har endret seg både i innhold og form de siste årene. Bibliotekene skal ikke bare informere og opplyse – men også underholde. Kravet om underholdning er kommet sterkere frem og retten til bare «å være» i det fysiske, offentlige bibliotekrommet speiler en ny offentlighetsinteresse som bare folkebiblioteket kan ivareta.

I dette tilbudet til eldre kan man ut fra flere perspektiv si at det foregår kommunikasjon i alle rommene i matrisen. Eldre kan komme sammen og høre på foredrag ol. Dette passer inn i det verdibaserte rommet og i læringsrommet. Publikum får ny viten og kunnskap. Under møtene ansføres ofte deltakerne slik at de låner bøker og søker informasjon for videre lesning som igjen gir innsikt i ny kunnskap og viten. Møtene i dette tilbudet til eldre tilhører også det sosiale rommet. Det oppstår uformelle møter i forkant/etterkant av de planlagte, strukturerte møtene. Man snakker, drikker kaffe og bekjentskaper stiftes, slik de uformelle møtene forgår på Oldenburgs «third places». Man drar på tur sammen, får et rikere sosialt liv og man «bowler ikke alene».

Møtearenaen kan også sees fra det politologiske aspektet. Møtene kan også innlede til debatt og dialog. Ved at det tas opp politiske eller samfunnsfaglige tema, og deltakerne blir aktivisert og åndelig stimulert til å tenke selv og klarlegge egne standpunkter. Noe som undersøkelsens eldre respondenter synes er viktig ved biblioteket som møteplass. Kommunikasjonsarenaen kan da kjenne-tegnes ut fra Skott-Hansens debattforum og Habermas «herredømmefrie» dialog.

4.2.8 Møter generert av Internett

Majorstuen har drevet et permanent tilbud i opplæring på Internett, og var tidlig ute med et gratis tilbud for publikum i 1996. Torshov har på grunn av manglende ressurser og dårlig maskinkapasitet ikke hatt mulighet for å satse på slike opplæringstiltak. Majorstuen etablerte en Seniorkafé for de over 55 år. Kaféen sysselsetter 13 frivillige seniorveiledere som står for opplæring i Internett for seniorer. Biblioteket tar seg av det praktiske. Biblioteket har kontakt med Seniornett Norge ved opplæring av de frivillige

seniorveiledere. Seniorkaféen er ifølge biblioteklederen et læringssenter og en sosial arena på samme tid, og representerer en betydelig miljøfaktor. For at tilbudet skal opprettholdes med biblioteket som arena er ressurser og oppdatert utstyr en nødvendighet (Handlingsplan Majorstuen filial 2003). En av bibliotekarene begrunner behovet for å sette i gang et slikt opplæringstilbud med at da Internett kom ble det et slags allment krav om at alle måtte henge med på den nye teknologiske utviklingen. Seniorer og eldre falt utenfor og samfunnet endret seg. Bankfilialer ble lagt ned og mange tjenester skulle nå bare skje via nettet. Dette utløste en redsel blant mange eldre. Bibliotekaren viser til hvor mye møtene i seniorgruppen betyr: «Deltakerne er så engasjerte og i godt humør, fornøyde og på offensiven. Det handler om å kunne ta det i bruk og være «innenfor». [...] bibliotekets oppgave har her vært å gjøre folk i stand til å bruke teknologien. Det nytter ikke bare å stille maskinene til disposisjon. Det kreves en aktiv tilrettelegging og opplæring for at dette skal bli et fullgodt tilbud.»

Internettopplæringen kan plasseres i matrisen, slik biblioteklederen også sier det, i opplæringsrommet og i det sosiale rommet. I tillegg til å lære seg datakunnskap og skaffe seg erfaring med bruk av Internett, skaper det også et sosialt fellesskap – en møteplass. Mange er i «samme båt» i forhold til ny teknologi. I pausene kan man drikke kaffe, snakke uformelt og knytte kontakter. På Majorstuen skjedde også en utvidelse av både læringsrommet og det sosiale rommet ved at unge gutter kom inn på arenaen og dannet en gruppe de kalte

4.2.8.1 Clan Deichman

En av bibliotekarene på Majorstuen fortalte det slik under intervjuet om møtene som skjedde i datarommet: «Det var påfallende i starten med Internett ca. 1996. Det blir unge gutter som vil dominere tenkte vi, og det stemte. Men det kom eldre damer også. Det oppsto kontakt, men også en konflikt-situasjon. De datainteresserte guttene kom fra flere steder i byen [...] og møttes her. Det var dyrt å surfe og her kunne de spille spill i nettverk gratis. Vi tilbød guttene en spilledag i

uka og de skulle da ta ansvar for spill, lisenser og administrere spillegruppa. De ramla av lasset når det ble så formalisert. Men underveis ble de involvert med seniorene i Seniorsurfegruppa via felles brukermøter. Gutta [som kalte seg Clan-Deichman] holdt opplæringskurs i bydelens regi, og vedlikeholdt bydelens hjemmesider. Noen ble med de eldre hjem og knyttet kontakter. Et par av guttene ble ansatt i regi av bydelen for å drifte data-maskinene. En av ungdommene ansatte vi for å drifte pc'ene. Vi har hatt mye glede av guttene. Det har vært gjensidig glede mellom seniorer og ungdom. Seniorene hadde mye å spørre om. Veldig spennende møter på tvers av generasjoner. Nå er det avsluttet. Maskinene ble for dårlige. Guttene ble eldre og rykket opp til det nye universitetsbiblioteket på Blindern. Nå er det sjelden vi ser gutta. De er under utdanning. De lånte bøker og fikk hjelp til særøppgaver av oss. Gutta følte tilhørighet til oss. De ble veldig integrert og skapte stor positivitet. Vi savner dem.»

To av intervjupersonene tilhørte Clan Deichman og så tilbake på tiden da surfing på

Internett var deres hovedinteresse: «Biblioteket ble en veldig møteplass for alle aldersgrupper. Vi ble kjent med de eldre som var med på «Seniorsurf». Det hendte vi ble med hjem og hjalp dem med tekniske ting. Det var lettere å spørre oss enn å lese brukermanualer. Litt konflikter ble det. Vi hadde tidvis aktiviteter som lagde støy [latter], men stort sett ikke noe problemer fra de eldres side.»

Møte i datarommet er et eksempel på et møte som springer ut fra en konkret aktivitet som biblioteket tilbyr – Internettopplæring. Tilbudet er i utgangspunktet for alle, men unge gutter utgjør hovedtyngden av brukerne, men også eldre mennesker blir en aktiv brukergruppe. Det oppsto også konflikter mellom gutter som jukset med reserveringer på maskinene. Bibliotekarene fikk etter hvert de unge til å spille på lag. Det fikk en synergieffekt. To motsetninger – unge og eldre, som ofte ikke har så mye kontakt ellers i samfunnet kunne møtes via en felles datainteresse. Dette er et møte generasjoner i mellom som ikke er planlagt i utgangspunktet fra verken deltakerne selv eller fra biblioteket

som arrangør. Det oppstår et spontant, ikke-planlagt møte på tvers av generasjoner, som etter hvert formaliserer seg til mer strukturerte møter, hvor de unge hjelper de eldre. Dette til gjensidig glede for begge parter. Dessuten fikk biblioteket nytte av ungdommene som datakyn-dige hjelpere for å drifte biblio-tekets datamaskiner. Biblioteket ble ikke bare en møteplass for ungdommene, men utviklet seg også til å bli en arbeidsplass for et par av dem i biblioteket og bydelen. Møtet i datarommet blir en møteplass som hoved-sakelig skjer i læringsrommet, men det blir også et sosialt og verdiskapende møte mellom ungdom og eldre.

4.2.9 Det tilgjengelige bibliotek

Dette er et 3-årig prosjekt for funksjonshemmede som Tors-hov bibliotek er med i i regi av ABM-utvikling. Samarbeidet skjer mellom følgende prosjekt-deltakere: Sosial- og helsedirek-toratet ved Deltasenteret, Aetat, Østfold Fylkesbibliotek og pros-jektbibliotekene, Sarpsborg bibliotek, Tønsberg og Nøtterøy bibliotek. Øvrige samarbeids-partnere er: Funksjonshem-medes fellesorganisasjon, Nor-

ges Blindeforbund, Norges Handicapforbund, Kommunale og fylkeskommunale råd for funksjonshemmede, Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek, Bo Jo Tveter og GN Resound. Målset-tingen er å bidra til å realisere regjeringens handlingsplan om et mer tilgjengelig samfunn for alle, gjennom å bedre bibliote-kets generelle, fysiske tilgjeng-lighet overfor brukere med ulike typer funksjonsvansker (Hand-lingsplan Torshov filial 2003). De to konsulentene som ble intervjuet er ansatt i tilknytning til prosjektet og forteller at arbei-det i oppstartingsfasen går ut på å markedsføre prosjektet og tje-nesten. De jobber ikke direkte mot publikum, men tar seg av enkelte brukere som melder sin interesse for veiledning av tek-niske lesehjelpemidler, som til-rettelagte pc'er og lignende. Konsulentene er skolert med diverse kurs i datakortet, og rei-ser rundt i landet og holder foredrag i ulike organisasjoner, som for eksempel Rådet for funksjonshemmede, blant lærere osv. Konsulentene, som selv er funksjonshemmede, vektlegger betydningen av at biblioteket som offentlig rom skal være like lett å være i for

alle, uansett alder og funksjons-nivå. Det er det ikke i dag fordi det er mange andre funksjons-hemninger – ikke bare bevegel-seshemmede det ikke er til-gjenglig for. Funksjonshem-med kan være så mangt. Det behøver ikke være at du er blind, men at du ikke behersker den nye teknologien. Internett er komplekst. Det viktige med dette prosjektet er at biblioteket kan bli en tilgjenglig, offentlig arena for de funksjonshemmede på den teknologiske siden, samt et tilrettelagt møtested. Og en arbeidsplass for mennesker med funksjonsvansker. En politiker i bydelen har kjennskap til prosjek-tet og sier: «[...] fascinerende å høre om betydningen av det til-gjenglige bibliotek. Hva tekno-logien kan gjøre og at svaksynte kan hente ned fra Internett det samme som seende er flott. Vi er ikke arbeidsgivere i bydelen, men det at biblioteket har vært/er med på prosjekter som bl.a. Opplysningstjenesten, «Det til-gjengelige bibliotek» gir kjempe synergieffekt for oss.»

«Det tilgjengelige bibliotek» er et tiltak som hører hjemme i læringsrommet. Personer med funksjonshemming av ulike slag gis mulighet til å få tilgang

på elektronisk informasjon og bibliotek tjenester på lik linje med funksjonsfriske. Dette ved hjelp av ulike tekniske innretninger som biblioteket stiller til disposisjon og gir opplæring i. Samtidig kan det, på sikt, også utvikle seg uformelle møter i det sosiale rommet, fordi flere med samme behov og felles interesser kommer sammen i biblioteket for å få opplæring.

4.2.10 Møter i det politologiske rommet

Opplysningstjenesten er et kommunalt tilbud som alle bydeler i Oslo kommune er pålagt å drive. På Sagene har man valgt å legge tjenesten til biblioteket og den ble etablert i 1995. Bydelen dekker 68 prosent av bibliotekarstillingen, som har ansvaret og spisskompetansen på systemene. I og med at tjenesten ligger i biblioteklokalene gir det god tilgjengelighet for bydelens innbyggere. Tjenesten forutsetter et godt samarbeid mellom ulike sektorer og profesjoner. Som ansatt i Opplysningstjenesten går man ikke inn i ulike roller, men henviser til riktig kontor eller instans. I hovedsak dreier det seg om lokal offentlig infor-

masjon om bydelen, man kan spørre om hjelp til å finne frem i lover og regler, helsetjenester, barnehager og lignende (forhåndsintervju med Falch 2004, Bydel Sagene.no 2004).

Bibliotekaren som arbeider ved Opplysningstjenesten refererer til at brukerne ofte synes det er enklere å skaffe seg generell informasjon hos Opplysnings-tjenesten på forhånd før man går videre til for eksempel trygdekontoret, slik at man vet konkret hva man skal spørre saksbehandler om. På offentlige kontorer opplever brukerne at de blir spurt om hva informasjonen skal brukes til, og at man må legitimere seg før man får hjelp. Ved Opplysningstjenesten oppleves skranken «lavere» og mer uformell. Ingen må legitimere seg eller si hva informasjonen skal brukes til. Bibliotekarene opptrer ikke som myndighetspersoner, men som nøytrale mellomledd. Greenhalgh et al. (1995, s. 52) omtaler i sin studie bl.a. bibliotekarene slik: «Librarians enjoy a reputation for being non-judgemental, unlike their peers in other cultural institutions who may adopt partisan artistic positions as a matter of professional and artistic principle.»

En politiker mener det er av stor betydning at Opplysnings-tjenesten ligger i biblioteket, og at tjenesten blir en møteplass som i mange sammenhenger krever en dialog: «[...] de fleste henvendelser går via Opplysnings-tjenesten. Skal innbyggere spørre bydelens administrasjon – går de hit. Biblioteket håndterer det veldig bra. Dette er en «vinn/vinn» situasjon for biblioteket og bydelen, og det gir et generelt positivt inntrykk.»

Politikeren sier videre at: «Det offentlige Norge ved e.Norge⁹ satser elektronisk. Dette er vedtatt politisk, og da er det helt avgjørende at bibliotekene er med. De er de fremste formidlerne av offentlig informasjon. Bibliotekene har en kjempeoppgave der. Særlig overfor de gruppene som ikke er kjent med det digitale. Biblioteket må kunne veilede alle i den elektroniske jungelen, rettledende ved søknadsskjemaer og lignende.»

I forbindelse med Opplysnings-tjenesten forteller bibliotekarene at det har vært arrangert flere ulike møter i tilknytning til denne arenaen. Før valget kommer politikerne og presenterer partiprogrammene for publikum. Folk forventer å få valg-

informasjon før valget i biblioteket, sier bibliotekaren. Biblioteket har også hatt et samarbeid med Jussbuss, som bl.a. har informert om rettigheter ved valg overfor innvandrere i bydelen. Foran opptak til barnehagene kommer barnehagekonsulentene og informerer. Biblioteket forsøkte også å arrangere et orienteringsmøte for nyinnflyttere i bydelen, hvor representanter fra bydelens administrasjon var invitert. Dette ble ingen suksess på grunn av dårlig oppmøte, men bibliotekarene mener dette hadde noe med markedsføring å gjøre og vil prøve på nytt senere.

Opplysningstjenesten representerer det politologiske rommet i biblioteket ved at man stiller offentlig informasjon, både på lokalt og nasjonalt plan, til veie for innbyggerne. Publikum blir veiledet av en nøytral instans og har muligheten for å skaffe seg gratis, aktuell og allsidig offentlig informasjon, som gjør at individet selv på bakgrunn av dette kan treffe sine egne beslutninger og valg. Dette blir i praksis analogt med det Greenhalgh et al. (1995) sier om det moderne folkebibliotek som en inkluderende og tolerant organisasjon for alle som

tilbyr opplysning og kunnskap for enkeltindividet. I kraft av de møtearenaene som Torshov bibliotek har opprettet foran valg, for eksempel at Jussbuss informerer innvandrere, bydelspolitikere presenterer partiprogrammer osv., har biblioteket skapt et rom for direkte dialog og et debattforum mellom politikere og beboere. Opplysningstjenesten og de ulike møteaktivitetene kan også sees på som en læringsarena, fordi innbyggerne får ny kunnskap og viten om lover, regler og samfunnsforhold. På et overordnet nivå er dette en læringsarena og et politologisk rom, som fungerer demokratibyggende for innbyggerne i lokalsamfunnet, og i samfunnet generelt. Dette peker mot det Skot-Hansen (2001, 2003b) sier om sivilsamfunnet som en offentlig sfære, hvor (alminnelige) mennesker selv kan sette dagsorden for en (kritisk) samtale. Idealmodellen er et sosialt rom, hvor alle lag har adgang, og hvor alle som likeverdige deltakere kan påvirke den politiske beslutningsprosessen i samfunnet gjennom en fri debatt. Som igjen peker mot Habermas' «herredømmefrie» dialog.

4.2.10.1 Politikerbenken

Mange instanser er bekymret for lokaldemokratiet og mener at det forvitrer. I et forsøk på å opprette en mer direkte kontakt mellom beboere og politikere, ble det på Majorstuen filial i 1999 satt i gang et godt, markedsført politikerprosjekt – «Politikerbenken», som var et samarbeidsprosjekt mellom Kommunenes Sentralforbund, biblioteket og bydelsadministrasjonen. Idéen var at bydels politikere skulle sitte på «Politikerbenken» midt i biblioteket og være tilgjengelige for spørsmål og uformell samtale med innbyggerne. Benken symboliserte det fysiske møtestedet mellom de lokale politikerne og innbyggerne. Det var bydelsutvalgets daværende leder som hadde i idéen om en politikerbenk på Valkyrie plass, men i samråd med biblioteklederen ble det i stedet en benk inne i biblioteket. Men dessverre var ikke alle politikere klare for denne møtearenaen. I følge avisoppslag i Osloposten (1999) var brukerne tilfredse med tilbudet i utgangspunktet. Bydelsadministrasjonen så etter hvert at opplegget ikke fungerte fordi politikerne ikke møtte, forteller

biblioteklederen. Beboerne strømmet til i begynnelsen, men ble lei av å møte en tom benk. Tilretteleggelsen var bra, men tjenesten uteble, er hennes konklusjon. Den tidligere bydelsutvalgslederen, som var ildsjel i prosjektet, er fortsatt aktiv i Seniorrådet og forteller under intervjuet at de andre politikerne var veldig interesserte i starten. Selv om beboerne kan nå bydels politikere pr. e-post, er den beste kommunikasjonsformen å møtes «ansikt til ansikt» i en uformell dialog. Mange innbyggere var også nysgjerrige på dette. Han sier videre at om ikke dette tiltaket fungerte helt så oppfatter han personligbiblioteket mest av alt som en viktig møteplass: «Møteplass ble brukt i forbindelse med 'Politikerbenken'. Kontakt er viktig. Kommunikasjonen – at man er villig til å snakke sammen. En er ute etter det, en annen noe annet. Da blir naturlig å snakke sammen. Deichmanske bibliotek har en enorm misjon i kommunikasjonen mellom mennesker.»

En kvinnelig respondent kjente til «Politikerbenken» og mente at for å få en slik møteplass til å fungere er man helt

avhengig av flere ildsjeler. En bydelspolitiker på Frogner svarer slik når jeg henviser til «Politikerbenken» under intervjuet: «Det må noe mer til enn å sette en kjedelig politiker på en benk for å svare på spørsmål, men igjen – alle forsøk er positiv. Jeg tror det ville ha betydning for nærmiljøet dersom biblioteket var en pådriver. Dette ville styrke bibliotekets stilling generelt. Viktig å skape positive ambassadører i nærmiljøet for biblioteket den dagen det blir truet. Slik vi har sett det siste året. Ikke gitt at biblioteket vil overleve i den form det har i dag. Når man på så mange måter kommersialiserer og selger ut virksomhetsområder. Det vil bli en politisk kamp tror jeg.»

«Politikerbenken» var en god idé, men vanskelig å gjennomføre i praksis, slik noen av respondentene også ser det. Tiltaket tilhører det politologiske rommet i matrisen, hvor hensikten var å styrke dialogen mellom politikere og beboere, slik Habermas' (1971) offentlighetsteori også underbygger. På benken kunne borgere stille kritiske spørsmål og få svar på et forståelig, ubyråkratisk språk om alt fra

oppvekstmiljø, sykehjem osv. Idéskaperen hadde en tanke om å vitalisere lokalsamfunnet og nærdemokratiet. Noe som Skot-Hansen mener (2001, 2003b) har en viktig betydning i forhold til sivilsamfunnet. Den uformelle «ansikt til ansikt»-dialogen blir nevnt som vesentlig, og dette støtter også Putnams tanker om sosial kapital. Samtidig kan man se det ut fra det verdibaserte rommet. Individer møtes og oppdager at de har felles verdier i forhold til holdninger innenfor politikk og samfunnsliv, eller det motsatte. I så fall lærer man å respektere og tolerere hverandres meninger og holdinger innenfor det samme fellesskapet.

4.3 Det sosiale rommet – «Møteplassen»

Så langt i gjennomgangen har møteplassene blitt skapt med basis i prosjekter og aktiviteter hvor bibliotekene har vært aktive initiativtakere eller samarbeidspartnere. De fleste aktivitetene har vært styrt og målsatt i bibliotekenes handlingsplaner. Dette har resultert i høy-intensive, planlagte og strukturerte møter, som for eksempel i jentegruppa, «Politikerbenken» osv., som

igjen har generert mer spontane og uformelle møter. Videre vil jeg se nærmere på de mer uformelle, lav-intensive møtene som skjer i det sosiale rommet, som er representert ved de siste linjene i matrisen som «det tredje stedet», fristedet, pausestedet og avslapningsstedet. Dette fordi de fleste respondentene nevnte og la vekt på det sosiale aspektet ved biblioteket som møteplass. Jeg ville undersøke hva bibliotekene gjør for å skape denne møtearenaen og hva respondentene mener om dette. Har biblioteket som offentlig møteplass noen av de egenskapene som Oldenburg beskriver som «third places»?

Ved spørsmålet om hva intervjupersonene la i begrepet biblioteket som møteplass var det svært få som konkret prøvde å definere dette. I stedet ble spørsmålet ofte besvart med en oppstilling av ulike aktiviteter og prosjekter som biblioteket arrangerer eller som man som bruker benyttet seg av. Det kom frem at gjennom aktivitetene ble ulike møter generert. Flere ga også mer en beskrivelse av biblioteket som bibliotek enn som møteplass. I Andersson og Skot-Hansens (1994, s. 73) under-

søkelse nevnes biblioteket som lokal møteplass også i sammenheng med antall ulike arrangementer i bibliotekene, uten at forskerne går nærmere inn på hvordan disse fremmer selve møteplassfunksjonen. Andersson og Davidson-Bask (2004, s. 56) konstaterte i sin undersøkelse at bibliotekarene var ureflekterte med hensyn til møteplassfunksjonen. Imidlertid var bibliotekarene skjønt enige om at den var svært viktig og at det implisitt handlet om demokratiske verdier.

Et mønster som kom frem ganske entydig blant respondentene under intervjuene om begrepet biblioteket som møteplass, var kvaliteten og egenskapene ved det offentlige rommet. Møteplassen kan oppsummert fra ulike hold beskrives slik:

- Den er for alle på alle nivåer
- Den har lav terskel, er lett tilgjengelig fysisk og har gode åpningstider
- Du kan gå dit og være alene og anonym; møte deg selv, men samtidig ha følelsen av å være med i et fellesskap
- Den er nøytral, troverdig og kulturelt oppdatert og har en solid historisk forankring
- Den er en blanding av seriøs-

sitet og folkelighet som gjør at atmosfæren blir unik

- Innholdet i biblioteket er allsidig og aktuelt; bøkene skaper en ramme rundt som gir den spesielle atmosfæren.
- Den er gratis og ikke-kommersiell
- Den har et personale som er imøtekomende og legger vekt på service og kunnskap

Ut fra disse egenskapene ved møteplassfunksjonen sett fra intervjupersonenes ståsted, vil jeg se hvordan dette passer inn med Oldenburgs kriterier til «det tredje stedet». Underveis vil jeg også sammenholde dette med hva andre forfattere og tidligere forskning viser.

Oldenburg (1989) setter kriterier til egenskaper ved det «tredje stedet» som et nøytralt sted, hvor det ikke eksisterer noe hierarki blant deltakerne, hvor hovedaktiviteten er engasjerte og livlige samtaler og formen er uhytidelig. Det er et tilgjengelig sted, nær transportmidler slik at man kan komme når man har lyst og at man møter folk man kjenner. Det er et sted for stamgjester. Et sted med lav profil, ingen «dresser» seg opp for å gå dit. Det er et

rom å være «hjemme i uten å være hjemme».

Det er mange av disse punktene som passer på folkebiblioteket som offentlig, sosial møteplass, og som Leckie og Hopkins (2002) støtter seg til i sin studie av storbybibliotekenes rolle og status som offentlige rom. Det som skiller biblioteket fra å være et «tredje sted» sammenlignet med respondentenes omtale av biblioteket som møteplass under intervjuene, er at Oldenburgs «third places» i mange tilfeller ikke er gratis eller ikke-kommersiell. Man behøver nødvendigvis ikke å kjøpe kaffe på en kaffebar, kjøpe bøker i bokhandelen osv., men formålet bak mange av de uformelle møteplassene som Oldenburg referer til, er inntjeningsmotivet. Et annet punkt som skiller er de fysiske rammene rundt møteplassen. I biblioteket er det bøkene som skaper den fysiske rammen rundt møtestedet, og som flere av respondentene sier gir den spesielle atmosfæren. En politiker reflekterer slik rundt atmosfæren i biblioteket: «'Vesenet' til biblioteket er åpent og innbydende med store rom med bøker og andre fasiliteter. På den måten inviteres det til å

komme dit. Det er innbydende.»

En bibliotekar omtaler møteplassen som en blanding av folkelig og seriøs, omgitt av alle bøkene, samtidig som det er veldig fritt. Folk skal føle seg hjemme i biblioteket og det skal være et sted det er stas å være. Det er en atmosfære i biblioteket som er unik.

4.3.1 Bibliotekansattes betydning i forhold til møteplassfunksjonen

Oldenburg sier ikke noe om personalets verdi i forhold til møteplassfunksjonen ved hans «third places». Et bibliotek blir meningsløst uten bibliotekarene (Duvold 2001, s. 172). Dette kommer også frem blant respondentene under intervjuene. De bibliotekansattes service, kunnskap og imøtekommenhet blir vektlagt som svært viktig for at brukerne skal føle seg velkommen i biblioteket. En bruker gir uttrykk for at personalets imøtekommenhet er av avgjørende betydning for at det kan skapes ulike møter i biblioteket: «[...] har mye å si hvordan de ansatte er, tar i mot en. Møte med mennesker er veldig viktig [...] toneangivende er relasjonen mellom brukerne og selgeren

av produktet. Har ikke selgeren riktig holdning – vil ikke bruke den komme tilbake. En med en slik reservasjon ødelegger for de andre som åpner for den positive relasjonen. Møteplass – jeg er opptatt av det, sitte et sted hvor mennesker rundt deg leser i avisen – bare det kan være behagelig. [...] det kan invitere til hyggelig konversasjon. Men det må være en atmosfære der. De ansatte skaper den og vi inviteres til noe som er positivt og trygt. Fellesskap betyr mye i vårt samfunn i dag. Vi er på flukt fra de verdifulle tingene, de positive mellommenneskelige tingene, som er oss. Her har biblioteket en oppgave.»

En bibliotekar forteller om hvordan imøtekommenhet kan skape spontane møter: «De spontane møtene oppstår dersom folk føler seg hjemme og synes det er hyggelig. Da oppstår møter i veiledningskøen. Noen overhører hva de andre foran i køen bestiller og spør etter og kommer da gjerne med innspill til anbefalinger. Det er litt måten vår, [som bibliotekarer] at når vi er åpne, så vil andre komme med sine anbefalinger og bidrag. Da får du et møte med flere.»

Imøtekommenhet, åpenhet og velvillighet er ord som flere bibliotekarer nevner som viktige stikkord for at brukerne skal føle seg hjemme og gjøre biblioteket til «sitt sted». Leckie og Hopkins (2002) er også opptatt av at brukerne skal føle et «eieendomsforhold» til biblioteket. En bibliotekar nevner at for mange lånere og bibliotekarer betyr den lille personlige «vrien» mye i møtene. Flere bibliotekarer opplever også at det kan være litt problematisk i møte med publikum å trekke en balansegang mellom det personlige og det private. En beskriver det slik: «Noen kommer direkte fra legen med en diagnose – trenger litt trøst og noen å fortelle det til, samtidig med hjelp til leksikalske oppslag. Man kan ikke måle slike ting. Får takk og positive tilbakemeldinger. Det er ofte travelt – men man må gi seg litt tid.»

En av konsulentene forteller at brukerne har stor tiltro til bibliotekarene. Enkelte lånere har et behov for å betro seg og har ofte konstruerte ærend for å snakke med bibliotekaren.

Bibliotekarenes stilling er spesiell og de oppfattes som nøytrale for eksempel i forhold

til andre yrkesgrupper som arbeider ved andre offentlige kontorer, noe som også Greenhalgh et al. (1995) og Andersson og Davidson-Bask (2004) poengterer i sine undersøkelser.

Carlsson og Persson (2001) konstaterer i deres undersøkelse at personalets opptreden og imøtekommenhet er av betydning for at biblioteket skal fungere som en sosial møteplass.

4.3.2 Stillheten i biblioteket

Hovedaktiviteten som foregår på Oldenburgs «third places» er engasjerte og livlige samtaler og formen er uhytellig. Hvordan stemmer dette overens med respondentenes besvarelser? Skot-Hansen (2001) stiller spørsmålet om biblioteket er en «non-place» slik Oldenburg betegner offentlige rom, som for eksempel kjøpesentre, hvor menneskene går over til å bli kunder eller «shoppere»? Skot-Hansen sier at biblioteket neppe blir oppfattet som et sted man går for å snakke og more seg, og de færreste vil nok oppfatte det som et «hjem utenfor hjemmet». Mange vil oppfatte et møte som en verbal kommunikasjon. Er det «egentlig» møter som foregår i biblioteket? spør

Skot-Hansen uten å besvare spørsmålet. Under intervjuene kom flere av respondentene inn på dette med at biblioteket er en viktig møteplass, men at det ikke må bli noe «skravlested». Flere bibliotekstudier tar opp stillheten som faktor i biblioteket. Den gamle myten om stillheten er gjeldende, selv om den ikke overholdes like strengt lenger i dagens bibliotek, sier Greenhalgh et al. (1995). De samme forskerne (s. 51) sier videre at dersom møteplassfunksjonen skal fungere er det vesentlig at det finnes en atomsfære som tillater kontakt og samtaler. Krevet om stillhet i biblioteket problematiserer kommunikasjonen mellom mennesker i biblioteket og kan være et hinder for at møter kan skje konkluderer Carlsson og Persson (2001). To unge jenter fortalte om stillheten under intervjuene: «Bibliotek er stillhet – kommer du for å møte noen er det stillheten du møter. Andre steder finner du bråk, musikk. Synes biblioteket er ulikt. Stillheten preger biblioteket. [...] Det kan bli for stille og kjedelig. Bibliotek er egentlig kjedelig, et lested. For de som studerer og leser. Skal det bli møtested? Vet ikke helt om jeg

vil like det. Kan ikke bli noe skravlested. Biblioteket bør helst være slik det er i dag. Stillhet.»

En politiker opplever det slik: «[...] går ikke der for å møte mennesker, men alltid hyggelig å komme i prat med mennesker på biblioteket. Skal jo i utgangspunktet være et stille sted, et sted å sitte å lese. For meg er det ikke sted hvor jeg skal snakke med andre, eller oppsøke personer for å samtale med.»

Og en annen politiker svarer slik på spørsmålet om biblioteket er et bra sted å møte andre mennesker: «Ja, atmosfæren er stille og rolig. Man omgis av viktige ting – bøker. Innholdet og atmosfæren. Bøkene skaper atmosfæren. Myten om stillhet? Synes det balanserer bra. Møtes i et stille rom. Det gir en annen atmosfære for møtene. Biblioteket kan ikke konkurrere på lyd. Særpreget er stillheten, viktig å ta vare på i samfunnet med larm og støy.»

Parallelt sier en bibliotekar det slik når vi snakker om kjøpesenteret som et mulig forbilde som møteplass for biblioteket: «[...] synes ikke biblioteket skal være noe sånn skravlested. Vi

skal være profesjonelle med tilbudet. Vi skal ikke sette møteplassen i fokus, men tilbudet. Det er tilbudet vi har som gjør at folk kommer.»

Svarene fra respondentene viser en slags tvetydighet ved at flere mener at det er stillheten som preger biblioteket, men at det samtidig er en viktig møteplass. En mener at biblioteket er en kjedelig plass, men på den andre siden må det heller ikke bli noe «skravlested». Stillheten, bøkene, lesningen og det kontemplative preget som flere av intervjupersonene henviser til, er i henhold til Greenhalgh et al. (1995, s. 51) en «libraryness» faktor som bibliotekene synes å måtte leve med. Selv om stillhetsregelen ikke alltid blir insistert på, så gjelder en slags inneforstått oppfatning om at reglen gjelder. I tillegg er det få andre institusjoner i samfunnet som har slike inneforståtte regler. En nøkkelperson poengterer imidlertid hvor viktig det er å kommunisere på biblioteket og sammenligner det med puben og kaféen, hvor samtalen er en svært viktig del av kulturen, nettopp lik Oldenburgs «third places» hvor samtalen er hoved-

aktiviteten. Det blir et paradoks dette med stillhet kontra kommunikasjon. Det blir en utfordring i fremtidig bibliotekplanlegging å ta høyde for begge faktorer når man planlegger det offentlige rommet og ulike behov for møteplasser og opplevelser i folkebibliotekene.

Etter å ha sett på Oldenburgs «third places» relatert til biblioteket er det naturlig å se nærmere på intensiteten i møtene som foregår i biblioteket.

4.3.3 Lav-intensive møter i biblioteket

Tvetydigheten i at flere respondenter opplever at biblioteket fungerer som en møteplass, samtidig som de gir uttrykk for at det ikke skal være et «skravlested», kan underforstått bety at det nødvendigvis ikke må forekomme konversasjon for å kalle det et møte. Ut fra dette kan det forstås slik at flere respondenter ubevisst/bevisst ser på et møte som lav-intensivt og møteplassen som lav-intensiv. En bibliotekar beskriver et slikt lav-intensivt møte hvor generasjoner møtes uten at de interagerer med hverandre: «I sofagruppen her synes det som

om de [brukerne] liker å sitte tett, kline seg opp på hverandre. Jeg så en gammel mann som satt like ved en ung kvinne som satt og ammet. Det virker som om det er deilig å være sammen slik. Mange eldre som er sultne på å se barn.»

Flere bibliotekarere refererer til lignende bilder eller møter i hverdagen, hvor ulike kategorier mennesker sitter nær hverandre uten å kommunisere. Flere bibliotekarere og noen brukere refererte til aviskroken som en slik lav-intensiv møteplass, hvor man sitter ved siden av hverandre og leser avisene. Carlsson og Persson (2001) nevner også aviskroken som et slikt møtested, som deres respondenter refererer til på samme måte. Audunson (2003) sier i sitt foredrag at demokratiet forutsetter nettopp lav-intensive møteplasser hvor man kan møtes på tvers av sektortilhørigheter. Det å se vår egen tilhørighet og våre egne interesser og verdier fra utsiden, og se at det finnes andre interesser og verdier enn våre egne blir viktig i en slik sammenheng. En eldre bruker beskriver opplevelsen av slike lav-intensive møter slik:

«Biblioteker er et møtested hvor du kan møte mennesker uten nødvendigvis å konversere. Du kan være sammen med mennesker som du føler har samme interesse som deg, bare ved å gå inn i et bibliotek. Anbefaler alle å bruke bibliotekene, det gir en noe helt spesielt, få 'olje på lampen.' Jeg er opptatt av biblioteket som møteplass. Jeg føler alltid når jeg kommer inn i biblioteket at jeg opplever fellesskap med noen, på leting etter en bok i hyllene, man kommer i snakk, det binder sammen. Du kjenner at du er sammen med mennesker på jorden.»

En bibliotekar sier at det er de lav-intensive møteplassene som først og fremst kjennetegner biblioteket, noe som er analogt med Audunson (2003). Som bibliotekarere kan vi selvsagt sette dagsorden, men det er de møtene som skjer i hverdagen som gjelder. Derfor må man skape en stemning som gjør det mulig å møtes. Det vil si både lage retningslinjer og håndheve disse slik at publikum skjønner hvordan de skal oppføre seg i biblioteket, samtidig som de må ha muligheten til å ta i bruk biblioteket som «sitt sted».

4.4 Hvilken møteplass ligner biblioteket på?

Jochumsen og Hvenegaard Rasmussen (2000, s. 27) stilte følgende spørsmål i «Gør biblioteket en forskel?». *Hvis biblioteket var en bil, hvilken bil ville det så være?*

Inspirert av dette ville jeg finne ut hvilken møteplass respondentene konkret synes biblioteket som møteplass lignet mest på. De kunne velge blant et utvalg av møtesteder¹⁰ eller komme med egne forslag. Respondentene reflekterte rundt de fleste møteplassene som var listet opp, slik som kaféen, Internettkaféen, Eldre-akademiet, parken, puben, torget og vannposten osv. To respondenter foreslo og sammenlignet biblioteket med et studie- eller lærested, noe som ikke var med på listen over aktuelle møteplasser. En mente biblioteket ikke lignet på noen andre steder. I det følgende presenteres en del av de aktuelle møteplassene respondentene synes biblioteket lignet mest på.

Mange respondenter opplever biblioteket som et behagelig og hyggelig fristed hvor de kan gå etter å ha fulgt barn til

skolen, etter en handletur eller bare stikke innom tilfeldig. En kvinne beskriver det slik når hun sammenligner biblioteket med en kafé:

«Et koselig, stille sted i nærheten, skuldrene faller ned, man møter naboer og har tid å slappe av litt. Ta en kopp kaffe.[...] en blanding av kafé med litteratur ved siden av. Et avslapningssted.»

Dette er en beskrivelse som igjen kan passe på Oldenburgs (1989) «third places». Et par andre respondenter mener biblioteket minner om en fredelig park uten uteservering som inviterer til avslapning og refleksjon. Biblioteket kan sammenlignes med vannposten, torget eller melkerampen, mener en bruker. Hennes beskrivelse kan oppfattes slik at biblioteket kan synes å være en mellomting mellom et rekreasjonssted og et kunnskapssted:

«Publikum på Majorstua er nok mer 'vannpostvarianten'. Det er ikke så mange barn og ungdommer, men mange yngre og eldre «koner» som treffer hverandre. [...] fra vannposten kan du øse noe med deg helt gratis. Det er kilde til noe mer, til berikelse. Er du på et torg handler du. Er du i parken får

du opplevelser, men det er ganske håndgriperlig det du kan ta med fra biblioteket helt gratis. Mye av det du opplever her, det sosiale aspektet, i tillegg kan du bli beriket med noe kulturelt, åndelig eller kunnskapsmessig å ta med deg hjem.»

«Vannpostbildet» gir en fin illustrasjon av møteplassbegrepet og av biblioteket som kunnskapskilden. I forhold til matrisen over ulike rom i biblioteket, kan slike møter som vedkommende beskriver plasseres i læringsrommet, i det verdibaserte rommet og i det sosiale rommet.

Som møtested har det en underliggende betydning og biblioteket er et sted for læring sett i et vidt perspektiv, i følge en eldre kvinne og hun forklarer videre: «Jeg opplever biblioteket som en appellinstitusjon til min intellektuelle aktivitet. Biblioteket er et studiested [...] et lærested hvor jeg møter andre elever i alle aldre og på alle nivå. Til å være en så gammel bruker som jeg er, så vet jeg takket være biblioteket at jeg aldri blir for gammel til å lære meg noe nytt [...] er ikke avgjørende hvor gammel du er, men hvordan du er gammel.»

En unge jente ser også på biblioteket som et studiested. Hun forbinder det med en gjeng av skoleelever som kommer sammen for å gjøre lekser. Disse to brukerne, henholdsvis en ung og eldre bruker, vektlegger biblioteket som møteplass i forhold til læringsrommet som arena for møtene. En ung mann og to politikere nevner torget som en lignende møteplass, fordi utvalget er stort, bredt og mangfoldig slik du finner det i biblioteket. En tredje politiker mener folkebiblioteket bør nærme seg torget. Han opplever at det ikke er helt der i dag. Bibliotekene satser for mye på enkelte grupper av mennesker, i stedet for å forsøke å favne allmennheten. Biblioteket blir for nisjeorientert, og heller sine tilbud mer mot Eldreakademiet og Historielaget uten at han dermed knytter det til alder. Hans visjon er biblioteket som et åpent torg og han sier videre: «Vi i AP har et sterkt ønske i forhold til å utvikle bibliotekene fra å bare være et tradisjonelt litteratursted, hvor du finner opplevelser og gleder og låner med deg hjem bøker du ikke har selv, til å bli et kulturelt sted med et større kulturbegrep innenfor

sitt aktivitetsnivå. Dette er en veldig stor utfordring og viktig dersom man skal greie å ha det fellesrommet som mangler i veldig mange lokalsamfunn. Biblioteket burde ha forutsetninger for å greie dette. Folk holder seg innenfor sin subkultur. Vi mangler de tverrgående samlingsstedene fremover. Dette krever offensiv satsning. Man må tenke visjoner og ikke være redd for å søke samarbeid, mellom forlag, bokhandel og bibliotek, og mellom andre offentlige og private instanser innenfor kulturområdet.»

Dette er noe av tanken om biblioteket som et åpent «demokratisk torg» politikeren er inne på. Det kan være en vanskelig oppgave å skape bibliotekrom som både skal harmonere med det sosiologiske og det politologiske rommet, samt at det moralske rommets inntak strider mot formålsparagrafen i bibliotekenes lovmessige grunnlag – og hele tanken om å være et nøytral sted. Men likevel mener hun at det «sybiotiske» grunnlaget er i orden og at det kan illustreres ved begrepet det «demokratiske torget». Biblioteket kan bli et demokratisk torg hvor alle har mulighet for å

møtes og snakke sammen, også om demokratiske og eksistensielle spørsmål. Det avgjørende blir de fagprofesjonelles kompetanse og vilje til å plassere seg i bruddlinjen mellom orden og kaos, hvor kreativiteten oppstår. Formålet med å innføre begrepet «demokratisk torg» er mer et spørsmål om å kvalifisere bibliotekets funksjon som sosialt rom. Hun konkluderer i sin studie med at demokratiet ikke er i fare, men at man må utvikle nye rammer for demokratisk liv – sentrert om lik rett til politisk deltakelse, offentlig meningsdannelse og respekt for individuelle rettigheter. Utfordringen i denne prosessen blir en videre bearbeidelse av forholdet mellom stat/sivilsamfunn i relasjon til offentlig/privat. At det sivile samfunn ikke kun er i den «private sfære», men at det er i spenningsfeltet offentlig/privat, at det er mulighet for en videreutvikling og styrking av demokratiet. Skot-Hansen (2003b) spør om man for eksempel kan tenke seg et «speaker's corner» på biblioteket? Eller at den lokale valgkampen holdes inne i bibliotekrommet? Hun mener at det legalitetsmessig ikke skulle være noe hinder for det. Legali-

tetsmessig skal det baseres på bl.a. det offentlige aksept, sammen med et ønske fra organisasjonen selv. Som tidligere nevnt i oppgaven etterlyste en av brukerne tiltak som «speaker's corner» i biblioteket.

4.4.1 Bokhandel versus bibliotek som møteplass

Under intervjuene ba jeg brukere, nøkkelpersoner og politikere sammenligne bibliotek og bokhandel, siden begge er formidlere av litteratur. Her kom det frem blant flere at bokhandelen hadde kvaliteter som møteplass, som folkebiblioteket burde være mer oppmerksom på. Bokhandelen som også er et av Oldenburgs (1989) «third places» er ifølge respondentene markedsorientert og tenker for tjeneste i motsetning til biblioteket, samt at utvalget av bøker er mindre. To av brukerne og en politiker henviser til den samme lokale bokhandelen som de mener har greid å skape en møteplass og et tilbud som har en atmosfære som appellerer til publikum. Bokhandelen har lagt vekt på å bli et «treffsted» i bydelen ved å ha ulike arrangementer rundt bøker og litteratur. Slik som ved opplesninger,

forfatterbesøk, levende musikk og kafé. Beliggenheten er god, og en bruker sier hun treffer mange bekjente, både barn og voksne, som kunne vært potensielle bibliotekbrukere. Hvorfor møter hun dem i ikke i biblioteket? De som refererer til bokhandelen som «treffsted» i lokalmiljøet, mener at biblioteket burde lært litt av bokhandelen i forhold til markedsføring. Biblioteket burde ha en mer innbydende profilering rundt oppstilling/utstilling av bøker. Politikeren forteller: «Min bokhandel [...] har levende musikk, kafé, forfatterbesøk, og har greid å gjøre mange ting rundt boka. Savner det i biblioteket. Man må trekke inn annen kultur som støtter opp rundt det bærende budskapet. Hvorfor er det ikke naturlig at bibliotekene trekker inn forfattere. Det er flust av forfattere i bydelen? Man bør ha litt større ambisjoner i bibliotekene. Deichmanske bibliotek blir for anonyme i det store kultur- og mediebildet. De har et behov for å markere seg vesentlig sterkere ut mot det offentlige publikum.»

Når jeg nevner for politikeren at det krever midler og ressurser for å gjøre biblioteket bl.a. mer

fysisk innbydende, hevder han penger ikke alltid er løsningen. Det er tenkningen som er begrensingen. Det er vel så mye mentaliteten det går på som pengene. En bruker opplever det slik: «De [bokhandelen] har sett atmosfæren bøkene gir. Det pirrende ved nye bøker som skjerper nysgjerrigheten. Ser bare når jeg skal gjøre et pragmatisk ærend, treffer flere kjente der enn i Bogstadveien. Savner disse personene i biblioteket, både barn og voksne. Møter ofte barn alene der som ikke kommer hit [i biblioteket]. Det bor faktisk en del barn her. Det er to skoler med 1000 barn i virkekretsen. Barna treffer du andre steder også alene, i Bogstadveien, på ARK og McDonalds. Det er noe der som ikke biblioteket har. Noe av tiltrekningen er nye, «glossy» bøker og innredningen.[...] får folk nysgjerrige til å komme inn. Det virker som om bibliotekene har så nok med de brukerne de allerede har, og ikke har kapasitet til flere. Biblioteket har jo også et mer omfattende system enn bokhandelen.»

I disse beskrivelsene av bokhandelen som sosialt møtested, nevnes noen momenter som

mangler ved biblioteket for at det skal være et godt «være-» og møtested. Det går mest på de fysiske rammene; innredning, design, profilering og stemningsskapende tiltak som musikk og servering. Men også på innholdet. I biblioteket savnes nye bøker. Likevel ser respondentene at biblioteket har et mye større og allsidig utvalg av eldre bøker, samt tilbyr andre kvaliteter som fagutdannet personale, gratisprinsippet, samt friheten til å velge uten kjøpepress. Biblioteklederen sier at det er innholdet, bøkene i biblioteket som aktivt skal formidles: «Vi skal ikke lage så mye styr, fysiske rammer rundt. Rammene må være så fleksible som mulig. Her er jeg litt på kollisjonskurs med biblioteksjefen [i Oslo] som mener vi bør iscenesette biblioteket, med ulike rom, «Oslorommet», diktrommet osv. Jeg er opptatt av at brukerne skal lage sine egne rammer og bilder. Vi skal aktivt formidle innholdet; lage personlige bokanmeldelser, f.eks. bibliotekaren anbefaler, og for eksempel brukeren anbefaler. Vi har hatt kampanje på det. En oppfordring til brukerne om å skrive anbefalinger har vært litt vanskelig. Bibliotekarene har

mest gjort det og det har vært suksess. Vi ser at den lokale bokhandelen også gjør det samme.»

Biblioteklederen poengterer viktigheten av innholdet, mens de to brukerne nettopp er opptatt av de fysiske rammene, stemningen og opplevelsen rundt litteratur og bøker for å skape det ekstra som skaper en mer innbydende, sosial og offentlig møteplass. Angående mangelen på nye bøker sier en annen bibliotekar at biblioteket tenker for lite på ikke-brukerne og de som unnlater å bruke biblioteket fordi de ikke finner de nyeste bøkene eller ikke orker å stå på venteliste. Vi er så fornøyde med de lånerne vi har, men vi har et stor utfordring i forhold til ikke-brukerne.

4.5 Biblioteket som møteplass – for hvem?

Biblioteket som møteplass blir sagt å skulle være for alle. Det er de fleste respondentene enige om. Når det gjelder den personlige opplevelsen av biblioteket som møtested er det litt ulike oppfatninger, slik en nøkkelperson opplever det: «Biblioteket er ikke noen møteplass

for meg. Det er et møte bare mellom meg, bibliotekarene og bøkene. Det var litt mer møteplass da barnet var mindre, hadde bedre tid og traff naboer. Jeg setter meg ikke ned og leser der nå. Det er en mer en møteplass for trygdede, arbeidsledige, for mennesker som ikke har et aktivt liv utenom. Det blir veldig mye brukt av ungdom i forbindelse med skolearbeid og studier. Jeg ser at biblioteket kan ha en møteplassfunksjon, men da for spesielle grupper. Opplever det ikke som noe sosialt treffpunkt, ikke noe mer enn i butikker eller «på gata». Synes ikke møteplassfunksjonen i biblioteket bør være hovedformålet i en by som Oslo eller i bydelen. Det blir feilslått ressursmessig. Slike møter oppstår som følge av de andre formålene man har definert seg.»

Dette i motsetning til en kvinnelig bruker som mener at biblioteket som møteplass ikke bare er et honnrørord, men faktisk er en realitet, slik hun opplever mangfoldet av mennesker som møtes i hennes lokale bibliotek: «Jeg ser at barn, folk, naboer treffes. Barn som kjenner hverandre fra

nærmiljøet. Mener biblioteket som møteplass står sterkt i et lokalsamfunn. Der folk møtes er jo i dag blitt på de offentlige stedene, folk går ikke så ofte hjem til hverandre, de møtes i badet, i biblioteket, på skolene, på idrettsarenaer. På Majorstua er det egentlig ikke noe møtested. Det bor masse folk på et lite område. Folk lider av det. Biblioteket er møteplass for mange eldre mennesker, syke mennesker, som er ute av institusjoner, i drift. På godt og vondt møter de hverandre her. Studenter møtes her fordi det er mange læresteder i nærområdet. Her er det barneteater. Folk er sammen her. Det har vært møteplass mellom bydelens politikere og befolkningen. Biblioteket har et lite spisested [Kafé Carl] hvor folk stadig møtes i lunsjen.»

En politiker mener at biblioteket har betydning som møteplass sosioøkonomisk for de som sliter økonomisk, som brobygger kulturmessig overfor fremmedkulturelle minoriteter og for barn og eldre. En ung jente mener at biblioteket betyr mye for eldre folk, men også som møteplass for ungdommer, fordi det ligger en videregående

skole like ved. Men hun mener at biblioteket på Torshov er mest for alle. En eldre kvinne mener at biblioteket er for alle som «beveger seg frimodig ut i tankeverden», og at de som er vant til å lese automatisk finner biblioteket, men at det der i mot er en viktig utfordring for biblioteket å fange ikke-brukerne. En bibliotekar mener at jo mer vi forenkler samfunnet, digitaliserer og beveger oss inn i «tastesamfunnet», jo mer vil man ha behov for å møte andre mennesker i en eller annen setting. Spesielt oppleves dette i forhold til biblioteket som læringsarena. Folk som driver etterutdanning kommer ikke primært i biblioteket for å bruke fasilitetene, men for å ha en leseplass. Folk trenger nettopp å være i et rom med andre som er i samme situasjon, for å kunne skape seg et læringsmiljø. Biblioteket blir da et sentralt møte- og læringsrom.

Et av spørsmålene til bibliotekarene gikk på om de observerte flaner¹¹ i biblioteket. Flere bibliotekarer svarte at de så personer som daglig var innom og sveipte over lokalet for muligens å se etter kjente eller av andre ukjente grunner.

Mange er innom uten at de aktivt bruker lånekortet og flere benytter seg av andre tilbud enn lån av bøker, var det flere som svarte. En rapport utført av Norsk Gallup (2000) «Besøk i folkebibliotek» oppgir til sammenligning at mange benytter biblioteket som «samlingssted», hvor man spiller spill, deltar i eventyrstund eller drikker kaffe med venner. Andre kommer innom for å se etter bøker eller musikk, eller bare for å se seg omkring. Dette materialet er ikke målt eller tallfestet i rapporten. Travelheten gjør det ofte vanskelig å observere og man måler ikke slik aktivitet. En bibliotekar forteller at flere brukere kommer daglig og tilbringer mesteparten av dagen i biblioteket. De spiser, «dupper» i sofaen, leser aviser uten at de studerer eller har konkrete ærender. Mange har ikke så mange andre arenaer hvor de føler seg hjemme. I motsetning til de som bruker biblioteket kun til konkrete ærend og «shopper» fort og effektivt, og styrer sine lån hjemmefra via bibliotekets datasystem. Disse har ikke behov for biblioteket som møteplass. En annen bibliote-

kar mente bestemt at de fleste besøk i biblioteket er planlagte og styrt av faste gjøremål. Det er få som bare kommer innom uten å «gjøre» et eller annet.

Alle respondentene ble så spurt hvorvidt besøk i biblioteket var planlagt eller ikke. De fleste brukerne sier at deres besøk på biblioteket både er tilfeldig og planlagt uten å kunne anslå noe eksakt forhold mellom disse. En politiker har ikke besøkt biblioteket på flere år, fordi han velger å kjøpe bøkene. Han mener dette er en vanesak. Beliggenhet spiller også inn. Da biblioteket flyttet sluttet han å bruke det på grunn av avstanden i forhold til der han går til daglig. En kvinnelig bruker sier hun stikker ofte innom. Hennes besøk på biblioteket er ikke alltid like bevisst, og hun bruker stedet mye som et avslapningssted. To unge menn sier også at deres besøk på biblioteket er mer tilfeldig. Biblioteket blir et «gjennomfartssted». En annen politiker sier at besøket nødvendigvis ikke alltid er planlagt. Tidsfaktoren spiller også inn. Biblioteket på Torshov ligger strategisk til ved inngangen til et kjøpe-

senter, og da er det lett å stikke tilfeldig innom. Vaner, bibliotekets beliggenhet i forhold til bosted, arbeid og skole, tilgjengelighet i form av gode åpnings-tider og egne behov ser ut til å styre hvorvidt besøk er tilfeldig eller ikke. Sammenlignet med noen av bibliotekarenes utsagn om at de fleste besøk er planlagte og styrt av faste ærend, synes brukernes svar å være mer nyanserte med hensyn til at de ikke alltid oppsøker biblioteket like formålorienterte og bevisste. Besøket kan like gjerne ha en avslappende og sosial intensjon.

I utgangspunktet skal bibliotekene være tilgjengelige «for alle som bor i landet». Men er det egentlig det formålet folkebibliotekene arbeider mot i praksis? Under intervjuene som ble utført forut for den aktuelle diskusjonen på biblioteknorge@nb.no lista i mars 2004, var det fire bibliotekarere som nevnte dette med negative møter i biblioteket, uten at dette ble spesielt vektlagt i forhold til omtale av de andre møtene i biblioteket. Det ble påpekt at det var flere psykiatriske pasienter som brukte biblioteket som «sitt» sted.

Bibliotekarene hadde erfaring med brukerne/pasientenes gode og dårlige sykdomsperioder. Biblioteket virker ikke avskrekende på dem og de ser ut til å føle en forankring i biblioteket. En bibliotekar forteller at det skjer både positive og negative møter i biblioteket: «Det kan ikke legges skjul på at det kommer en del vanskelige personer hit. Det har vært tyverier. Vi har det jo så travelt. Det er vanskelig å følge med – og det blir møte mellom tyv og offer. Vi har ingen alarmer på bøker eller sikkerhetsopplegg her. Det er fritt frem og ingen kontroll.»

En annen bibliotekar forteller at biblioteket er det eneste stedet i samfunnet hvor man kan være over lengre tid uten å legitimere seg. Det er svært viktig at vi har et slikt sted, og det er spesielt ved biblioteket som sted. Selv når man er «svartelistet» har man lov til å være i biblioteket. Noen få blir ute-stengt, men det er ganske spesielt. Ingen av respondentene refererte til svært negative eller truende møter i biblioteket, slik det ble beskrevet på diskusjonslista. Under intervjuene ble biblioteket beskrevet entydig som en møteplass for alle, men

et par respondenter mente som tidligere nevnt at møteplassen betydde mest for dem som «ikke hadde et så aktivt liv». En annen bruker omtalte ikke-brukere av biblioteket som mennesker som kommer fra et «snevert miljø» som biblioteket må prøve å fange opp. Det finnes lite kunnskap i bibliotekene om ikke-brukerne, om deres synspunkter og behov i følge rapporten «Open for all?» av Muddiman et al. (2000). Videre har ikke bibliotekansatte kunnskaper og trening i å arbeide blant de «ekskluderte» i samfunnet. Bibliotekansattes holdninger kan i noen tilfeller være negative. I England er de i gang med et etisk arbeid innenfor bibliotekprofesjonen. I Norge er det en utfordring å komme i gang med et etisk arbeid, for å lære seg hva det virkelig innebærer å si at biblioteket er for alle.

Ved Majorstuen filial er biblioteket en uformell, sosial møteplass også før åpningstid. Køen før åpningstid kan sies å være et typisk kjennetegn ved biblioteket. Det er en kamp om plassene for å låne datamaskiner, leie leserom og få tilgang til de beste leseplassene. Ventetid i kø kan være kjedelig, men i noen

tilfeller behøver ikke køen være synonymt med noe negativt. En bibliotekar referer til følgende møter: «Det er en pensjonist som venter en 1/2 time i kø før åpningstid – for da blir han kjent med andre. Han har samtaler med andre i køen. En tid hadde pensjonisten og en ung gutt lange litterære samtaler før åpningstid.»

En bibliotekar refererer til at det er så mange ting å ta utgangspunkt i i et bibliotek, som kanskje gjør at møtene blir lettere og mer naturlige. Man kan diskutere med utgangspunkt i noe felles som stimulerer til møter og kommunikasjon. Jeg ser et potensial her i biblioteket ved at man naturlig kan diskutere ut fra noe faglig eller kulturelt sammenlignet med andre offentlige steder i samfunnet.

4.6 En sammenligning mellom filialene Majorstuen og Torshov

Hva er synet på den offentlige møteplassen blant respondene på Majorstuen og Torshov? Avspeiler tiltakene som blir satt i gang noe i forhold til klassebakgrunn og andre sosioøkonomiske forhold?

Majorstuen bibliotek ligger

sentralt i forhold til offentlig kommunikasjon, men noe utenfor det mest sentrale handelsstrøket. Det er ingen skilt som viser hvor biblioteket ligger, og som førstegangsbesøkende må man spørre om hjelp til å finne veien. Men når du vært der er ikke beliggenheten noe problem. Besøkstallet er høyt. En bibliotekar omtaler folkemengden i biblioteket til tider lik den myldrende trafikken i Majorstukrysset. Som attraktiv, sosial møteplass synes biblioteket å måtte konkurrere med en lokal bokhandel, noe som flere respondenter påpeker under intervjuene. Bokhandelen har en sentral beliggenhet i Bogstadveien, og appellerer til folks nysgjerrighet gjennom aktiv markedsføring og profilering av opplevelser rundt bøker og litteratur. Bokhandelen har i sitt tilbud elementer som skaper en uformell møteplass for mange ulike aldergrupper. Barn kommer sjelden alene i biblioteket i følge bibliotekarene på Majorstuen. I nærområdet Majorstuen-Uranienborg er det kun 8 prosent barn under 15 år (Statistisk årbok for Oslo 2002). Et par brukere mener at det er påfallende at barn ikke går

alene i biblioteket, når de møter barn alene ellers på Majorstuen. Biblioteket har to barneskoler i nærområdet. Begge brukerne etterlyser flere tiltak for barn og ungdom utover klassebesøk, barneteater og Internett-tilbud. Som møteplass kan biblioteket gjøre mer for å stimulere nysgjerrigheten rundt bøker og lesing blant barn og unge ved for eksempel aktiviteter med besøk av barne- og ungdomsforfattere, opplesninger og lignende.

Torshov bibliotek er strategisk plassert i et kjøpesenter sentralt i bydelen. Biblioteket synes lett tilgjengelig fordi det er det første du møter på vei inn i senteret. Flere av brukerne og politikerne nevnte at det var lett å stikke tilfeldig innom fordi de bodde bare minutter unna i nærområdet. Det er også enkelt for barn å gå alene til biblioteket, og like ved ligger en videregående skole. Biblioteket er ikke særlig godt skiltet fra utsiden og synlig for en førstegangsbesøkende, de store vindusarealene tatt i betraktning. Bydelen omtaler seg som «kulturbydelen». Det er flere andre aktive, kulturelle møtesteder som for eksempel Sagene samfunnshus.

Men ingen respondenter nevnte andre konkurrerende møteplasser i forhold til biblioteket. Opplysningstjenesten er også et viktig tilbud som trekker besøkende til biblioteket, og dette skaper en gjensidig «vinn/vinn» situasjon for alle parter.

Majorstuen bibliotek ligger i Oslos største bydel og har nesten like mange arbeidsplasser som innbyggere. Den yrkesaktive delen av befolkningen er stor. Eldreandelen i befolkningen holder seg nesten uendret, men ved sammenslåing med Frogner-Bygdøy øker antallet barn og unge. Nærområdet befolkes av mange enslige. Innvandrerandelen i bydelen ligger på nesten 16 prosent, som er lavere enn i Sagene. Bydelen preges av et mer «borgelig» miljø, og man snakker om «beste vestkant», og de sosioøkonomiske betingelsene er bedre sett i forhold til Sagene. De ulike akademiske utdanningsinstitusjonene i området er også med på å høyne status- og utdanningsnivået, og dette setter også preg på biblioteket.

Torshov filial ligger i motsetning til Majorstuen filial i en bydel hvor kontrastene er større

når det gjelder befolkningssammensetning og sosioøkonomiske forhold. Bydel Sagene var tidligere preget av en forholdsvis homogen kultur knyttet til tidligere tiders ulike arbeidslivs-institusjoner og til industrivirk-somheten. Nå er den preget av store endringer i befolkningsstrukturen. Unge akademikere flytter inn og utdanningsnivået heves, samtidig som Sagene er den bydelen hvor det bor flest sosialhjelpsmottakere/marginaliserte i Oslo. Bydelen merker også arbeidsledigheten, og bydelen preges også av andelen innvandrere på vel 20,6 prosent.

Majorstuen er den største filialen i Oslo og alle ansatte beskrev den som et sentrumsbibliotek. Flere av dem synes det var litt kunstig å kalle bibliotekets «nedslagsfelt» for lokalsamfunn/nærmiljø i og med at mange brukere av biblioteket er hjemmehørende i andre bydeler og kommuner, og benytter biblioteket på «gjennomfart» fra/til arbeid. Biblioteket har selv sagt også faste lånere i nærområdet. Biblioteklederen sier at filialen har et kunstig høyt besøk på grunn av at lånere som egentlig sogner til hovedbiblioteket, bru-

ker Majorstuen i stedet. Et par brukere og den tidligere lederen av bydelsutvalget samt en bydelspolitiker mente imidlertid at Majorstuen er et lokalsamfunn, en landsby i byen.

Torshov bibliotek kan sies å være et mer lokalt forankret bibliotek enn Majorstuen, på grunn av at Torshov ligger i en mer «historisk» bydel hvor det er sterke historiske og kulturelle tradisjoner. Ved de nye inndelingene av bydelene som er foretatt er det ikke tatt høyde for å bevare naturlige, «historiske» bydeler, noe som kan slå uheldig ut i forhold til dette med å skape identitet og forankring til lokalmiljøet og derved skape gode offentlige rom. Majorstuen filial har etter den nye bydelsreformen fått et enormt virksomhetsområde. Inndelingene av bydelene er gjort ut fra mer administrative hensyn. Den historiske og lokale forankringen folk har til sine lokale steder synes å være oversett. Torshov filial er samtidig også preget av endringene som nye befolkningsmønstre og et stort innslag av fremmedkulturelle beboere utgjør. Bydel Sagene står i spennet mellom gammelt

og nytt, og det skaper utfordringer også for biblioteket.

Begge filialer har gjennom sine ulike prosjekter og tiltak arbeidet sterkt ut fra troen på at samarbeid og samhandling med andre profesjoner, instanser, aktører og bydelsadministrasjonen er viktig for å skape tilbud og aktiviteter for innbyggerne. De aller fleste tilbud har vært rettet mot utvalgte målgrupper, som for eksempel Jentegruppa, Seniorsurf, osv. Det begrunnes med at det er lettere å få i gang tiltak rettet mot enkelte grupper i forhold til både å skaffe midler og nå ut til deltakere. Samarbeid og samhandling ser ut til å være nøkkelord for driften begge steder. Mange tiltak og prosjekter har i utgangspunktet ikke vært planlagt med tanke på at dette på sikt ville generere ulike typer møteplasser og ulike former for kommunikasjon mellom brukerne. I flere tilfeller har det også generert møteplasser på «tvers» som har vært demokratibyggende også på et overordnet plan.

Brukere, nøkkelpersoner og politikere i denne undersøkelsen synes å vektlegge at biblioteket som offentlig møteplass skal

være fysisk innbydende, avslappende, hyggelig og behagelig. Brukere opplever det som et frirom, en park uten servering. De opplever en eiendomsfølelse og snakker om «sitt bibliotek». Det skal være rom for ikke bare å møte «de andre», men også et rom for å møte seg selv. De aller fleste synes å vektlegge at biblioteket er et rolig sted hvor man skal møte vennlighet og imøtekommenhet rundt bøker og litteratur. Faktoren «libraryness» som Greenhalgh et al. (1995) poengterer i sin studie synes å leve i beste forstand også blant brukerne på Majorstuen og Torshov. Biblioteket skal fortsatt være det tradisjonelle stedet med bøker, lesing og stillhet. Men den fysiske utformingen av bibliotekene betyr en del. Biblioteklederen på Majorstuen sier at de vektla den fysiske innredningen når de flyttet inn i lokalene, slik at den skulle invitere til møter og naturlig prat i biblioteket. Brukerne på begge bibliotek er stort sett fornøyde med sitteplasser og fasiliteter som tilbys, men flere savner gode sofaer, spesielt for barn og unge, mer helhetlig design og fysiske rammer i form

av mer appellerende utstillinger av bøker som vekker nysgjerrigheten. Hvorfor bruker ikke filialene vindusutstillinger mer aktivt for å markedsføre og synliggjøre biblioteket og bøkene? Dette var det flere av brukerne og politikere som nevnte. Hvorfor innbyr ikke biblioteket til flere temadager og har kampanjer, etterspurte en politiker. En bruker mente biblioteket måtte være mer aktiv overfor brukerne for å få disse til å bidra aktivt med foredrag.

Bibliotekene har i sine tiltak og prosjekter arbeidet ut fra ulike lokale forutsetninger i sitt arbeid for å aktivisere innbyggere og skape gode møteplasser i biblioteket. Nettopp ulike forutsetninger med hensyn til beliggenhet, befolkningsstruktur, sosioøkonomiske forhold og budsjettmessige rammer gjør at man har prioritert forskjellig. Begge bibliotek har gjennom sin prosjektvirksomhet gjort mye for ta i bruk biblioteket som læringsrom og samtidig drive identitetsskapende arbeid. For eksempel Majorstuens Eldreakademi, Seniorsurf, Forskningsdagene og Torshovs erindringsarbeid, Jentegruppa osv. I for-

hold til det å drive demokrati-byggende arbeid på et overordnet plan har begge filialene gjort et banebrytende arbeid på hver sin måte. Majorstuen synes å ha vektlagt å skape møtearenaer hvor innbyggerne har fått møte bydelens politikere «ansikt til ansikt», for eksempel ved «Politikerbenken». Dette som et forsøk på å styrke nærdemokratiet og skape en direkte dialog mellom beboere og politikere i bydelen. Torshov synes på sin side å ha lagt vekt på å styrke integreringen av fremmedspråklige minoriteter til det norske samfunnet via for eksempel Jentegruppa, språkundervisning for minoritetskvinner og leksehjelpsgrupper.

Noter

¹ Norsk Erindringssenter ble etablert i 1998
<http://www.uib.no/isf/ngf/geronius/2000nr2/geroniu3.htm>

² I fagterminologien heter det reminisensarbeid og er en spesiell metodikk som kombinerer kulturarbeid og sosialt arbeid. Formålet er å forbedre livskvaliteten til eldre ved å legge vekt på verdien av deres minner, opplevelser og erfaringer. Fagmiljøer på feltet har utviklet seg i flere land i Europa, USA og Japan. Får å få erindringsprosessen i gang brukes ting som aktiviserer sansene, gjenstander, bilder, musikk fra den aktuelle epoken man arbeider med, som oftest er de eldres barne- og ungdomstid. Metoden er særlig nyttig i arbeidet med aldersdemente Kilde: Ulvik (1996). – Biblioteket som gikk ut av huset sitt. – Oslo : HIO/JBI. – BRØDD rapport

³ Fortellerstua og erindringsarbeidet ligger nede for tiden, på grunn av at de eldre kvin-

nene som deltok er blitt eldre og det er ikke rekruttert nye deltakere.

⁴ DIS-Norge står for databehandling i slektsforskning, <http://www.disnorge.no/>

⁵ Den kulturelle skolesekken ble introdusert som et nasjonalt kulturpolitisk tiltak i 2001. <http://www.museumsnett.no/kulturelleskolesekken/info/info.html>

⁶ Feltarbeidsteamet er lagt ned nå

⁷ <http://www.jentegruppa.net/>

⁸ Snakketøyet : en lettlest bok med enkle dikt og lesestykker fra mange land (1999). redigert av Ingvil Falch og Marit Hallen. – Oslo : Almater forlag

⁹ eNorge 2005 (2003) . Oslo : Nærings og handelsdepartementet <http://odin.dep.no/archives/nhdvedlegg/01/03eNorgo22.pdf>

¹⁰ Se vedlegg 2: Intervjuguide respondenter

¹¹ En person som spaserer på strøket; dagdriver. Kilde: Caplex på nett (2004). Flanørbegrepet i et kultursosiologisk perspektiv; det å finne mening i å oppholde seg i en folkemengde av fremmede. Kilde: Krange, O., Strandbu, Å. (1996). Kjøpesenteret : handlemaskin og fornøylespark. - Oslo : Pax.

Biblioteket kan også brukes som lesesal. Foto: Hilde Lillejord

SAMHANDLING, SAMARBEID, DEMOKRATIBYGGING

Intervjuene ga et mangfoldig og rikt bilde av folkebiblioteket som offentlig møteplass. Begrepet «biblioteket som møteplass» er ikke innlysende, slik det kan synes når det blir nevnt i bibliotekdebatter, i offentlige utredninger og i enkelte folkebiblioteks visjoner og handlingsplaner. Biblioteket som møteplass er en funksjon i biblioteket med mange ulike fasetter. Det er enklere å snakke om en møteplassfunksjon, fordi man da konkret omtaler en virksomhet som finner sted i biblioteket på lik linje med annen virksomhet, som for eksempel veiledning og utlån av bøker. Ingen av intervjuobjektene forsøkte å definere konkret biblioteket som møteplass på direkte spørsmål om hvilke tanker de gjorde seg om begrepet.

Dette kan forklare noe av kompleksiteten og det mangefasettede ved begrepet. Møteplassfunksjonen er for lite synliggjort og verdien av den for samfunnsnyttig viktig til at den skal bli stående som en «usynlig» bibliotek tjeneste. Derfor trenger man nettopp en bevisstgjøring og synliggjøring av biblioteket rolle og status som offentlig rom i et samfunn hvor det bl.a. hevdes at demokratiet forvitres og menneskene «bowler alene» mer enn før.

Ved å ta utgangspunkt i Skot-Hansens modell over ulike inntak til sivilsamfunnet og ulike rom i biblioteket, fant jeg en analysemetode som gjorde det mulig å plassere et utvalg av bibliotekenes aktiviteter og tiltak innenfor ulike rom/arenaer. Via modellen kunne jeg finne ut

hvilke ulike rom som ble tatt i bruk, og hvilken verdi disse hadde for deltakerne, og hvilke synergieffekter det fikk for andre aktører og overordnet for demokratiet i samfunnet generelt. Gjennom intervjuene kom det også frem hvordan møteplassene skapes. Nøkkelordene er samarbeid og samhandling på tvers av profesjoner, sektorer, mellom ulike kompetanse på ulike nivå i bydelene. Dette ble betont sterkt av biblioteklederne, flere av bibliotekarene og ble også bemerket av politikerne.

Ved å presentere ulike tiltak via matrisen får man fram hvilket potensial biblioteket har som en «vifte» av ulike tiltak for å skape ulike, nødvendige, offentlige rom. Undersøkelsen viser at møter som i utgangspunktet

ikke var planlagt slik, som for eksempel møte mellom senior-surfere og ungdom på Majorstuen, førte til et spontant, ikke-planlagt møte på tvers av generasjoner, rundt en felles data-interesse. Dette igjen genererte en utvidelse av den strukturerte, planlagte møteplassen og formaliserte seg til mer strukturerte møter, hvor ungdom hjalp de eldre. Dette fikk en synergieffekt mellom to motsetninger – unge og eldre som er vesentlig i et demokratibyggende perspektiv. Det samme kan sies om erindringsarbeidet ved Torshov bibliotek hvor eldre og barn møttes på tvers av generasjoner og kulturer via konkrete tema om nærhistorien. Flere av eksemplene på tiltak i bibliotekene fører til at det skjer integrering av fremmedspråklige til det norske samfunnet, isolasjonen brytes osv. Det får også betydning på et overordnet samfunnsmessig plan. Samtidig gis det via analysen eksempler på at biblioteket er viktig som katalysator i identitetsskapende arbeid i nærmiljøet og ved ulike læringsprosesser i et vidt spekter.

Flere av møteplassene bidrar til å bygge opp individenes deltakelse over tid, som for eksempel

ved aktivitetene i Jentegruppa og i språkundervisningen blant minoritetskvinner på Torshov. Biblioteket som møteplass åpner opp for en «legitim perifer deltakelse». Du kan sitte og lese avisen i aviskroken år ut og år inn, eller du kan åpne opp for en samtale med andre avislesere. Etter hvert melder du deg inn i Eldreakademiet, fordi du blir interessert i foredragene som holdes. Prosessen er i gang for en mer aktiv deltakelse i tilbudene. Det å vite at alle brukere av biblioteket i utgangspunktet har den samme muligheten til en slik «legitim perifer deltakelse», er et veldig viktig aspekt ved biblioteket som offentlig møteplass. Bare det at man har muligheten til å velge når man vil gå inn eller ut av gruppa alt etter egne behov og valg, er også vesentlig. Biblioteket blir viktig for identiteten. Det at mennesker fortsatt får være mennesker og ikke reduseres til bare å være konsumenter, slik Habermas beskriver det om sivilsamfunnets forfall hvor menneskene går fra å være kulturresonnerende til konsumerende. I biblioteket er du bruker og i bokhandelen er du kunde, kommenterer flere respondenter i undersøkelsen, og poengterer at

det er en vesentlig innholdsmessig forskjell i begrepene.

Det at du kan gå fritt og gratis inn i biblioteket og velge om du vil ha kontakt med andre, eller om du vil være for deg selv synes å være av stor betydning. De aller fleste respondentene kom stadig tilbake til den sosiale, uformelle funksjonen ved biblioteket som offentlig møteplass. Fristedet, pausestedet, avslapningsstedet, et sted du går for «å slippe skuldrene ned», men også et sted for å oppleve «de andre» vitner om at biblioteket i dagliglivet er en arena for lav-intensive møter. Det å sitte hjemme alene foran en datamaskin, blir ikke det samme som å komme i biblioteket og fysisk «browse» i hyllene, oppleve atmosfæren og se «de andre» og dessuten ha muligheten for å konversere og delta i et fellesskap. Det sosiale, offentlige rommet synes å ha en større betydning og funksjon enn antatt på forhånd blant brukerne i denne undersøkelsen.

Flere brukere og politikere etterlyste folkebiblioteket som en mer aktiv, bevisst pådriver for å ta initiativ overfor brukerne for å få dem til å delta mer aktivt i bibliotekets arbeid og utvikling. De synes også det er viktig at

biblioteket holder tritt med den nye teknologien. Samtidig ønsket de fleste respondentene at biblioteket ikke må forkaste sine opprinnelige verdier. «Libraryness»-faktoren representert ved det tradisjonelle; bøker, lesing og stillhet må fortsatt råde. Selv om stillheten representerer et hinder for en fri samtale og dialog, som i mange sammenhenger er en forutsetning for å skape kommunikasjon mellom mennesker, så behøver ikke dette forbli et fremtidig problem. I følge Skot-Hansen kan man planlegge «mange torve i torvet». Dvs. i fremtidig bibliotekplanlegging kan man lage ulike fysiske rom for ulike aktiviteter og opplevelser, som for eksempel for samtaler og diskusjon. Biblioteket som stille, offentlig rom og biblioteket som «skravlested» behøver ikke være et enten eller. Det kan bli et både og.

Biblioteket som offentlig, sosialt rom har i mange tilfelle trekk av Oldenburgs «tredje sted». Men gratisprinsippet, innholdet; boksamlingen og den lave «skravlefaktoren», og bibliotekarenes fagkompetanse er egenskaper som tilsier at biblioteket er noe mer enn et «tredje sted» eller en «park uten uteservering». Biblio-

teket som møteplass kan mer beskrives som en «park med uteservering», fordi som bruker har man demokratiske rettigheter til å låne bøker gratis og fritt velge blant aktuelt og allsidig materiale for å gjøre seg opp egne meninger og beslutninger. Tilegnelse av kunnskap via bøker og informasjon har verdi og er nyttig ikke bare for det enkelte individet, men på sikt er det også verdiskapende for samfunnet og et viktig element for å styrke demokratiet.

De fleste tiltak og prosjekter som er presentert via analysen knytter an til læring, kulturelle verdier og kan sies å være samfunnsbegrunnet. Møteplassene skapes ofte via 1) det verdibaserte rommet, 2) det sosiale rommet og i 4) læringsrommet. Rom 3) det politologiske rommet er ikke så mye i funksjon, men er også viktig for å skape en direkte dialog mellom borgere og politikere, men kan synes vanskelig å realisere i praksis. I vår tid synes det offentlige «debattrommet» å være overtatt av massemedia, og av avisenes ofte personifiserte førstesideoppslag. Slik Sennett påpekte på 70-tallet at «det offentlige rommet» var blitt invadert av ulike «intimitetskrav» om å stå frem personlig og

utleverende i media, oppleves ofte dagens offentlige debatt. Det kan synes vanskelig for biblioteket å konkurrere på intensitet med mediernes høylytte debatter, fordi massemediene er blitt en sentral arena for kamp om politisk og ikke minst økonomisk makt. Det blir en utfordring for biblioteket, som en mer back stage institusjon, å utfordre til politiske debatter sett i forhold til mediernes mer profilerte front stage rolle. Men i forhold til å demme opp for forvitringen av nærdemokratiet er tiltak, som for eksempel at lokalpolitikere møter innbyggerne før et valg, at Jussbuss osv. informerer innvandrere om valglover og lignende, viktige for å styrke de demokratiske prinsippene i samfunnet.

Ved bibliotekenes ulike tilbud savner flere brukere og politikere kulturelle aktiviteter og opplevelser for allmennheten. Bibliotekene i dette caset arbeider mer nisjerettet ut fra den erfaring at slike allmennkulturelle arrangementer for alle, som forfatterbesøk, foredrag og lignende «drukner» i det generelle kulturtilbudet i Oslo. Det blir da et paradoks at nettopp flere respondenter ved Majorstuen etterlyser slike tilbud og ønsker

at biblioteket markedsfører og profilerer seg som et lokalt, kulturelt «treffsted» i nærmiljøet. Dessuten at man også må vektlegge tilbud til barn og ungdom.

Faktorer som beliggenhet, befolkningsstruktur og administrativ inndeling av bydelene har absolutt betydning for hvordan biblioteket som offentlig rom fungerer i de to bydelene. Majorstuen filial er et sentrumsbibliotek med stor virkekrets og har en «løser» lokalsamfunnstatus, mens Torshov filial tilhører en mer «historisk» bydel og har et klarere, definert lokalsamfunn å forholde seg til. Det synes å være et problem ved den administrative inndelingen av bydelene i Oslo at naturlige, «historiske» bydeler blir oversett. Dette kan spille en vesentlig rolle fordi lokal tilhørighet og identitetskapende arbeid er avhengig av å ha naturlige, lokale rammer som bakteppe for å kunne å skape kvalifiserte, offentlige rom. Dette synes absolutt å være et problem for bibliotekstrukturen i Oslo etter den siste bydelsreformen.

Folkebiblioteket som offentlig møteplass i lokalsamfunnet står overfor store utfordringer. Biblioteklederne og bibliotekarene må kontinuerlig «ta pulsen» på nær-

miljøet. De må være kreative i samarbeid og samhandling med andre sektorer, aktører og profesjoner på ulike kompetansenivå i lokalsamfunnet. Under press fra stadige nedskjæringer og den generelle markedstenkningen er det lett å bevege seg bort fra egenverdien ved bibliotekene, som er opplysning og kunnskap, og gå i retning av det mer instrumentelle og nyttige argumentet for å kunne forsvare bibliotekbudsjettene, slik Vestheim (1997) kommenterer det. Dette daglige dilemmaet er en stor utfordring å arbeide med for bibliotekvesenet. Synliggjøring og bevisstgjøring av folkebiblioteket som møteplass blir derfor viktig som en forklaringsmodell overfor bevilgende myndigheter. Dette for å nødvendiggjøre bibliotekets grunnleggende verdi og nytte for alle innbyggere i lokalsamfunnet og samfunnet generelt. Flere respondenter konstaterer at de felles, offentlige møteplassene blir færre og privatiserte. Folk holder seg innenfor sine subkulturer. Man mangler offentlige møteplasser på «tvers» i lokalsamfunnet, slik som bl.a. flere etterlyser det på Majorstuen. Biblioteket har en viktig samfunnsutviklerrolle, i den forstand at det skal formidle opplysning og kunnskap, og være

en garantist for ytringsfriheten, samt også legge til rette for at alle innbyggerne skal ha muligheten til å velge et aktivt og meningsfullt liv.

Interessante synspunkter under intervjuene angående digitalisering og Internett, synliggjøring av biblioteket i samfunnet, bibliotekarens og bibliotekets rolle i fremtiden osv. er tema som bør bli gjenstand for videre forskning sett i forhold til biblioteket som offentlig rom i samfunnet. Det er mye «upløyd mark» i forhold til å synliggjøre hvilket arbeid bibliotekene gjør, og finne frem til et felles språk som forteller hva bibliotekene konkret og overordnet arbeider med i forhold til bevilgende myndigheter og til innbyggerne.

Offentligheten som kritisk instans er ikke et avsluttet kapittel i det postmoderne samfunnet, i følge Habermas. Det er heller ikke utviklingen av folkebiblioteket i en digital tid som offentlig arena med muligheter for et bredt spekter av offentlige rom, ulike opplevelser og møter, samt tilbud om et fellesskap hvor du slipper «å bowle alene».

LITTERATUR

- Akman, Haci (2002). Stedets kulturelle diaspora : Torgallmenningen – et byrom i Bergen. – I: *Tidsskrift for kulturforskning* 1 nr 3/4 – S. 93-106
- Andersson, Marianne, Skot-Hansen, Dorte (1994). *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling*. – København : Udviklingscenteret for voksenundervisning
- Andersson, Josefin, Davidson-Bask, Lotta (2004). *Chatt och e-post – ett möte på folkbibliotekets publika datorer?*. – Lund : Lunds universitet. – Magisterexamen, Biblioteks- och informationsvetenskap. – BIVIL:s skriftserie 2004:2
- Audunson, Ragnar A. (2001). Folkebibliotekenes rolle i en digital fremtid : publikums, politikernes og bibliotekarenes bilder. – I: *Det siviliserte informasjonssamfunn : folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid* / redaktører: Ragnar A. Audunson og Niels Windfeld Lund. – Bergen : Fagbokforlaget
- Audunson, Ragnar A. 2003. *Mot et sivilisert informasjons-samfunn eller et digitalt barbari? om folkebibliotekenes nødvendighet* [foredrag på Halmstadkonferansen, Halmstad 13. mars] [maskinlesbar fil]. – URL: http://www.lansbibliotek.halland.net/lb/pdf/audunson_foredrag.pdf [lesedato 2003-11-03]
- Audunson, Ragnar A. (2004). *The public library as a meeting place in a multicultural and digital context : the necessity of low-intensive meeting places* [foredrag BOBCATS, Riga januar]. 13 s.
- Barber, Benjamin R. (1999). Et amerikansk medborgarforum : det civila samhället mellan märknad och stat. – I: *Ord & Bild*, nr 1: 31-41
- Bellah, Robert et al. (1985). *Habits of the heart : individualism and commitment in american life*. – Berkeley : University of California Press
- Bellah, Robert et al. (1996). *Habits of the heart : individualism and commitment in*

- american life*. – Berkeley : University of California Press
- Berger, Peter L., Luckmann, Thomas (1967). *The social construction of reality : a treatise in the sociology of knowledge*. – New York : Doubleday
- Borrowed time? *The future of public libraries in the UK*. – London : Comedia, 1993
- Bourdieu, Pierre (1983). Forms of capital. – I: *Handbook of theory and research for sociology of education* / red. J.G. Richardson. – New York : Greenwood Press
- Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction – a social critique of the judgement of taste*. – London : Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Bourdieu, Pierre (1995). *Distinksjonen : en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. – Oslo : Pax
- Bydel Frogner (2004) [maskinlesbar fil]. – URL: <http://www.bydel-frogner.oslo.kommune.no/default.asp> [lesedato 2004-01-12]
- Bydel Sagene (2004) [maskinlesbar fil]. – URL: <http://www.bsa.oslo.kommune.no/default.asp?> [lesedato 2003-01-12]
- Calhoun, C. (ed.) (1992). *Habermas and the public sphere*. – Cambridge, Mass. : MIT Press
- Carlsson, Helena, Persson, Christina (2001). *Ska vi träffas på biblioteket? : en undersökning om folkbibliotekets funktion som möteplats*. – Borås : Högskolan. – Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/biblioteks- och informationsvetenskap : 43
- Duvold, Ellen M. (2001). Tilnærminger til studier av folkebibliotekets rolle i menneskers hverdagsliv. – I: *Det siviliserte informasjonssamfunn : folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid* / redaktører: Ragnar A. Audunson og Niels Windfeld Lund. – Bergen : Fagbokforlaget
- Erdether.no (2004), dvs.: Er det her jeg hører til?. – [maskinlesbar fil]. – URL: <http://www.erdether.no/papp/showpage.do?view=PROSJEKTTEKST> [lesedato 2004-05-19]
- Eriksen, Oddvar (1994). *Politikk og offentlighet : en introduksjon til Jürgen Habermas' politiske teori*. – Oddvar Eriksen (red.). – Bergen : LOS-senteret. – Notat 9405
- Eriksen, Oddvar, Weigård, Jarle (1999). – *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati : Jürgen Habermas' teori om politikk og samfunn*. – Bergen : Fagbokforlaget
- Etzioni, Amitai et al. (1991) [sic]. *Det kommunitaristiske manifest*. – Genoptrykt. – I: Kritik, [1996] 122: 1-8
- Etzioni, Amitai (1995). *New communitarian thinking: persons, virtues, institutions and Communities*. – Charlottesville : University Press of Virginia

- Etzioni, Amitati (1996). *The new golden rule : community an morality in a democratic society*. – New York : Basic Books
- Etzioni; Amitai (1993). *The spirit of community : the reinvention of american society*. – New York : Simon & Schuster
- Giddens, Anthony (1984). *The constitution of society*. – Cambridge : Polity Press
- Giddens, Anthony (1998). *The third way : the renewal of social democracy*. – Cambridge : Polity Press
- Goffman, Erving (1969). *The presentation of self in everyday life*. – London : Penguin Books
- Greenhalgh, Liz, Worpole, Ken, Landry, Charles (1995). *Libraries in a world of cultural change*. - London : UCL Press
- Greve, A. (1998). *HER : et bidrag til stedets filosofi*. – Tromsø : Universitetet i Tromsø. – Doktoravhandling
- Habermas, Jürgen (1971). *Borgerlig offentlighet – dens framvekst og forfall : henimot en teori om det borgerlige samfunn*. – Oslo : Gyldendal
- Handlingsplan Majorstuen filial (2003). – 9 s.
- Handlingsplan Torshov filial (2003). – [12 bl.]
- Hviid Nielsen, Torben (1988). *Samfund og magt*. – København : Akademisk Forlag
- Jacobs, Jane (1961). *The death and life of great american cities*. – New York : Random House
- Jochumsen, Henrik, Hvenegaard Rasmussen, Casper (2000). *Gør biblioteket en forskel?*. – København : DBF
- Lave, Jean, Wenger, Etienne (1991). *Situated learning : legitimate peripheral participation*. - Cambridge : Cambridge University Press
- Leckie, Gloria J., Hopkins, Jeffery (2002). *The public place of central libraries : findings from Toronto and Vancouver*. - I: *Library Quarterly*, vol 72, no. 3, pp. 326-372
- Lesestafetten.no (2003). [maskinlesbar fil]. – URL: <http://www.lesestafetten.no/> [lesedato 2004-02-10]
- Lov om folkebibliotek, 1985. [maskinlesbar fil]. – URL: <http://www.lovdato.no/all/nl-19851220-108.html>. - [lesedato 2004-01-19]
- Majorstuen filial (2004) dvs.: Deichmanske bibliotek – Majorstuen filial. – [maskinlesbar fil]. URL: <http://nyhuus.deich.folkebil.no/deichman/major/major.html>. - [lesedato 05.01.2004]
- McCabe, Ronald B. (2001). *Civic librarianship : renewing the social mission of the public library*. – Boston : Scarecrow press
- Molz, Redmond Kathleen, Dain, Phyllis (1999). *Civic space/ cyberspace : the american public library in the information age*. – Cambridge.Mass. : MIT Press

- Muddiman, Dave et.al.(2000). *Open to all? : the public library and social exclusion*. – [London] : Resource: The Council for Museums, Archives and Libraries. – 3 b.- Library and Information Commission Research Report; 84-86
- Muddiman, D., Black, A. (1993). *The public library : policy and purpose*. – London : Comedia
- Mötesplatser till lust och gagn i stad och bygd*. – Solna : AB svensk Byggtjänst, 1991 (Stiftelsen Vadstena Forum för samhällsbyggande Skrift V)
- Norsk mediebarometer (2003). [maskinlesbar fil]. – Oslo : Statistisk sentralbyrå. -URL: <http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa63/art-2004-03-26-01.html>.- [lesedato 2004-04-01]
- NRK.no. (2004), dvs.: Sagene [maskinlesbar fil]. – URL: http://nrk.no/nyheter/dis-triikt/nrk_ostlandssendingen/valg_2003_oslo_og_akerhus/2794393.html [lesedato 2004.02.23]
- Oldenburg, Ray (1989). *The great good place*. – New York : Paragon House
- Osloposten (1999). «Bill.merk. politikere søker kontakt» [avisoppslag 24.mars]
- Out of hours*. – London : Comedia, 1991
- Putnam, Robert D. (2000). *Bowling alone : the collapse and revival of american community*. – New York : Simon & Schuster
- Qvortrup, Lars (1988). *Det levende eller det døde samfund – nye veje i informasjonsteknologiens organisering*. – København : Blyt-manns Forlag. – (Publikation / Teknisk-Samfund Initiativet, Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd; nr 7)
- Rafste, Elisabeth Tallaksen (2001). *Et sted å lære eller et sted å være? : en case-studie av elevers bruk og opplevelse av skolebiblioteket*. – Oslo : UIO. – Det utdanningsvitenskapelige fakultet. – Avhandling
- Sennett, Richard (1977). *The fall of the public man*. – New York : Vintage Books
- Sennett, Richard (1991). *The conscience of the eye*. – London : Faber
- Skot-Hansen, Dorte (2001). *Folkebiblioteket i civilsamfundet – civilsamfundet i folkebiblioteket*. – I: *Det siviliserte informasjonssamfunn : folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid* / redaktører: Ragnar A. Audunson og Niels Windfeld Lund. – Bergen : Fagbokforlaget
- Skot-Hansen, Dorte (2003b). *Mennesker mødes .. eller biblioteket som demokratisk torv i det senmoderne samfund* [foredrag Frederikshavn Bibliotek 27.oktober]. – [maskinlesbar fil]. –URL: <http://bib.frhavnskom.dk/torv.htm> [lesedato 2004-05-02]
- Skov Henriksen, Lars (1994). *Det civile samfund : tilbage til politisk filosofi*. – I : *Dansk Sociologi*, nr. 1: 45–59

- Statistisk årbok for Oslo (2002).
– utgitt av Oslo kommune et al. – Oslo : Økonomiavdelingen
- Statistisk årbok for Oslo (2003).
– utgitt av Oslo kommune et al. - Oslo : Økonomiavdelingen
- Statsvitenskapelig leksikon. / redaktører: Øivind Østerud, Kjell Goldmann, Mogens N. Pedersen. – Oslo : Universitetsforlaget, 1997
- Torshov filial (2004), dvs.:
Deichmanske bibliotek.
- Torshov filial. – [maskinlesbar fil]. – URL: <http://nyhuus.deich.folkebibl.no/deichman/torshov/torshov.html>. [lesedato 2004-05-15]
- Vestheim, Geir (1992). *Folkebibliotek i forvandling*. – Oslo : Det Norske Samlaget
- Vestheim, Geir (1997). *Fornuft, kultur og velferd : ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk*. - Oslo : Det Norske Samlaget
- Voronel, Igal (2003). Nye Deichman på Vestbanen
– fysisk møteplass og digitalt bibliotek [foredrag/kurs Hordaland fylkesbibliotek, 12.mai] – [maskinlesbar fil].
– URL: <http://www.hordaland-f.kommune.no/fylkesbibl/Breiband/default.htm> [lesedato : 2003.03.11]
- Wenger, Etienne (1998). *Communities of practice : learning, meaning, and identity*. Cambridge : Cambridge University Press
- Zahle, Karen (1994). I: *Resources for culture* / Krantz, Inger, Talreud, Bo (eds.). – Stockholm : Svenska Uneskorådets skriftserie; 3
- Zukin, Sharon (1988). *Loft living : culture and capital in urban change*. – London Hutchinson Radius
- Zukin, Sharon (1995). *The cultures of cities*. – Cambridge : Blackwell
- Østerud, Øivind (2003). *Makten og demokratiet : en sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen*. – Oslo : Gyldendal Akademisk
- Årsberetning Majorstuen filial (2002). – 15 s.
- Årsberetning Torshov filial (2002). – [9 bl.]
- Muntlige kilder**
- Brødholt, Siri (2004) bibliotekleder, Deichmanske bibliotek, Majorstuen filial: Forhåndsintervju. - Majorstuen, 16.januar
- Falck, Ingvil (2004) bibliotekleder, Deichmanske bibliotek, Torshov filial: Forhåndsintervju . -Torshov, 14.januar
- Skot-Hansen, Dorte (2003a) bibliotekforsker, Center for kulturpolitiske studier, Danmarks bibliotekskole: «Biblioteket i sivilsamfunnet, sivilsamfunnet i biblioteket», foredrag holdt på seminaret «Folkebibliotekets rolle som redskap for å skape levende lokalsamfunn, det flerkulturelle biblioteket». – Oslo. – Høgskolen i Oslo, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag, 24.oktober

Fra Deichmanske bibliotek. Foto: Hilde Lillejord

VEDLEGG

Vedlegg 1: Intervjuguide - Bibliotekarere

Informantens bakgrunn:

- Fortell litt om din bakgrunn/Alder/Utdanning fra?/Annen utdanning?
- Interessefelt i biblioteket?/Kultur – generalistretning/Informasjonsretning?
- Hvor lenge har du arbeidet i folkebiblioteksektoren?
 - I dette biblioteket?
 - Hva er dine arbeidsoppgaver?

Begrepet møteplass:

- Hva tenker du om «biblioteket som møteplass»?
 - Hvilken møteplass opplever du at det er?
 - Synes du det rent fysisk inviterer til å være en møteplass?
- Hva synes du skiller biblioteket som møteplass fra andre offentlige møteplasser i samfunnet?
- Hvilke møter opplever du i biblioteket i hverdagen?
 - Synes du kjøpesenteret eller torget kan være et forbilde for biblioteket når det gjelder møteplassfunksjonen? Eller stemningen fra den lokale kaféen?
 - Hvis ikke – hvorfor synes du ikke det?
- Hvor ofte synes du det oppstår en samtale, et møte mellom bruker(e) og bibliotekar/ansatt omkring boken eller et emne?
 - Opplever du dette av stor betydning for tilhørighet til biblioteket, nærmiljøet?
 - Hvor ofte synes du det oppstår møter og samtaler mellom brukere:

- ved Internett-Pc'ene?
- mellom foreldrene på barneavdelingen?
- i aviskroken?
- ved ulike arrangementer i biblioteket?
- andre steder i biblioteket?
- Hvor mange brukere oppfatter du som «flanører» i biblioteket? Her mener jeg personer som ofte er i biblioteket, men som kanskje aldri låner bøker eller bruker bibliotekets ulike tilbud aktivt.
 - Hvorfor tror du «flanørene» kommer til biblioteket? Hvilken betydning har biblioteket for denne gruppen mennesker?
- Hvilken betydning tror du biblioteket *har* som lokal møteplass for mennesker i ditt nærmiljø? Og hvilken betydning *kan* det ha i fremtiden?

Digitalisering og Internett:

- Noen hevder at det fysiske biblioteket vil spille en viktigere rolle som følge av den digitale utviklingen og bruken av Internett, andre hevder det motsatte.
 - Hva tenker du om dette?
 - Har du erfart dette i ditt bibliotek? I så fall hvordan?
- Stadig flere mennesker *har tilgang til Internett* hjemme og på jobb, men til tross for dette oppsøker de likevel det lokale biblioteket?
 - Hvorfor tror du de gjør det? Hva er det med biblioteket som «trekker»?
 - Eller mener du det er de som *ikke har tilgang* til Internett hjemme eller på jobb som kommer til biblioteket?
 - I så fall kan du nevne noen grupper?
- Hvordan ser du på Internett?
 - Som et tillegg på lik linje med andre medier, som kan være med å styrke bruken av biblioteket? Eller det motsatte – at det svekker bruken av biblioteket?
 - Hva tenker du om din rolle som bibliotekar i forhold til ny teknologi?

Biblioteket i lokalsamfunnet:

- Folkebiblioteket har en lang tradisjon på å tilrettelegge tilbud for ulike grupper av mennesker, barn, eldre, innvandrere osv.
 - Hvordan synes du biblioteket ditt tenker nytt i forhold til tilbud og aktiviteter som samler ulike grupper på tvers i lokalsamfunnet?
 - Hva blir gjort i ditt bibliotek? Eksempler?
 - Hvilken betydning tror du det har for menneskene, lokalsamfunnet og biblioteket?
- I det digitale samfunnet behøver ikke menneskelige aktiviteter nødvendigvis å være forankret til geo-

grafi - for eksempel til et lokalsamfunn. En kan være aktiv medlem av foreninger i USA via nettet, men ikke aktiv i lokale foreninger i nærmiljøet.

- Hvordan ser du på biblioteket som en slags *brobygger* mellom det digitale og det lokale samfunnet?
- Hva gjøres i ditt bibliotek for å skape tilhørighet mellom innbyggere og lokalsamfunnet? For eksempel i forhold til bruk av Internett?
- Kjenner du til noen aktører eller nettverk i lokalsamfunnet som biblioteket samarbeider med? I så fall hvilke?
- Finnes det andre, offentlige steder i nærmiljøet som tilbyr gratis bruk av Internett? I tilfelle ja – Hvilke steder?
- Hvor synlig er biblioteket ditt som institusjon i bydelen i for eksempel offentlig politisk debatt, i medier osv?
 - Dersom det ikke er spesielt synlig. Hvilke tanker har du om det?
- Hvordan mener du man kan synliggjøre folkebiblioteket sterkere i fremtidens lokalsamfunn? Utfordringer her?

Biblioteket i samfunnet:

- Hvordan ser du på nødvendigheten av folkebiblioteket i fremtiden?
- Hva anser du som folkebibliotekets viktigste funksjon og oppgave fremover? Velge et alternativ.
- I hvilken grad synes du folkebiblioteket står frem i samfunnet som en relevant institusjon? For eksempel i forhold til andre institusjoner, skole- og utdanning?, helse- sosialsektor og lignende.
- Hva tror du kan være et dilemma for folkebiblioteket som institusjon i dagens samfunn?
- Folkebiblioteket har alltid måttet forholde seg til politiske og økonomiske svingninger, og det siste tiåret også til den teknologiske utviklingen.
 - Hva betyr demokratiprinsippet i biblioteket for deg? – «at bøker og annet materiale stilles gratis til disposisjon for alle som bor i landet»?
 - Hvordan tror du retten til fri tilgang på informasjon vil bli for fremtidens brukere?
 - Hvilken rolle tror du folkebiblioteket kan spille her?

Oppsummering:

- Er det du noen andre synspunkter du vil tilføye?
- Har du kommentarer til intervjuet?

Vedlegg 2: Intervjuguide respondenter

Respondentens bakgrunn:

- Fortell litt om din bakgrunn?/Utdanning/Sysselsetting/Alder?
- Hvordan var ditt første møte med biblioteket? Som barn? Som voksen?
- Er du oppvokst med bøker/bibliotek?
- Hvordan er ditt forhold og kjennskap til biblioteket i dag?
- Bruker? Hvor ofte?
- Samarbeidspartner?
- Politiker?/Parti?

Begrepet bibliotek

- Hva tenker du på når jeg sier ordet bibliotek?
- Hva betyr biblioteket for deg som sted? Jeg gir deg 2 alternativer her:
 - o Gratis bøker, tilgang til info, den kulturelle atmosfæren, se og møte andre mennesker
 - o Den fysiske bygningen, en samling, et arkiv av nasjonal litteratur?
- Hvordan ser du på et bibliotek i forhold til en bokhandel? Hva er likt/ulikt?
- Hva opplever du som viktig å gjøre på biblioteket? Hva bruker du biblioteket til? (Bruke kort)
 - o Låne bøker
 - o Lese aviser og tidsskrifter
 - o Søke informasjon og få hjelp fra bibliotekets ansatte
 - o Bruke Internett
 - o Delta på arrangement, kurs og andre aktiviteter. Hvis ja – Hvilke?
 - o Se på utstillinger
 - o Møte venner og bekjente, se andre mennesker, ta en pause
 - o Eventuelt andre aktiviteter?
- Hvorfor er det greit for deg å bruke biblioteket til en eller flere av disse aktivitetene?
- Er besøk på biblioteket planlagt eller tilfeldig?

Biblioteket som møteplass

- Hva tenker du når jeg bruker begrepet «biblioteket som møteplass»?
- Har du tenkt på hva som eventuelt skiller biblioteket som møteplass fra andre offentlige møteplasser?
- Hva slags møteplass synes du biblioteket ligner mest på? (Bruke kort)
 1. Melkerampen / «vannposten»

2. Torget
3. Parken
4. Kjøpesenteret
5. Kaféen
6. Puben
7. Velforeningen
8. Eldre akademiet
9. Historielaget
10. Internettkaféen

- Hvis du ikke synes biblioteket ligner på noen av disse stedene – kan du si noe om grunnen til det? Hva er da unikt med biblioteket som møteplass?
- Hvilken betydning tror du biblioteket har og kan ha i fremtiden som møteplass for mennesker?
- Er det noen grupper mennesker du tror biblioteket som møteplass er ekstra viktig for?
- Opplever du at oppstår samtaler/møter mellom mennesker på biblioteket?
- Er biblioteket et godt sted å møte andre mennesker på?
 - o Hvis ja – Hvorfor? Hvis nei – Hvorfor?
- Synes du at biblioteket ditt, rent fysisk innbyr til å være en møteplass?
- Hvordan er din opplevelse av å «se» andre mennesker, for eksempel barn, eldre, innvandrere, osv. på samme sted?
 - o Har det betydning/verdi for deg?

Digitalisering og Internett:

- Bruker du Internett? og hvordan ser du på det?
- Tror du Internett påvirker menneskers sosiale liv? Kan det skape nye relasjoner mellom mennesker? «online» og i det virkelige liv?
- Noen hevder at det fysiske biblioteket vil spille en viktigere rolle som følge av den digitale utviklingen og bruken av Internett. Andre mener det motsatte. Hva tenker du om dette? Blir biblioteket svekket/styrket som fysisk møteplass?
- F.eks. kan man tenke seg at biblioteket kan fungere som en tjeneste på Internett, hvor bøker og annet materiale kan hentes på RIMI? Hva synes du om det?
- Har du erfaringer i fra ditt bibliotek? Har biblioteket aktivt tatt i bruk Internett for å skape aktiviteter og tilbud som har skapt tilhørighet til biblioteket, skapt møteplasser?
- Stadig flere mennesker har tilgang til Internett hjemme/på jobb, men til tross for dette oppsøker de det lokale biblioteket og bruker Internett der. Hvorfor tror du de gjør det?
- Vet du om andre steder i området med tilbud om gratis Internett?

Biblioteket i lokalsamfunnet/nærmiljøet:

- Biblioteket har en lang tradisjon på å tilrettelegge tilbud for ulike grupper av mennesker, barn, eldre, innvandrere osv.
 - o Hvordan synes du biblioteket ditt «tenker nytt» i forhold til tilbud og aktiviteter som samler ulike grupper på tvers i nærmiljøet/lokalsamfunnet?
 - o Hva synes du blir gjort i ditt bibliotek?
 - o Hvilken betydning tror du det har for menneskene, lokalsamfunnet og biblioteket?
- I det digitale samfunnet behøver ikke menneskelige aktiviteter nødvendigvis å være forankret til geografi - for eksempel til et lokalsamfunn. En kan være aktiv medlem av foreninger via nettet globalt, men ikke aktiv i lokale foreninger lokalt
 - o Hvordan ser du på biblioteket som en slags brobygger mellom det digitale samfunnet og det virkelige livet?
- Hva synes du blir gjort i ditt bibliotek for å skape tilhørighet, forankring mellom innbyggere og lokalsamfunnet?
- Kjenner du til noen aktører eller nettverk i lokalsamfunnet som biblioteket samarbeider med? I så fall hvilke?
- Hvor synlig er biblioteket som institusjon i bydelen/generelt i for eksempel offentlig politisk debatt, i medier osv? Dersom det ikke er spesielt synlig. Hvilke tanker har du om det?
- Hvordan mener du man kan synliggjøre bibliotekets verdier sterkere i fremtiden?

Biblioteket i samfunnet:

- Hva er hensikten med biblioteket i fremtiden? Du kan bare velge ett alternativ.
 1. Hensikten er at det fremmer likhet og demokrati
 2. Hensikten er at det sprer kultur, informasjon og kunnskap til alle som bor i landet
 3. Hensikten er at alle får tilgang til en meningsfull fritid
 4. Hensikten er at alle individer en har tilgang til en offentlig, sosial møteplass i lokalsamfunnet
 5. Hensikten er at det er nyttig for enkeltindividet og samfunnet til konkret bruk i problemløsning av privat karakter, i arbeid og ved utdanning
 6. Hensikten er det stiller bøker og annet materiale – andre media gratis til disposisjon for alle som bor i landet
- I hvilken grad synes du biblioteket står frem i samfunnet som en relevant institusjon? Henger det med? Teknologisk, innholdsmessig, verdimessig?
- Hva tror du kan være et dilemma for folkebiblioteket som institusjon i dagens samfunn?

- Hva betyr demokratiprinsippet i biblioteket for deg? - «at bøker og annet materiale stilles gratis til disposisjon for alle som bor i landet»?
- Hvordan tror du retten til fri og gratis tilgang på informasjon vil bli for fremtidens brukere av biblioteket?

Oppsummering:

- Andre synspunkter, kommentarer til intervjuet?